

PERITTÄVÄN PERINTÖVEROSUUNNITTELU VERONKIERTO- NORMIEN RAJOISSA

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Perhe- ja jäämistöoikeus

Maisteritutkielma

2015

Henna-Riikka Mäkelä

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Perittävän perintöverosuunnittelu veronkiertonormien rajoissa

Tekijä: Henna-Riikka Mäkelä

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Perhe- ja jäämistöoikeus

Työn laji: Tutkielma __Laudaturtyö X Lisensiaatintyö __ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: VIII + 92

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Tämän maisteritutkielman kohteena on perittävän toteuttama perintöverosuunnittelu veronkiertonormien rajoissa. Tutkielma lähtee siitä perusajatukselta, että kaikilla on perusoikeudellinen oikeus suunnitella omat jäämistöasiansa haluamallaan tavalla ja niin halutessaan, minimoida suunnitelmaansa perillistensä tulevaa verorasitusta. Tutkielma on rajattu perittävän perintöverosuunnitteluun aiheen laajuuden vuoksi. Perillisten perintöverosuunnittelun keinoista saisi oman mielenkiintoisen tutkimuksensa.

Tutkielman alussa käsitellään perimystä ja jäämistösuunnittelua yleisesti kansainväliset liittymäkohdat huomioiden. Tämän jälkeen tutkielmassa keskitytään kansalliseen perintö- ja lahjaverotukseen, perintöverovelvollisuuteen ja vertaileviin näkökohtiin kansainvälisistä perintöverolaeista. Samassa jaksossa käsitellään myös yleisesti perintöverosuunnittelua ja sen tarvetta. Perittävän perintöverosuunnittelun keinoista esitellään seuraavat verosuunnittelun työkalut: aviovarallisuus, testamentti, lahja, henki- ja säästövakuutukset, sukupolvenvaihdos, yhtiöittäminen ja edunvalvonta. Tutkielman lopussa läpikäydään veronkiertonormistoa ja sitä, miten veronkiertonäkökulma tulisi huomioida perintöverosuunnittelussa.

Tutkielman lopputuloksena voidaan todeta, että perintöverosuunnittelulle on selkeä tarve. Lisäksi sille on tarjolla useita lainsäätäjän tarjoamia keinoja. Onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi perittävän tulee tutustua perintöverosuunnittelun keinoihin, oman omaisuutensa määrään ja laatuun, sekä neuvoteltava perintöverosuunnitelmansa sisällöstä perillistensä kanssa. Onnistunut perintöverosuunnitelma huomioi myös lain asettamat rajat. Veronkiertonormistot rajoittavat perittävän suunnittelukeinoja jossain määrin, mutta jättävät myös paljon tilaa perittävän moraalille. Epäselvissä tilanteissa olisi aina suositeltavaa kääntyä asiantuntijan puoleen, jotta saavutettaisiin pysyvä ja laillinen lopputulos.

Avainsanat: Jäämistösuunnittelu, perintöverosuunnittelu, perintövero, veronkierto

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön X

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi ____

(vain Lappia koskevat)

SISÄLTÖ

LÄHTEET	III
LYHENTEET	VIII
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Tutkimustehtävän asettaminen ja rajaaminen	3
1.3 Tutkimusmenetelmä ja lähteet	4
2. Perimyksestä ja jäämistösuunnittelusta yleisesti.....	6
2.1 Perintö ilman suunnittelua	6
2.1.1 Perintökaaren säännökset.....	6
2.1.2 EU:n perintöasetuksen vaikutus kansainvälisiin perimystilanteisiin.....	8
2.1.3 Perintö muualla maailmalla	12
2.2 Yleistä jäämistösuunnittelusta.....	13
3. Perintöverosta yleisesti.....	18
3.1 Perintö- ja lahjaverolaki	18
3.1.1 Perintövero.....	18
3.1.2 Lahjavero.....	23
3.2 Perintö- ja lahjavero muualla maailmalla.....	25
3.3 Perintö- ja lahjaveron tulevaisuudesta	26
3.4 Perintöverosuunnittelusta yleisesti	29
4. Perittävän perintöverosuunnittelu	32
4.1 Aviovarallisuussuhteet.....	32
4.1.1 Yleisesti aviovarallisuussuhteista	32
4.1.2 Avioehtosopimus ja tasinko	34
4.1.3 Lesken hallintaoikeus	36
4.1.4 Avoliitto ja perintöverosuunnittelu.....	39
4.2 Testamentti.....	43
4.2.1 Testamentti perintöverosuunnittelun välineenä.....	43
4.2.2 Omistusoikeustestamentti	46
4.2.3 Rajoitettu omistusoikeustestamentti	47
4.2.4 Käyttöoikeustestamentti.....	48
4.2.5 Tuotto-oikeustestamentti	50
4.2.6 Omistajattoman tilan testamentti	51
4.2.7 Dynaaminen testamentti	53

4.3 Lahja.....	56
4.3.1 Lahja perintöverosuunnittelun välineenä.....	56
4.3.2 Ennakkoperintö	58
4.3.3 Suosiolahja	62
4.3.4 Testamenttiin rinnastuva lahja	63
4.3.5 Lahjanluontoinen kauppa.....	64
4.3.6 Verottomat lahjat perintö- ja lahjaverolain mukaisesti.....	66
4.3.7 Oikeuksien pidättäminen lahjoitettuun omaisuuteen.....	68
4.4 Henki- ja säästövakuutukset	71
4.4.1 Henkivakuutus.....	71
4.4.2 Säästövakuutus.....	74
4.5 Sukupolvenvaihdoshuojennus	76
4.6 Yhtiöittäminen	80
4.7 Edunvalvonta	82
5. Perintöverosuunnittelun rajat.....	84
5.1 Yleisesti veronkierrosta	84
5.2 Veronkiertosäännökset.....	85
5.2.1 Laki verotusmenettelystä 28 §.....	85
5.2.2 Perintö- ja lahjaverolaki 33a §.....	87
5.2.3 Veronkiertonormiston huomioiminen perintöverosuunnittelussa.....	89
6. Lopuksi.....	91

LÄHTEET

Oikeuskirjallisuus:

- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Perhevarallisuusosoikeus, Talentum Media Oy, Helsinki 2010
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo – Puronen, Pertti: Perunkirjoitusopas, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1997
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo – Puronen, Pertti – Rabinä, Timo: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, Talentum Media Oy, Helsinki 2011
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, Talentum Media Oy, Helsinki 2009
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, Talentum Media Oy, Helsinki 2008
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, Talentum Media Oy, Helsinki 2015
- Aerschot, Paul Van – Ilveskivi, Paula – Piispanen, Kirsi: Juhlakirja. Kaarlo Tuori 50 vuotta, Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitos, Helsinki 1998
- Andersson, Edward: Johdatus vero-oikeuteen, Talentum Media Oy, Helsinki 2004
- Antila, Tuomo, Edunvalvontavaltuutus, WSOYpro, Helsinki 2007
- Eriksson, Anders: Arv och testamente, Thomson Förlag AB, Stockholm 2008
- Finch, Janet – Hayes, Lynn – Mason, Jennifer – Masson, Judith – Wallis, Lorraine: Wills, inheritance, and families, Clarendon Press, Oxford 1996
- Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, Talentum Media Oy, Helsinki 2013
- Helminen, Marjaana: Finnish International Taxation, Publications of the Faculty of Law, University of Helsinki, Helsinki 2009
- Hjerppe, Reino – Kari, Seppo – Kiander, Jaakko – Poutvaara, Panu (toim.): Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä, WSOY, Vantaa 2003
- Immonen, Raimo – Lindgren, Juha: Onnistunut sukupolvenvaihdos, Talentum Media Oy, Helsinki 2013
- Kangas, Urpo: Lahja, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1993.
- Kangas, Urpo: Perhe- ja perintöoikeuden alkeet, Yliopistopaino, Helsingin yliopisto, Helsinki 2006

- Kangas, Urpo: Perinnöt ja testamentit. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja 49, Yliopistopaino, Helsingin yliopisto, Helsinki 1996
- Kess, Matti: Onnistunut sukupolvenvaihdos, Edita Publishing Oy, Jyväskylä 2011
- Kolehmainen, Antti – Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu, Talentum Media Oy, Helsinki 2012
- Kontturi, Harri: Saisiko olla yksi testamentti?, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2011
- Kulla, Heikki – Mähönen, Jukka – Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Urpilainen, Matti: Oikeus, vero, talous. Juhlajulkaisu Kauko Wikström 1943 – 21/12 – 2013, Turun yliopisto, Sastamala 2013
- Kulovaara, Valpuri: Milloin yritystoiminta on elinkeinotoimintaa? TVL:n ja EVL:n soveltaminen, rajanvetotilanteet ja lainsäädännön kehittäminen pk-yhtiöiden näkökulmasta, Licensiaattityö, Turun yliopisto 2011
- Lassila, Jukka – Rantala, Olavi – Valkonen, Tarmo: Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 70. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Sarja B 194, Taloustieto Oy, Jyväskylä 2002
- Lindholm, Tuomo: Lahjaverokirja, Verotieto Oy, Helsinki 2014
- Lindholm, Tuomo: Perintöverokirja, Verotieto Oy, Helsinki 2012
- Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, WSOYpro Oy, Helsinki 2009
- Mikkola, Tuulikki: Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa, WSOYpro Oy, Helsinki 2010
- Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus, Talentum Media Oy, Helsinki 2009
- Myrsky, Matti: Prejudikaattien merkitys verotuksessa, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1991
- Myrsky, Matti: Suomen veropolitiikka, Talentum Media Oy, Helsinki 2013
- Myrsky, Matti – Ossa, Jaakko: Verotuksen perusteet, Talentum Media Oy, Helsinki 2008
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna: Vanhuuden ennakoimista - välineenä edunvalvontavaltuus, teoksessa Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon, toim. Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo – Korhonen, Rauno – Mattila, Heikki E. S. – Mikkola, Tuulikki, Suomalainen Lakimiesyhdistys, Vaajakoski 2006
- Norri, Matti: Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja, Talentum Media Oy, Helsinki 2010
- Opton, Frank G.: Decedents' Estates, Wills and Trusts in the U.S.A, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer 1987

- Ossa, Jaakko: Perheen omaisuuden verosuunnittelu, WSOYpro, Helsinki 2007
- Ossa, Jaakko: Perhe, perintö ja verotus, WSOYpro, Helsinki 2006
- Ossa, Jaakko: Perinnön ja lahjan verokohtelu, WSOYpro, Helsinki 2009
- Puronen, Pertti: Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, Talentum Media Oy, Helsinki 2009
- Puronen, Pertti: Perintö- ja lahjaverotus, Talentum Media Oy, Helsinki 2011
- Rehn, Olof: Perintö, lahja ja verotus. Johdatus verosuunnitteluun, Schildts Kustannus Oy, Helsinki 2008
- Reid, Kenneth G. C. – De Waal, Marius J. – Zimmermann, Reinhard: Testamentary Formalities, Oxford University Press Inc., New York, Yhdysvallat, 2011
- Saraviita, Ilkka: Perustuslaki, Talentum Media Oy, Helsinki 2011
- Söderlund, Seppo: Oikeus ja kohtuus verotuksessa, Talentum Media Oy, Helsinki 2009
- Tikka, Kari S.: Veron minimoinnista, Förlagsbolaget Judex Kustannusyhtiö. Helsinki 1972
- Tikka, Kari S.: Veropolitiikka, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1990
- Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Julkisoikeuden sarja A:35, Turku 2006

Artikkelit:

- Ahokas, Peppiina: Perinnönjako muuttuu 2015 Euroopan unionissa, Helsingin Sanomat 20.5.2013. Saantitapa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1368932967181>
- Heikinsalmi, Minna: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa, Defensor Legis 6/2012, 25.6.2015. Saantitapa: http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/9281.pdf
- Linnakangas, Esko: Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus, Lakimies 1/2013, 22.6.2015. Saantitapa: <http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/lakimies/9390.pdf>
- Mikkola, Tuulikki: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua, Defensor Legis 6/2014, 25.6.2015. Saantitapa: http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/14494.pdf
- Mikkola, Tuulikki: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: Määräämisvalan rajoista ja mahdollisuuksista, Defensor Legis 3/3013, 16.7.2015. Saantitapa: http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/10424.pdf
- Norri, Matti: Perittävän tahdon tulkinnasta, Defensor Legis 2005/2, 16.7.2015. Saantitapa:

http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/defensor_legis/2510.pdf

Ossa, Jaakko: Kuolinpesän verokohtelu. Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia II, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2003, 23.7.2015. Saantitapa: <http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/artikkelit/749.pdf>

Saari, Elina: Syytingin vaarat, MetsäPäijänne 3/30.11.2012, 19.7.2015. Saantitapa: http://www.paijannemhy.fi/lehdet/2012/MetsaPaijanne_3_2012/

Vepsä, Iisa: 1700-luvun perintö- ja testamenttioikeutta oikeuskäytännön valossa, Lakimies 4/2013, 11.7.2015. Saantitapa: <http://www.edilex.fi.ezproxy.ulapland.fi/lakimies/10582.pdf>

YLE Uutiset: Perintösuunnittelu kiinnostaa - testamentit silti harvinaisia, 18.10.2015. Saantitapa: http://yle.fi/uutiset/perintösuunnittelu_kiinnostaa_-_testamentit_silti_harvinaisia/5827537

Virallislähteet:

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta (68/1995)

Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. Oheisasiakirja ehdotukseen: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta, Toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. Tiivistelmä vaikutusten arvioinnista. SEC(2009) 411 lopullinen. Bryssel 14.10.2009. Saantitapa: http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_eurpeen/sec/2009/0411/COM_SEC%282009%290411_FI.pdf

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Ratkaisujen Suomi. Hallituksen julkaisusarja 10/2015, 29.5.2015

Valtiovarainministeriö: Verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti, Valtiovarainministeriön julkaisuja 51/2010, Helsinki 2010. Saantitapa: http://www.2014.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/20101221Verotu/Verorapsa_loppuraportti.pdf

Verohallinto: Verohallinnon ohjeet, Osinkotulojen verotus, A207/200/2013, 13.11.2014. Saantitapa: https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Osinkotulojen_verotus%2834928%29

Tilastolähteet:

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien varallisuus 2013 [verkojulkaisu]. ISSN=2242-3214. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.6.2015]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vtutk/>

Luentolähteet:

Mattila, Pauli K.: Ajankohtaisia näkökohtia veron kiertämisestä -luento, Kauppakamarin Veropäivä, Oulu 19.11.2013

Muut lähteet:

Eco, Umberto: Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään, Gruppo Editoriale Fabbri, Bompiani, Sonzogno, Etas S.p.A, Milano 1977

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Hämeenlinna 2009

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa, Talentum Media Oy, Helsinki 2005

Tenhunen, Susanna: Käsikirjan oikeudellisen tiedon hakijoille, WSOYpro, Helsinki 2011

LYHENTEET

AL	avioliittolaki (234/1929)
ArvostamisL	laki varojen arvostamisesta verotuksessa (1142/2005)
AvoliittoL	laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011)
EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)
EVVL	laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007)
HL	hallintolaki (434/2003)
HolhTL	laki holhoustoimesta (442/1999)
KHO	korkein hallinto-oikeus
PeL	Suomen perustuslaki (731/1999)
perintöA	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012, annettu 4 päivänä heinäkuuta 2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta
PerVL	perintö- ja lahjaverolaki (378/1940)
PK	perintökaari (40/1965)
RL	rikoslaki (39/1889)
TVL	tuloverolaki (1535/1992)
VakSopL	vakuutus sopimuslaki (543/1994)
VML	laki verotusmenettelystä (1558/1995)

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Viime vuosikymmenten aikana suomalaisten varallisuustaso on kasvanut merkittävästi. Eri-tyisesti niin sanottu keskiluokka on vaurastunut huomattavasti.¹ Yksityistalouksien varallisuus todennäköisesti myös jatkaa kasvuaan tuottavuuden ja tulojen kasvun vuoksi, mutta myös väestön ikääntymisen myötä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksen mukaan kotitalouksien varallisuus tulee olemaan vuoteen 2050 mennessä jopa 2,5-kertainen 2000-luvun alkuun verrattuna². Yksityistalouksien varallisuus koostuu yleisimmin arvokkaista asunnoista, loma-asunnoista ja kalliista kulutushyödykkeistä. Yhä useammalla on hallussaan myös esimerkiksi sijoitusomaisuutta.³ ⁴ Omaisuuksien kasvu on omalta osaltaan vaikuttanut ihmisten eräänlaiseen valaistumiseen jäämistösuunnitteluasioissa. Moni havahtuu siihen ajatukseen, että maallinen omaisuus on jätettävä taakseen kuollessaan – kukaan ei vie täältä mitään mukanaan. Kuka jäljelle jäävän omaisuuden sitten saa? Yhteiskunnan ja vaihdannan intressien edellytyksenä on, että henkilön kuollessa omaisuus ei voi jäädä omistamattomaan tilaan. Jäljelle jäävän jäämistön on siirryttävä näin ollen yleisseuraantona automaattisesti eteenpäin. Tämän vuoksi laissa on tarpeen säätää siitä, miten uusi omistaja valitaan ja mikä osuus hänelle jäämistövarallisuudesta tulee.⁵ Suomessa perimyksestä säädetään niin menettelyllisesti kuin sisällöllisestikin perintökaareissa (5.2.1965/40, PK).

Perintökaaren säännökset lakimääräisestä perimyksestä eivät kuitenkaan ole pakottavaa oikeutta. Jokaisella meistä on oikeus suunnitella ja järjestää jäämistöasiamme toiveidemme mukaisesti. Jäämistösuunnittelulla voimme esimerkiksi laajentaa perillisperiiriämme tai järjestellä perillisten jäämistöosuuksia haluamallamme tavalla. Jäämistösuunnittelu selitetään Antti Kolehmainen ja Timo Rabinän teoksessa *Jäämistösuunnittelu* toimina, joilla perinnönjättäjä vaikuttaa a) kuolinpesän hallintoon, b) jaettavan omaisuuden määrään tai laatuun tai siihen, c) kuka tai ketkä ovat edunsaajia sekä d) mitä ja kuinka paljon he jäämistöstä saavat.⁶ Tulee myös huomioida, että jäämistösuunnitteluun kuuluvat perittävän toimien lisäksi myös

¹ Kangas, Perinnöt ja testamentit, s. 55

² Lassila & Rantala & Valkonen, Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen, s.1

³ Puroinen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 15

⁴ Suomen virallinen tilasto SVT 2013, s.8

⁵ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 19

⁶ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 1

perillisten toimet jäämistöä käsitellessä. Perittävän kuoltua perillispiiriin kuuluvat voivat tiettyin osin tehdä omia ratkaisujaan jäämistöomaisuuden suhteen, eikä heidän siis tarvitse noudattaa orjallisesti perittävän toiveita. Perillisilläkin on siis käytössään useita keinoja jäämistösuunnitteluun.

Yksi suurimmista syistä ihmisten kiinnostukseen jäämistösuunnittelua kohtaan on verotus. Suomessa perintönä, testamentilla tai lahjana saadusta omaisuudesta on suoritettava veroa perintö- ja lahjaverolain (12.7.1940/378, PerVL) mukaisesti. Moni perustaa jäämistösuunnittelunsa lähes kokonaan perintöveronäkökulmalle, jolloin ei mielestäni enää voida puhua pelkästä jäämistösuunnittelusta, vaan ennemminkin perintöverosuunnittelusta. Koska perintöverolta ei yleisesti voi hyvälläkään suunnittelulla välttyä kokonaan, keskittyy perintöverosuunnittelu yleensä veronsäästöön. Lainsäätäjä on ehkä hieman yllättäenkin jättänyt perintöverosuunnittelulle paljon tilaa, ja hyvin tehdyllä perintöverosuunnitelmalla perilliset voivat nauttia merkittävästikin veronsäästöistä.

Oikeuskirjallisuudessa verosuunnittelu on yleisesti haluttu nähdä vasta varsinaisen jäämistösuunnittelun jatkeena. Asiantuntijoiden ideaalina on, että perittävä ja perilliset laatisivat suunnitelmansa ensisijaisesti muuten kuin verotuslähtöisesti.⁷ Esimerkiksi Pertti Puronen toteaa teoksessaan *Näin onnistut perintöverosuunnittelussa*, että jäämistösuunnittelun tavoite tulisi lähtökohtaisesti olla jokin muu kuin veronsäästö. Hänen mukaansa perintöverolähtöinen jäämistösuunnittelu on kuin häntä heiluttaisi koiraa – varsinaiset toiveet jäämistön jakautumisesta jäävät taka-alalle, kun perinnönjako suunnitellaan niin, että siitä seuraisi mahdollisimman pieni veroseuraamus.⁸ Moni kuitenkin valitsee jäämistösuunnittelunsa lähtökohdaksi nimenomaisesti perintöveronäkökulman. Perintövero nähdään yleisesti epäoikeudenmukaisena kuluna, ja moni pitää perintöveroa eräänlaisena tuplaverotuksena perittävän maksamien tuloverojen jälkeen. Perintöverosta saatavaa tuottoa pidetään lähinnä marginaalisena ja koko perintöverotusjärjestelmä nähdään ongelmallisena sen säännösten kiertämismahdollisuuksien takia. Suuri osa suomalaisista kannattaa jopa perintöveron lakkauttamista kokonaan.⁹ Näiden tietojen pohjalta ei ole vaikea ymmärtää miksi niin moni aloittaa jäämistösuunnittelunsa nimenomaisesti perintöverolähtöisesti ja pyrkii vähentämään perintöveroseuraamukset minimiin. Koska Suomen perintöverotuksesta ei kuitenkaan

⁷ Kolehmainen & Rabinä, *Jäämistösuunnittelu*, s. 2

⁸ Puronen, *Näin onnistut perintöverosuunnittelussa*, s. 19-20

⁹ Linnakangas, *Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus*, s. 90-96

olla todennäköisesti luopumassa lähiaikoina, on perintöverosuunnittelu ainakin vielä kannattavaa.

1.2 Tutkimustehtävän asettaminen ja rajaaminen

Tämä tutkielma sijoittuu niin jäämistöoikeuden kuin vero-oikeudenkin alaan. Pääasiallisena tutkimuskohteena on nykyaikainen perintöverosuunnittelu *kansalliseen ja ajantasaiseen* lainsäädäntöön nojautuen. Perintöverosuunnittelu aiheena pitää sisällään monta tutkittavaa seikkaa ja sillä on kosketuspintaa useaan oikeudenalaan. Näitä ovat muun muassa jäämistöoikeus, testamenttioikeus, parisuhdeoikeus, vero-oikeus, kansainvälinen yksityisoikeus ja jopa rikosoikeus. Aihe on monimuotoinen ja laaja – rönsyilyn riski on siis suuri. Tutkielman punaisena lankana on käytetty kuitenkin nimenomaisesti verosuunnittelua *perittävän näkökulmasta*. Jäämistöoikeutta ja jäämistösuunnittelun keinoja voisi tutkia loputtomiin, mutta rajaamalla aiheen perittävän perintöverosuunnittelun keinoihin tutkielman saa pidettyä jokseenkin mielekkään kokonaisuutena. Tutkielmassa on pyritty hyödyntämään Umberto Econ perusperiaatetta aiheen rajaamisesta: ”Mitä enemmän aihetta rajaa, sitä helpommin ja varmemmin työ sujuu. On parempi, että tutkielma muistuttaa enemmän esseettä kuin historiikka tai tietosanakirjaa”.¹⁰

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia ja selvittää mitä nimenomaisia perintöverosuunnittelun keinoja perittävällä on käytössään, ja mitä suunnitelmissa tulisi huomioida mahdollisimman hyvän lopputuloksen aikaansaamiseksi. Tutkimusaihe on rajattu pelkästään perittävän perintöverosuunnittelun keinoihin, sillä perillisten ja testamentinsaajien perintöverosuunnittelun tutkiminen laajentaisi tutkimusta liikaa. Tutkielman tavoitteena on luoda yleiskuva suomalaisesta perintöoikeudesta ja jäämistösuunnittelun keinoista perintöverotuksen näkökulmasta. Pääasiallisena tarkoituksena on tutkia miten perittävä pystyy parhaiten vaikuttamaan perillisten ja testamentinsaajien velvollisuudeksi koituvan perintöveron määrään. Tutkielma jakautuu kuuteen osaan. Johdannon jälkeisessä kappaleessa käsitellään yleisesti perimystä sekä jäämistösuunnittelua ja sen tarvetta. Kolmannessa kappaleessa kerrotaan yleisesti perintöverotuksesta Suomessa ja sivutaan perintöverotusta muualla maailmalla. Neljäs kappale koostuu perittävän perintöverosuunnittelun keinoista. Tutkielman lopussa

¹⁰ Eco, Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään, s. 29

käsitellään perintöverosuunnittelun rajoja. Viidennessä kappaleessa kerrotaan yleisesti veronkierrosta ja tutkitaan miten perintöverosuunnittelussa voi onnistua rikkomatta veronkierroksen säännöksiä. Kuudennessa kappaleessa esitetään yhteenveto ja tutkielman lopputulokset.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja lähteet

Tämän tutkielman lähtökohtana on kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.¹¹ Tutkielmassa käytetty tutkimusmenetelmä on suurimmilta osin oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Lainopin keskeisenä tutkimusongelmana on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainoppi pyrkii antamaan vastauksen kysymykseen, kuinka aktuaalisessa tilanteessa tulisi toimia voimassa olevan oikeuden mukaan. Lainoppi on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja erityisesti niiden sisällön selvittämiseen tähtäävää toimintaa, jota kutsutaan tulkitsemiseksi.¹²

Tutkielmassa hyödynnetään myös jossain määrin oikeushistoriallista ja oikeusvertailevaa tutkimusmenetelmää. Oikeushistoria tutkii oikeusnormien tai oikeudellisen ajattelun kehitystä historiantutkimuksen menetelmien avulla. Oikeushistoria tarkastelee oikeusnormia historiallisessa kontekstissään ja toisaalta se voi tarkastella kehitystä, joka on johtanut tiettyjen oikeudellisten voimassa olevien sääntöjen syntyyn. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa aikaulottuvuus on aina hyvä huomioida, sillä ymmärtämällä menneisyyttä paremmin saa paremman käsityksen nykyaikaisista säännöksistä. Oikeusvertaileva tutkimus tarkastelee vähintään kahden eri maan oikeusjärjestyksiin kuuluvia oikeussääntöjä suhteessa toisiinsa. Oikeusvertailun avulla voidaan syventää oikeusjärjestyksen tuntemusta ja se on suosittu apuväline esimerkiksi lainvalmistelussa.¹³ Oikeushistoriallista ja oikeusvertailevaa tutkimusmenetelmää käyttämällä tutkielmasta voisi saada massiivisen tutkimuksen, mutta aiheen rajaamisen ansiosta näitä tutkimusmenetelmiä on voitu käyttää lähinnä tutkimuksen lisämausteena.

¹¹ Hirsjärvi & Remes & Sajavaara, Tutki ja kirjoita, s. 161

¹² Husa, Mutanen, Pohjolainen, Kirjoitetaan juridiikkaa, s. 13–14

¹³ Husa, Mutanen, Pohjolainen, Kirjoitetaan juridiikkaa, s. 14–15

Tutkielman lähdeaineistona on käytetty pääosin kansallista lainsäädäntöä, virallislähteitä ja ajankohtaista oikeuskirjallisuutta aineiston laatu huomioiden.¹⁴ Erityisesti vero-oikeutta koskevassa oikeuskirjallisuudessa on pyritty pitäytymään mahdollisimman tuoreissa julkaisuissa. Tiedon syventämiseen lähteenä on käytetty myös erilaisia tilastoja ja verohallinnon ohjeita, sekä Oulun Kauppakamarin veropäivillä puhuneen OTT, veroasiantuntija Pauli K. Mattilan luentoa veronkierrosta. Kansainvälisessä vertailussa on pyritty tukeutumaan alkuperäiskielisiin lähteisiin, mutta ulkomaisen aineiston kielenä on kuitenkin pääosin englanti. Tutkielmassa on hyödynnetty myös oikeuskäytäntöä, joka avaa useita käsiteltäviä asioita antamalla selkeitä esimerkkejä jäämistösuunnittelun keinoista, toimivuudesta ja laillisuudesta.

¹⁴ Tenhunen, Käsikirja oikeudellisen tiedon hakijoille, s. 33

2. Perimyksestä ja jäämistösuunnittelusta yleisesti

2.1 Perintö ilman suunnittelua

2.1.1 Perintökaaren säännökset

Jos perittävä on Suomen kansalainen, eikä hänellä ole ollut liittymää vieraaseen valtioon, perimykseen sovelletaan pääsääntöisesti perintökaaren (5.2.1965/40) säännöksiä. Perittäväällä on myös mahdollisuus määrätä, että hänen jäämistönsä on jaettava jonkin toisen valtion säännösten mukaan.¹⁵ Tällainen määräys on tehtävä testamentille säädetyssä muodossa. Kyseisiä testamenttimääräyksiä käsitellään lisää luvussa 4.2.1. Perittävän perinnönjaossa noudatetaan siis perintökaaren lakimääräistä perimysjärjestystä ja muita säännöksiä, jos perittävä ei ole antanut näistä poikkeavia määräyksiä testamentilla.

Perintökaareissa perintöoikeutta koskeva normisto on rakennettu niin, että lähin perillinen on aina ensisijaisesti oikeutettu perintöön. Perimisoikeus määräytyy siis sukulaisuuden läheisyyden, toisin sanoen välittömyyden mukaan. Perillisten piiri on kuitenkin laissa rajoitettu. Perimisoikeus on katkaistu serkkuihin, eli serkut ja tätä kaukaisemmat sukulaiset – niin sanotut ”nauravat perilliset” – eivät siis ole enää lakimääräisesti vainajan perillisiä.¹⁶ Perilliset jakautuvat kolmiportaiseen parenteeli- eli perillisryhmäjärjestelmään. Jos perittävältä jää ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä, toisen ja kolmannen parenteelin perillisten oikeus perintöön ei aktualisoidu. Siirtymä parenteelista toiseen tapahtuu siis vain, jos lähempään parenteeliin kuuluvia perillisiä ei enää ole. Puhdaslinjaista parenteeliperimystä täydentää puolison oikeus perintöön ja lesken oikeus hallita jäämistöä jakamattomana.¹⁷

Ensimmäisen parenteelin muodostavat rintaperilliset. Rintaperillisiä ovat vainajan lapset, lapsenlapset, lapsenlapsenlapset ja niin edespäin. Vainajan lapsiksi katsotaan aviolapset, tunnustetut lapset, lapset, joiden osalta tuomioistuin on vahvistanut isyyden, kihlalapset eräin edellytyksin ja väkisinmaaten siitetyt lapset¹⁸. Rintaperilliseen rinnastetaan myös ottoplasi, joka on adoptoitu 1.1.1980 jälkeen.¹⁹ Ensimmäisessä parenteelissa on sijaisperimis-

¹⁵ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 57

¹⁶ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 30

¹⁷ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 63

¹⁸ Jos lapsi on väkisinmaaten siitetty ja syntynyt ennen 1.10.1976, hänellä on oikeus periä isänsä ja isänpuoleiset sukulaiset, vaikka isä ei olisikaan vapaaehtoisesti tunnustanut isyyttään (Aarnio & Kangas: Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, 2009, s. 85)

¹⁹ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 32

oikeus, mikä tarkoittaa, että kuolleen rintaperillisen jälkeläiset tulevat hänen sijaansa ja jokainen haara saa perinnöstä yhtä suuren osan. Jos vainajalta ei jää rintaperillisiä, mutta hän oli kuolinhetkellään naimisissa, astuu voimaan lesken perintöoikeus. Koska lesken perintöoikeus on poikkeus puhtaaseen parenteeliperimyksen, ei lesken perintöoikeus syrjäytä lopullisesti vainajan sukulaisia. Lesken kuollessa puolisoiden pesä menee jakoon kummankin puolison perintöön oikeutettujen sukulaisten kesken.²⁰ Vainajan leskeksi katsotaan henkilö, jonka kanssa hän oli kuolinhetkellään naimisissa tai jonka kanssa hän eli kuolinhetkellään rekisteröidyssä parisuhteessa. Avopuolisolla ei ole perintöoikeutta kuolleen avopuolisonsa jälkeen, häntä ei siis luokitella perittävän leskeksi.²¹

Jollei rintaperillisiä ja leskeä ole, perintö siirtyy toiseen parenteeliin. Toisen parenteelin muodostavat perittävän vanhemmat – eli selkäperilliset – ja näiden rintaperilliset – eli sivuperilliset. Myös toisen parenteelin sijaisperimisoikeus on rajaton.²² Toisen parenteelin perimisjärjestys etenee selkäperillisistä sivuperillisiin. Jos perittävän isä tai äiti on kuollut, perittävän veljet ja sisaret jakavat hänen osuutensa (PK 2:2.2). Siinä tapauksessa että joku heistäkin on kuollut, sijaan tulevat heidän jälkeläisensä. Puolisukulaiset, eli sisar- ja velipuolet ja näiden jälkeläiset perivät sen, mitä heidän vanhemmilleen olisi kuulunut. Puolisukulaisilla on sama oikeus perintöön kuin täyssisaruksilla, jos täyssukulaisia ei ole (PK 2:2.3).²³

Jos perittävältä ei ole jäänyt ensimmäiseen eikä toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä, jäämistö siirtyy kolmanteen parenteeliin, eli ns. isonvanhempien parenteeliin. Muiden perillisten puuttuessa saavat perittävän isän ja äidin vanhemmat koko perinnön. Kuolleen isovanhemman osuus menee taas hänen lapsilleen, eli perittävän tädeille, sedille ja enoille. Kolmannessa parenteelissa ei ole enää rajatonta sijaantulo-oikeutta, vaan serkut on rajattu perillisiin ulkopuolelle.²⁴ Jos kolmannessakaan parenteelissa ei ole perillisiä, eikä vainaja ole tehnyt testamenttia, perintö menee valtiolle (PK 5:1). Valtio voi päättää luovuttaa saamansa omaisuuden sille kunnalle, jossa perittävä viimeksi asui, tai omaisuus voidaan myös luovut-

²⁰ Norri, Perintö ja testamentti, s. 66-72

²¹ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 112-124

²² Norri, Perintö ja testamentti, s. 74

²³ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 128-130

²⁴ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 131

taa perittävän kaukaisemmalle sukulaiselle tai hänen läheiselleen, jos sitä olosuhteisiin nähden voidaan pitää kohtuullisena.²⁵ Jos jäämistön perunkirjoitusarvo on yli 750 000 euroa, päätöksen omaisuuden luovuttamisesta tekee Valtiokonttorin sijasta valtioneuvosto.²⁶

Lakimääräisillä perillisillä on perintökaaren mukainen jakoasema, josta voidaan erottaa kaksi eri puolta, muodollinen ja aineellinen puoli. Muodollinen jakoasema sisältää kelpoisuuden saada jako vireille, osallistua jakoon ja moittia jakoa. Näistä kysymyksistä säädellään PK 23 luvussa. Jakoaseman aineelliseen puoleen kuuluu perillisen oikeus saada paitsi pääoma-arvo osuudelleen, myös määrätyt jäämistöesineet tai osa niistä. Voidaan siis puhua arvomääräisestä ja esineellisestä perintöosasta, jotka jakomenettelyssä toteutetaan. Jakoaseman aineellista puolta sääntelevät PK 2–4 luvut ja niitä täydentävät PK 6–8 luvut, sekä PK 3 luvussa, PK 23:8:ssa ja PK 25 luvussa olevat jako-ohjeet.²⁷ Kukin rintaperillisistä saa yhtä suuren osan perinnöstä. Mikäli rintaperillinen on kuollut, tulevat hänen jälkeläisensä hänen sijaansa niin, että jokainen rintaperillishaara saa yhtä suuren osan (PK 2:1). Jollei perittävältä ole jäänyt rintaperillistä tai leskeä, saavat hänen vanhempansa kumpikin puolet perinnöstä. Mikäli isä tai äiti on kuollut, jakavat perittävän sisarukset hänen osansa yhtä suurin osuuksin. Kuolleen sisaruksen sijaan tulevat hänen jälkeläisensä, ja jokainen haara saa yhtä suuren osan. Jollei sisaruksia tai heidän jälkeläisiään ole, mutta jompikumpi perittävän vanhemmista elää, saa tämä koko perinnön (PK 2:2). Jollei ensimmäisen ja toisen parenteelin perillisiä ole, perivät perittävän isovanhemmat perinnön yhtä suurin osuuksin. Mikäli isänisä, isänäiti, äidinisä tai äidinäiti on kuollut, menee hänen lapsilleen se osuus perinnöstä, mikä hänelle olisi tullut. Jollei toisesta kannasta ole perillisiä, saavat toisen kannan perilliset koko perinnön (PK 2:3).

2.1.2 EU:n perintöasetuksen vaikutus kansainvälisiin perimystilanteisiin

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat vuonna 2012 kansainvälisiä perintöasioita koskevan asetuksen, jota kutsutaan yleisesti *perintöasetukseksi*. Asetuksen tarkoituksena on yksinkertaistaa sellaisten perintöasioiden hoitamista, joilla on liittymiä useampaan kuin yhteen EU:n jäsenvaltioon. Kansainvälisiä perintöasioita koskevat säännökset

²⁵ Norri, Perintö ja testamentti, s. 82

²⁶ Valtioneuvoston asetus valtion perintönä saaman omaisuuden luovuttamisesta 2 § (13.12.2007/1257)

²⁷ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus, s. 29-30

ja menettelyt ovat yleisesti olleet usein monimutkaisia, joten asetuksen toivotaan selkeyttävän tilannetta jatkossa. EU:ssa käsitellään vuosittain noin 4,5 miljoonaa perintöasiaa, joista noin kymmenellä prosentilla on kansainvälinen ulottuvuus. Sisämarkkinoiden kehittymisen myötä ihmisten vapaa liikkuvuus unionin alueella on lisääntynyt. Kansalaisilla on lisäksi yhä enemmän omaisuutta useamman kuin yhden jäsenvaltion alueella. Ei ole siis laisinkaan harvinaista, että kuolinpesällä on jäämistöoikeudellisia liittymiä kahteen tai useampaan jäsenvaltioon. On arvioitu, että rajat ylittävien perintöjen rahallinen arvo on vuositasolla jopa yli 120 miljardia euroa.²⁸

Uutta perintöasetusta aletaan soveltaa elokuussa 2015. Asetusta sovelletaan 17.8.2015 tai sen jälkeen kuolleiden henkilöiden perimykseen (perintöA 83.1 art.). Perintöasetusta sovelletaan kaikkiin perimyksen yksityisoikeudellisiin näkökohtiin, etenkin kaikenlaiseen omaisuuden, oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymiseen perittävän kuoleman jälkeen. Asetukseen on otettu luettelo niistä asioista, jotka eivät kuulu sen soveltamisalaan. Näitä ovat ensinnäkin vero-, tulli- ja hallintoasiat (perintöA 1.1 art.). Perintöverotus määräytyy näin ollen jatkossakin jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti. PerVL 4.1 §:n mukaisesti perintöveroa on suoritettava Suomeen, jos perittävä, perillinen tai testamentinsaaja asui perittävän kuolinhetkellä Suomessa tai perintönä taikka testamentilla saatu kiinteä omaisuus sijaitsee Suomessa. Lisäksi perintöveroa on maksettava sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista enemmän kuin 50 prosenttia muodostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta.

Asetuksen tavoitteena on saavuttaa tilanne, jossa rinnakkaisia menettelyjä eri jäsenvaltioissa ei pääse syntymään. Asia on ratkaistu ottamalla asetukseen yksi liittymäperuste, perittävän kuolinhetkinen asuinpaikka. Asetuksen mukaisesti sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa perittävällä oli asuinpaikka kuolinhetkellään, on toimivalta käsitellä perimisasiat kokonaisuudessaan (perintöA 4 art.). Näin ollen kaikki perimykseen liittyvät asiat käsitellään yhdessä ja samassa jäsenvaltiossa, riippumatta esimerkiksi omaisuuden sijaintipaikasta. Jäämistösuunnitteluun ryhtyville on kuitenkin jätetty mahdollisuus sopia oikeuspaikasta, eli tehdä niin sanottu *prorogaatiosopimus*. Valinnanvapautta on kuitenkin rajoitettu, sillä valinta voi kohdistua ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuihin, jonka lain perittävä on valinnut

²⁸ Heikinsalmi, EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa, Defensor Legis 6/2012, s. 1

perimykseensä sovellettavaksi (perintöA 5.1 art.) Tulee myös huomioida, että jos itse perittävä ei ollut tehnyt lainvalintaa, perilliset eivät voi enää sopia toimivaltaisesta tuomioistuimesta.²⁹ Jos perittävän asuinpaikka sijaitsee unionin ulkopuolisessa valtiossa hänen kuollessaan, voivat sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa perittävän omaisuutta sijaitsee, olla toimivaltaisia käsittelemään perimysasian kokonaisuudessaan. Tämä edellyttää, että perittävä oli kuollessaan tuon jäsenvaltion kansalainen tai hänen edellinen asuinpaikkansa oli tuossa valtiossa, eikä asuinpaikan vaihtumisesta ole kulunut yli viisi vuotta. Elleivät nämä edellytykset täyty, on sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa omaisuutta sijaitsee, kuitenkin toimivalta tehdä päätöksensä kyseisestä omaisuudesta (perintöA 10 art.).

Pääsääntöisesti perimyksen sovelletaan kokonaisuudessaan siis sen valtion lakia, jossa perittävällä oli asuinpaikka kuolinhetkellään (perintöA 21.1 art.). Tästä pääsäännöstä on olemassa kaksi poikkeusta. Ensinnäkin jos perittävällä oli kuollessaan selvästi läheisempi liitymä toiseen valtioon, tulee tuon toisen valtion laki sovellettavaksi (perintöA 21.1 art.). Kyseinen säännös on tarkoitettu kuitenkin poikkeussäännöksi, joten sitä tulee soveltaa harkiten. Toinen poikkeus koskee lainvalinnan mahdollisuutta. Perittävä voi valita perimykseensä sovellettavaksi laiksi sen valtion lain, jonka kansalainen hän on valinnan tehdessään tai kuollessaan. Jos hänellä on usean valtion kansalaisuus, hän voi valita niistä haluamansa, kunhan kansalaisuusvaatimus täyttyy joko valinnan hetkellä tai kuolinhetkellä (perintöA 22.1 art.). Lainvalinnan mahdollisuus on asetuksessa paljon suppeampi kuin Suomen perintökaassa. PK 26:6 mukaan valinnan perusteena voi olla joko perittävän kansalaisuus tai kotipaikka valinnan hetkellä tai hänen kuolinhetkellään. Lisäksi hän voi valita aikaisemman kotipaikkansa lain tai jos hän on avioliitossa, voi hän valita myös aviovarallisuussuhteisiin sovellettavan lain. Asetuksessa valinnan mahdollisuus on rajattu koskemaan ainoastaan perittävän kansalaisuusvaltion lakia.³⁰

Perintöasetuksen myötä käyttöön tulee myös eurooppalainen perintötodistus (perintöA 62 art.). Sen avulla perillinen, testamentinsaaja, testamentin toimeenpanija tai pesänselvittäjä voi todistaa asemansa ja valtuutensa toisessa jäsenvaltiossa (perintöA 63 art.). Todistuksen

²⁹ Komission yksiköiden valmisteluasiakirja 2009, s. 5

³⁰ Komission yksiköiden valmisteluasiakirja 2009, s. 6-7

antaa toimivaltaisen jäsenvaltion viranomaisen. Todistuksen sisältö riippuu siitä, mihin tarkoitukseen sitä aiotaan käyttää. Se on pätevä kaikissa jäsenvaltioissa ilman erillistä menettelyä.³¹

Kokoavasti voidaan siis todeta, että EU:n uusi perintöasetus tarjoaa henkilöille, joilla on kansainvälisiä liittymiä, sekä uhkia että mahdollisuuksia. Niiden, jotka suunnittelevat muuttoa ulkomaille tai jotka omistavat tai aikovat ostaa omaisuutta ulkomailta, tulisi huomioida uuden perintöasetuksen myötä voimaan astuvat muutokset. Perittävän viimeisin asuinpaikka ratkaisee pääsääntöisesti niin toimivaltaisen tuomioistuimen kuin sovellettavan lainkin, ja tämän säännöksen myötä moni voi törmätä yllättävään lopputulokseen. Suomen perintökaaren säännöksiin tottuneet suomalaiset saattavat esimerkiksi päätyä kohtuuttomaan tilanteeseen joutuessaan vastuuseen perittävän veloista jonkin muun maan säännösten mukaisesti. Moni voi myös ylläytyä siitä, kuka loppujenlopuksi katsotaan perilliseksi ja miten perintö jaetaan. Tällä hetkellä EU-maiden perintösäännöt voivat vaihdella paljonkin. Myös jo jäämistösuunnittelunsa tehneet saattavat joutua uudenlaisen tilanteen eteen perintöasetuksen tullessa voimaan. Henkilöiden, joilla on kansainvälisiä liittymiä, tulisi siis tarkistaa suunnitelmansa ja sen yhteensopivuus uuden asetuksen kanssa.

Perintöasetuksen mukaan jaettava perintö saattaa johtaa perillisten kannalta myös parempaan lopputulokseen, kuin jos perintöön sovellettaisiin Suomen perintökaarta. Esimerkiksi jos ulkopuoliselle testamentin tehnyt testaattori asui kuollessaan Espanjassa, eikä hän ole testamentissaan kuitenkaan määrännyt perimykseensä sovellettavasta laista, on rintaperillisillä Espanjan lain mukaan oikeus suurempaan lakiosaan kuin Suomessa.³² Myös perittävän kannattaa jäämistösuunnittelua tehdessään huomioida asuinmaansa lainsäädäntö. Joskus vieraan valtion lainsäädäntö tarjoaa perittävän suunnitelmiin nähden paremman lopputuloksen kuin suomalainen perintökaari. Tulee kuitenkin muistaa, ettei EU:n perintöasetus vaikuta perintöverotukseen, vaan jos perittävällä tai perillisillä on liityntä Suomeen PerVL 4.1 §:n mukaisesti, tulee perintöveroa suorittaa Suomeen perintö- ja lahjaverolain mukaisesti.

³¹ Helin, Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, s. 657

³² Ahokas, Perinnönjako muuttuu 2015 Euroopan unionissa, Helsingin Sanomat 20.5.2013

2.1.3 Perintö muualla maailmalla

Oikeusvertailu on jäämistösuunnittelun kannalta tärkeä työväline, sillä perimystä koskevat säännökset eroavat eri maissa toisistaan. Oikeusvertailevan tarkastelun kautta on mahdollista tehdä ero esimerkiksi länsimaisten ja itämaisten oikeusjärjestelmien välille. Näistä ensin mainituissa lainsäätäjät on saattanut voimaan jäämistöoikeudelliset säännökset, joiden katsotaan mahdollisimman suurella määrällä vastaavan yhteiskunnallisia arvoja. Itämaisissa oikeusjärjestelmissä, jollaisia on esimerkiksi Aasiassa ja Afrikassa, perimystä koskevat oikeusohjeet löytyvät heimojen tai uskonnollisten ryhmien omista normikokoelmista. Hyvä esimerkki itämaisesta oikeusjärjestelmästä on islamilainen oikeus, jossa oikeus käsitetään Jumalan säätämäksi järjestykseksi. Perintöosuuksista säädetään yksityiskohtaisesti Koraanissa. Koraanin mukaan nainen perii vähemmän kuin mies, koska hänellä ei ole taloudellista vastuuta. Puolisot perivät toisensa, mutta myös muut sukulaiset saavat omat osuutensa. Jos kyse on suuresta miesvaltaisesta suvusta, saattaa ongelmaksi nousta se, että leski saa puolisonsa omaisuudesta vain hyvin pienen osan. Lesken perimysoikeus on näin ollen paitsi suvun kokoon mutta myös hänen uskontoonsa sidottu oikeus. Jos leski on muunuskoinen kuin hänen islaminuskoinen kuollut puolisonsa, ei hän saa jäämistöstä Koraanin oppien mukaan mitään.

Vaikka suurimmat erot perimysjärjestelmissä löytyvätkin pääosin länsimaisten ja itämaisten oikeusjärjestelmien välillä, myös länsimaisten oikeusjärjestelmien keskinäiset erot voivat olla huomattavat. Erot ilmenevät kahdella tavalla: lesken asemassa perillisenä ja jäämistössä yleisesti sekä testamenttausvapaudessa. Voidaan näin ollen erottaa järjestelmät, joissa puolisoilla on avio-oikeus ja joissa leskellä saattaa tämän lisäksi olla tietty jäämistöntresentin asema, ja toisaalta järjestelmät, joissa leskellä ei ole erityistä suojattua avio- tai perintöoikeutta. Testamenttausvapauden osalta voidaan erottaa toisistaan järjestelmät, joissa rintaperillisillä on lakiosaoikeus tai joissa rintaperillisten lakiosaoikeus voidaan sulkea pois testaattorin antamilla määräyksillä.³³ Esimerkiksi Englannin lainsäädännön mukaan leski on ensisijaisen perillisen asemassa, mutta jos jäämistön arvo ylittää 250 000 puntaa, voi jäämistöllä olla myös muita edunsaajia.³⁴ Yhdysvalloissa taas on tapana kohdella leskeä ja rintaperillisiä samanarvoisesti, riippuen kuitenkin eri osavaltioiden laeista.³⁵

³³ Mikkola, Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, s. 183–185

³⁴ Finch ym., Wills, inheritance and families. 33

³⁵ Opton, Estates, Wills and Trusts in the U.S.A, s. 21–23

Edes pohjoismaiset perimysjärjestelmät eivät ole täysin yhdenmukaiset. Ruotsin ja Suomen laista saattaa löytyä identtisiä säännöksiä, mutta tästä huolimatta kyse on kahdesta eri oikeuskulttuurista. Tämä tekee ruotsalaisesta oikeudellisesta materiaalista suomalaisesta näkökulmasta hyvää oikeusvertailevaa informaatiota. Jos verrataan perintökaaren ja ärvdabalkenin³⁶ säännöksiä, voidaan huomata, että erityisesti Suomessa 1980-luvulla voimaansaatetut lesken suoja- ja maatilaperimysjärjestelmät ovat loitontaneet järjestelmiä toisistaan. Selkeimmin Suomen ja Ruotsin perimysjärjestelmien erot näkyvät nykyisin siinä, millainen lesken asema on jäämistössä.³⁷ Ruotsin perintökaaren mukaisesti leski asetetaan perimysjärjestyksessä yhteisten rintaperillisten edelle.³⁸

2.2 Yleistä jäämistösuunnittelusta

Perittävän jäämistö jaetaan yllämainitulla tavalla pääsääntöisesti perintökaaren (5.2.1965/40) säännösten mukaisesti. Näin toimitaan siis tapauksissa, missä perittävä ei ole antanut erillisiä määräyksiä perintönsä jakamisesta tai siihen sovellettavasta laista. Joskus perintökaaren määräykset perimyksestä johtavatkin suoraan perittävän haluamaan lopputulokseen, joten säännöksistä poikkeamiseen ei tällöin ole tarvetta. Jos perittävä kuitenkin haluaa poiketa esimerkiksi perintökaareissa säädetyistä perimysjärjestyksestä tai perimysosuuksista, on hänen käytössään useita *jäämistötoimia*. Jos toimet tehdään jonkun tietynlaisen suunnitelman mukaisesti, on kyse *jäämistösuunnittelusta*. Jäämistösuunnittelusta on laajassa mielessä kysymys kaikissa niissä luovutuksissa, joiden taustalla on jollain tavalla ajatus varallisuuden siirtämisestä jälkeen jääville henkilöille.³⁹ Jäämistösuunnittelu terminä määritellään Antti Kolehmainen ja Timo Räbinän teoksessa *Jäämistösuunnittelu* toiminnaksi, jossa perinnönjättäjän tarkoituksena on vaikuttaa jollain tavalla jäämistöönsä. Kyse on siis toimista, joilla perinnönjättäjä vaikuttaa a) kuolinpesän hallintoon, b) jaettavan omaisuuden määrään tai laatuun tai siihen, c) kuka tai ketkä ovat edunsaajia sekä d) mitä ja kuinka paljon he jäämistöstä saavat. Myös Ahti Saarenpää on määritellyt jäämistösuunnittelua terminä. Hänen mukaansa jäämistösuunnittelua ovat a) sukupolvenvaihdosta koske-

³⁶ Ärvdabalk (1958:637)

³⁷ Mikkola, Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, s. 183–185

³⁸ Eriksson, Arv och testamente, s. 21

³⁹ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 16

vat, b) jäämistön ohittamiseen tähtäävät, c) yksilön varallisuusasemaa koskevat, d) edunvalvontaa koskevat, e) parisuhdeoikeudelliset, f) jäämistön haltuunottoa koskevat ja g) jäämistösaantojen hyödyntämistä ohjaavat toimet.⁴⁰

Perittävä voi näin ollen vaikuttaa jäämistöönsä monin eri tavoin ja hänellä voi olla toimilleen useita erilaisia syitä. Perinteisesti jäämistösuunnittelun on katsottu tarkoittavan pelkkää testamenttia, jos perittävä on halunnut poiketa lakimääräistä perimystä koskevista säännöksistä. Testamentti on kuitenkin vain osa laadukasta ja kattavaa omaisuusjärjestelyä, joka tehdään perittävän kuoleman varalta. Perittävän viimeisen tahdon suunnittelun tulisi olla monitahoista toimintaa, jossa vain kaikkein suppeimmillaan pitäydytään asiakirjamallisessa testamentissa.⁴¹ Testamentti on toki perinteinen ja edelleen yleisessä käytössä oleva hyvä jäämistösuunnittelun keino, mutta testamentin lisäksi esimerkiksi lahjat, lahjanluontoiset sopimukset tai muut kuolemaa ennakoivat sopimukset tarjoavat hyviä keinoja vaikuttaa perittävän jäämistöön. Näiden lisäksi myös edunvalvontasuunnittelu ja varautuminen edunvalvonnan tarpeeseen sekä sen aikana tehtäviin toimiin tarjoaa mahdollisuuksia jäämistösuunnittelulle. Myös henkivakuutukset tarjoavat hyvän instrumentin jäämistön ohittamiseen, jolloin edunsaaja saa vakuutuskorvauksen vakuutusyhtiöltä eikä kuolinpesältä. Jäämistösuunnittelussa on hyvä huomioida myös parisuhdeoikeuden tarjoamat keinot. Esimerkiksi avioehto- ja ositus sopimuksilla sekä avopuolisoiden välisillä sopimuksilla avosuhteen päättymisen varalta voidaan vaikuttaa siihen, mitä perittävän kuolinpesään kuuluu, kun parisuhde purkautuu puolison kuoleman vuoksi.⁴² Perittävän lisäksi myös perillisillä ja testamentinsaajilla on omat keinonsa vaikuttaa jäämistösaantoihinsa. Perilliset ja testamentinsaajat voivat vaikuttaa saantoihinsa muun muassa ositusvaiheessa tai perinnönjakovaiheessa. Ositusvaiheen jäämistösuunnittelu on lesken jäämistösuunnittelua. Leski voi esimerkiksi vaikuttaa perittävän – sekä oman – jäämistön määrään ja laatuun strategisella tasingon säätelyllään. Perinnönjakovaiheessa perilliset ja testamentinsaajat voivat toteuttaa jäämistösuunnittelua esimerkiksi jättämällä pesän jakamatta. Jakamattomalla kuolinpesällä saavutetaan muun muassa yhteishallinnollisia ja verotuksellisia etuja. Myös perinnöstä tai testamentista luopuminen joko ennakkoon tai vasta perittävän kuoltua on eräänlaista jäämistösuunnittelua.

⁴⁰ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 1–4

⁴¹ Mikkola, Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua, Defensor Legis 6/2014, s. 1

⁴² Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 4

Yleinen ajatus jäämistösuunnittelusta on se, että se tulisi aloittaa hyvissä ajoin. Purosen teoksessa *Näin onnistut perintöverosuunnittelussa* todetaan, että jäämistösuunnittelu olisi hyvä aloittaa jo noin 40-vuotiaana, jotta siinä aidosti onnistuttaisiin.⁴³ Harva 40-vuotias kuitenkaan tekee näin, saati sitten edes haluaa vielä miettiä omia jäämistöasioitaan. Osasyynä jäämistösuunnittelun lykkäämiselle on jäämistösuunnittelijan varallisuustaso. Henkilöt, joilla on suhteellisen pieni varallisuus, kokevat harvemmin tarvetta suunnittelulle. Kun varallisuustaso kasvaa, lisääntyy myös kiinnostus mahdollisen jäämistön kohtalosta.⁴⁴ Nuoremmilla on harvemmin kovin mittavaa omaisuutta, joten iällä voi olla suurikin merkitys jäämistösuunnittelun aloittamisessa. Aikaisin aloitettavaa jäämistösuunnittelua hankaloittaa myös se, että suunnitelmaa tekevän omaisuus, perhe- ja läheissuhteet ja oma tahto voivat muuttua huomattavastikin vuosien saatossa. Lisäksi alati muuttuva lainsäädäntö voi johtaa isoihin muutoksiin muun muassa perintö- ja vero-oikeuden sisällössä. Aikaisin aloitettu jäämistösuunnittelu voi siis tarkoittaa sitä, että suunnitelmaa tulee päivittää säännöllisin väliajoin. Tämä ei tietystikään ole huono asia, mutta se aiheuttaa lisävaivaa suunnitelman tekijälle.

Millainen on sitten hyvä jäämistösuunnitelma? Ensinnäkin sen tulisi vastata perittävän tahtoa. Kaikilla on perustuslaillinen, omaisuuden suojasta johdettu oikeus käyttää omaisuuttaan haluamallaan tavalla (PeL 15.1 §).⁴⁵ Perittävällä on siis oikeus muokata jäämistösuunnitelmansa oman tahtonsa mukaiseksi, kunhan se ei sisällä hyvän tavan vastaisia ehtoja.⁴⁶ Yleisimmin jäämistösuunnittelun tavoitteena on muokata perillisperiiriä, perintöosuuksia tai perintöverotusta. Varsinkin perintöverosuunnittelu on kasvattanut suosiotaan nykypäivänä. Perittävällä on yleensä selkeä tavoite kenelle hän haluaa perintöä jättää sekä paljonko ja minkälaista omaisuutta kukin saa. Perintöverosuunnitelmien tavoitteena on lähes poikkeuksetta aikaansaada tilanne, missä perilliset ja testamentinsaajat joutuvat maksamaan mahdollisimman vähän veroa. Purosen mukaan onnistuneen jäämistösuunnittelun pohjana on myös aito keskusteluyhteys perinnön antajan ja saajan välillä. Perittävän tahto ei siis ole ainoa huomionarvoinen seikka jäämistösuunnittelussa. On hyvin tavallista, että ilman edeltä käsin käytyjä keskusteluja testamentit saattavat sisältää sellaisia määräyksiä, että niiden toimeenpano on mahdotonta. Testamentinsaaja ei esimerkiksi halua hänelle testamentattua omaisuutta, tai ainakaan sellaisin rajoituksin kuin se olisi hänelle tulossa. Seurauksena voi olla

⁴³ Puronen, *Näin onnistut perintöverosuunnittelussa*, s. 18

⁴⁴ Reid & De Waal & Zimmermann, *Testamentary formalities*, s. 435-436

⁴⁵ Saraviita, *Perustuslaki*, s.227

⁴⁶ Aarnio & Kangas, *Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus*, s. 564

vuosikymmeniä jatkuvia riitoja perillisten kesken. Jäämistöasioista olisi siis hyvä keskustella avoimesti, että päästäisiin haluttuun ja onnistuneeseen lopputulokseen.⁴⁷

Onnistuneen jäämistösuunnittelun häiritsejinä on myös useita epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi parisuhdetta koskeva normisto vaikuttaa siihen, mitä omaisuutta perinnönjättäjän jäämistöön tulee puolisoiden varallisuussuhteiden purkamisen jälkeen kuulumaan. Tältä osin suunnittelua vaikeuttavat monet asiat. Omaisuuden siirtymistä suunniteltaessa ei esimerkiksi tiedetä, kumpi puolisoista kuolee ensin. Tällöin muun muassa lesken tasinkoprivilegioikeus tai eloonjääneen puolison oikeus jäädä asumaan jäämistöön kuuluvaan asuntoon rintaperillisten lakiosavaatimuksista huolimatta asettavat rajoitteita jäämistösuunnittelulle. Osituksen sovittelua koskevan säännöksen soveltaminen voi myös aiheuttaa tilanteen, jota on lähes mahdoton ennakoida. Myös avosuhteen purkautuminen voi aiheuttaa yllätyksiä. Uuden avoliittolain (26/2011) soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa puolison oikeus hyviytykseen voi yllättää. Erilaisten sopimusten avulla parisuhdenormiston aiheuttamia epävarmuustekijöitä voi kuitenkin vähentää. Myös pesänselvitysvaiheessa tehtävillä ratkaisulla voi olla vaikutusta siihen, mitä omaisuutta ja kuinka paljon perillisille ja testamentinsaajille siirryy. Omaisuuden realisoiminen voi saada aikaan sen, että erityistestamentin (legaatin) kohteena oleva omaisuus poistuu jäämistöomaisuudesta. Myös jäämistön huono hoito voi vaikuttaa eri edunsaajien asemaan. Näitä epävarmuustekijöitä voidaan pienentää erilaisilla testamentti- ja kuolinpesän hallintoa koskevilla määräyksillä. Lisäksi varsinaiseen perinnönjakovaiheeseen liittyy runsaasti sellaisia seikkoja, jotka vaikeuttavat jaon lopputuloksen ennakoimista. Rintaperillisen lakiosavaatimus voi romuttaa perittävän testamentillaan tavoittelemansa lopputuloksen. Muutenkin testamenttisuunnitteluun liittyy runsaasti epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi testamentti itse voi aiheuttaa vaaran perittävän suunnitelmille. Liian usein testamentti on pelkkä kaavamainen määräys, joka ei vastaakaan laatijansa tarkoituksia. Myös testamentin tulkinta voi johtaa sellaiseen lopputulokseen, jota perittävä ei ole voinut eläessään ennakoida. Hyvin harkittu ja huolellisesti laadittu jälkisäädös toteuttaa varmimmin perittävän tarkoituksia.⁴⁸

Hyvä jäämistösuunnitelma koostuu siis monesta osasta. Ensinnäkin sen tulisi tosiasiallisesti vastata perittävän tahtoa. Toiseksi hyvä suunnitelma vastaa ainakin osittain myös perillisen

⁴⁷ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 19

⁴⁸ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 4-5

tai testamentinsaajan tahtoa. Rintaperillisen lakiosavaatimus tai testamentinsaajan kieltäytyminen testamentista voivat viedä pohjan hyvältäkin suunnitelmalta. Myös puolisoa olisi hyvä kuulla jäämistösuunnitelmaa tehtäessä. Ositusvaiheen toimilla voi olla suuri vaikutus suunnitelman kohteena olevaan jäämistöön. Perillisten, testamentinsaajien ja puolison kuulemisen lisäksi perittävä voi varautua mahdollisiin ongelmiin erinäisillä sopimuksilla. Esimerkiksi parisuhdeoikeudellisiin tilanteisiin on hyvä varautua muun muassa avioehdolla tai ositussopimuksella. Hallinnollisia ongelmia taas voi pyrkiä välttämään testamenttiin otettavilla ehdoilla. Pääsääntöisesti voidaan myös todeta, että hyvä jäämistösuunnitelma on muoto säännösten mukainen, ajantasainen ja sisällöltään laillinen. Jäämistösuunnitelman laillisuutta käsitellään lisää jaksossa 5.

3. Perintöverosta yleisesti

3.1 Perintö- ja lahjaverolaki

3.1.1 Perintövero

Suomen perintöverotuksesta säädetään perintö- ja lahjaverolaissa (12.7.1940/378). Perintöverotuksen alueellisessa ulottuvuudessa on lähtökohtana asuinvaltioperiaate. Perintö- ja lahjaverotuksen kansainvälisen soveltamisalan kannalta on ratkaisevaa perinnönjättäjän, perillisen, testamentinsaajan, lahjanantajan tai lahjansaajan asuinpaikka kuolin- tai lahjoitushetkellä, sekä omaisuuden sijaintipaikka. Perintö- ja lahjaveroa suoritetaan PerVL 4.1 ja 18.1 §:n mukaan

- perintönä, testamentilla tai lahjana saadusta omaisuudesta, jos perinnönjättäjä, perillinen, testamentinsaaja, lahjanantaja tai lahjansaaja asui kuolin- tai lahjoitushetkellä Suomessa, ja
- perintönä, testamentilla tai lahjana saadusta Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta, sekä sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista yli 50 prosenttia muodostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta.

Suomen PerVL 4.1 § on kansainvälisesti sikäli poikkeuksellinen, että Suomi voi verottaa sekä perittävän asuessa Suomessa että Suomessa asuvaa perillistä tai testamentinsaajaa silloin, kun perittävä ei asunut kuollessaan Suomessa. Lisäksi perintönä tai testamentilla saadusta Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta on aina suoritettava veroa Suomeen riippumatta perinnönjättäjän tai -saajan asuinvaltiosta. Sama koskee myös lahjoitustilanteita (HE 68/1995). PerVL 4.1 § aiheuttaa helposti kaksinkertaista verotusta.⁴⁹ Kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi on säädetty, että Suomessa asuvan henkilön saamasta perinnöstä tai lahjasta täällä maksettavasta verosta vähennetään samasta saannosta ulkomaille suoritettu veron määrä. Ulkomaille maksetun veron määrä vähennetään vain siltä osin, kun se ei kohdistu Suomessa olevaan kiinteään omaisuuteen. Hyvityksen määrä ei myöskään voi ylittää samasta varallisuudesta tänne maksettavan veron määrää. Samasta omaisuudesta Suomessa menevän veron määrää laskettaessa otetaan vähennyksenä huomioon asianomaiseen omaisuuteen kohdistuvat velat. Ulkomaille maksettua veroa ei hyvitetä täällä, mikäli verovelvollinen ei ole Suomessa asuva. Kaksinkertaisen verotuksen poistaminen on tällöin vieraan valtion asia. Jotta ulkomaille maksettu vero otetaan täällä huomioon, on vero-

⁴⁹ Ossa, Perinnön ja lahjan verokohtelu, s.29

velvollisen kyettävä selvittämään, mitä hän on samasta saannosta ulkomaille maksanut. Mikäli ulkomaan verot on maksettu vasta sen jälkeen, kun Suomen perintöverotus on toimitettu, on verovelvollisen tehtävä oikaisuvaatimus saadakseen hyvityksen. Vaatimus voidaan selvityksen antamisen jälkeen hyväksyä verotoimistossa. Laissa on annettu hallitukselle mahdollisuus myöntää vastavuoroisuuden perusteella poikkeuksia veronmaksuvelvollisuudesta, kun kysymys on irtaimesta omaisuudesta, jonka ulkomaalainen on jättänyt jälkeensä.⁵⁰ Suomella on multilateraalinen verosopimus kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi Islannin, Norjan ja Tanskan kanssa, sekä bilateraaliset sopimukset Alankomaiden, Ranskan, Sveitsin ja Yhdysvaltojen kanssa. Pohjoismainen sopimus on ainut sopimus joka kattaa sekä perintö- että lahjaveron, kun taas muut sopimukset kattavat pelkän perintöverotuksen.⁵¹

Verovelvollisen katsotaan asuvan Suomessa perintö- ja lahjaverolain tarkoittamalla tavalla, jos hänellä oli perittävän kuolinhetkellä tai lahjanantohetkellä varsinainen asunto ja koti Suomessa (PerVL 4.3 § ja 18.4 §).⁵² Asumiskäsite on suppeampi kuin tuloverotuksessa, sillä TVL 11 §:n mukaan henkilön katsotaan asuvan Suomessa, jos hänellä on täällä varsinainen asunto ja koti tai jos hän jatkuvasti oleskelee täällä yli kuuden kuukauden ajan. Tuloverolain mukaan jos henkilö oleskelee Suomessa jatkuvasti yli kuusi kuukautta, vaikka hänen varsinainen asuntonsa ja kotinsa on esimerkiksi Saksassa, hänen katsotaan tuloverotuksen näkökulmasta kuitenkin asuvan Suomessa. Asunnon ja kodin sijaintia arvioitaessa ratkaisevat lopulta tosiasialliset olosuhteet. Esimerkiksi verovelvollisen kirjoillaolo tietyssä paikassa eivät välttämättä merkitse, että tämän asunnon ja kodin katsottaisiin olevan kyseisessä paikassa. Asunnon ja kodin katsotaan olevan Suomessa vasta, jos verovelvollinen on konkreettisesti hallinnut asuntoa pysyvästi Suomessa. Jos verovelvollisella olisi asuntoja useammassa valtiossa, lähtökohtaisesti vain yksi asunto katsotaan varsinaiseksi kodiksi. Jos valtioiden välillä on verosopimus, asumisvaltio määräytyy tällöin kyseisen sopimuksen mukaan.⁵³

⁵⁰ Lindholm, Perintöverokirja, s.14-15

⁵¹ Helminen, Finnish International Taxation, s. 269

⁵² Myrsky – Linnakangas, Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus, s. 196

⁵³ Ossa, Perinnön ja lahjan verokohtelu, s.29-30

Suomessa perintöverotuksen taustalla on niin sanottu *perintöosuusverojärjestelmä*. Perintöverotus kohdistetaan siihen omaisuuteen, jonka perillinen saa perittävän kuoleman johdosta. Kuolinpesä ei siis ole suomalaisessa perintöverotuksessa verovelvollinen. Tästä seuraa myös se, ettei meidän järjestelmämme mukaisessa verotuksessa voida suorittaa perintöveroja jakamattoman kuolinpesän varoista, kuten niissä maissa, joissa järjestelmä perustuu niin sanotulle *jäämistöverojärjestelmälle*.⁵⁴ Jäämistöverojärjestelmässä vero katetaan jäämistövaroista ennen kuin loppuvarallisuus jaetaan perillisten kesken. Suomalaisen järjestelmän tausta-ajatuksena on, että jokaisen perinnön tai testamentin saajan verotus toimitetaan vasta perinnönjaon jälkeen hänen saamastaan osasta. Verotus ei kuitenkaan käytännössä odota pesän jakoa, vaan se toimitetaan lähes poikkeuksetta pian perunkirjoituksen toimittamisen jälkeen. Veroviranomainen suorittaa siis *laskennallisen* osituksen ja jaon, jotka joudutaan verotuksen toimittamiseksi tekemään tilanteessa, jossa reaalaisia toimia ei ole vielä tehty. Verotus kohdistetaan näin ollen laskennallisen jaon mukaisiin osuuksiin.⁵⁵ Reaalisen toimituksen jälkeen verotusta on mahdollista oikaista, jos jäämistön jaon lopputulos poikkeaa verottajan tekemästä laskennallisesta toimituksesta.

Velvollisuus suorittaa veroa alkaa, kun perinnönjättäjän omaisuus siirtyy perillisille ja testamentinsaajille perinnönjättäjän kuolinhetkellä, ellei PerVL 7 §:stä muuta johdu.⁵⁶ Verovelvollisuuden syntymisen kannalta ratkaiseva ajankohta on pääsäännön mukaan siis kuolinpäivä, ei perintösaannon vastaanottamispäivä. Perintö ja testamentti saantoina edellyttävät täytyäkseen myös saajalta aktiivista toimintaa. Ellei perillinen tai testamentinsaaja ryhdy toimiin saannon vastaanottamiseksi tietyn ajan kuluessa perinnön- tai testamentinjättäjän kuolemasta, saajan oikeus vanhentuu.⁵⁷ Säännökset perinnön vastaanottamisesta (PK 16:2.2) koskevat kuitenkin vain perillisen ja testamentinsaajan oikeuden vanhentumisen es-tämistä, eikä niiden perusteella voida päättää, onko verovelvollisuus syntynyt vai ei. PK 16:2.2:ssa mainitut toimet, kuten se, että perillinen on yksin tai muiden kanssa ottanut pesän hoitoonsa tai osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon, eivät suoraan tarkoita, että saajalle olisi syntynyt perinnöstä tai testamentista verovelvollisuus. Perintöverovelvollisuus

⁵⁴ Wikström, Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa, s. 260–261

⁵⁵ Aarnio & Kangas & Puronen & Rabinä, Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset, s. 245

⁵⁶ PerVL 7 §: Sellaisesta omaisuudesta, joka omistus- tai muunlaisella oikeudella tulee perilliselle tai testamentinsaajalle määrättyjen ehtojen täytyessä tahi muuten myöhemmin kuin perinnönjättäjän kuollessa, on perintövero suoritettava vasta sitten, kun omaisuus on saatu. Omaisuudesta, joka purkavin ehdoin saadaan, on vero kohta suoritettava.

⁵⁷ PK 16 luku: Perintöön perustuva oikeus on saatettava voimaan kymmenen vuoden kuluessa perinnönjättäjän kuolemasta. Määräaika on ehdoton eikä laillinen este jatka sitä.

ei siis synny, ellei perillinen tai testamentinsaaja saa veronalaista omaisuutta tai varallisuus-pitoista oikeutta haltuunsa ennen saannon passiivisuuden perusteella tapahtunutta vanhen-tumista. Toisin sanoen voidaan todeta, että perintöverovelvollisuus syntyy lopullisesti vasta hetkellä, jolloin perillisen tai testamentinsaajan on katsottava *ryhtyneen perintöön*. Perin-nöstä ja testamentista voi myös luopua. Tehokkaan luopumisen ansiosta luopujasta ei tule perintöverovelvollista, vaan verovelkasuhde syntyy luovutuksensaajan ja perittävän välille.⁵⁸

Perintöverotuksessa verovelvolliset on jaettu eri veroluokkiin sen mukaan, mitä sukua he ovat perinnönjättäjälle. Perilliset luetaan tämänhetkisen lainsäädännön mukaan kahteen ve-roluokkaan:

I veroluokka: Perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu avopuoliso saamansa PK 8:2 §:ssä tarkoitettuun avustuksen määrään asti

II veroluokka: Muut sukulaiset ja vieraat

Perintö- ja lahjaverolakiin 1.1.2008 voimaantullut uudistus merkitsi sitä, että veroluokat eivät seuraa perintökaaren mukaista perimysoikeutta, vaan myös vanhat adoptiot rinnastetaan uusiin adoptioihin. Uudistus toi I veroluokkaan kaikki suoraan alenevassa polvessa olevat ottolapset riippumatta siitä, milloin adoptio on tapahtunut.⁵⁹ Perittävän kihlakumppanikin voi kuulua ensimmäiseen veroluokkaan, jos hän saa kuolinpesästä perintökaaren mukaista avustusta. Avustusta voi saada silloin, kun se on kohtuullista ja harkitaan toimeentulon kan-nalta välttämättömäksi. Lisäksi kihlakumppanin tulee pystyä näyttämään, että avioliiton sol-mimisesta on todella sovittu. Avopuoliso, jota ei pidetä kihlakumppanina, kuului aiemmin kolmanteen perintöluokkaan. Avopuoliso maksoi ennen 1.1.1996 siis kolminkertaisen mää-rän perintöveroa aviopuolisoon verrattuna. Vuoden 1996 alusta lukien, jos perinnönjättäjän ja hänen kanssaan avioliitonomaisissa olosuhteissa asuneeseen henkilöön sovelletaan tu-loverolain puolisoita koskevia säännöksiä, luetaan perinnönjättäjän kanssa elänyt henkilö I

⁵⁸ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 95-97

⁵⁹ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus: Jos ottolapsisuhde on perustettu 1.1.1980 tai myöhem-min, noudatetaan ns. vahvan adoption periaatetta. Vahvan adoption mukaisesti adoptoitu lapsi on perintöoikeudelli-sesti ottovanhempaan nähden täysin oman lapsen asemassa.

veroluokkaan.⁶⁰ Tuloverolain mukaisesti aviopuolisoita koskevia säännöksiä sovelletaan myös avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa jatkuvasti eläneisiin henkilöihin, jotka ovat aiemmin olleet naimisissa tai joilla on tai on ollut yhteinen lapsi.⁶¹

Perintöveroa maksetaan I veroluokassa seuraavan asteikon mukaisesti (12.12.2014/1082):

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000–40 000	100	8
40 000–60 000	1 700	11
60 000–200 000	3 900	14
200 000–1 000 000	23 500	17
1 000 000–	159 500	20

Perintöveroa maksetaan II veroluokassa seuraavan asteikon mukaisesti (12.12.2014/1082):

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000–40 000	100	21
40 000–60 000	4 300	27
60 000–1 000 000	9 700	33
1 000 000–	319 900	36

Perintövero on lainsäädäntömme mukaan progressiivinen. Progressiivisuus tarkoittaa, että veroa on maksettava sitä korkeamman prosenttimäärän mukaan, mitä suurempi tulo on.⁶² Tämä taas tarkoittaa sitä, että veron suhteellinen määrä kasvaa enemmän kuin saannon euromäärä edellyttäisi, kuin jos kyse olisi tasaverosta.⁶³ Progressiivisuudesta seuraa myös se, että tietyn kokoisesta jäämistöstä maksettavaksi tulevien verojen kokonaismäärä on

⁶⁰ TVL 7 §

⁶¹ Lindholm, Perintöverokirja, s.65-66

⁶² Andersson, Johdatus vero-oikeuteen, s.4

⁶³ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 73

yleensä sitä alhaisempi, mitä useampia perillisiä (osuuksia) pesässä on.⁶⁴ Perintöveron progressiivisuus voidaan nähdä samanaikaisesti kahdella tavalla: toisaalta sukulaisuussuhteen ja toisaalta saadun perinnön/lahjan suuruuden perusteella.⁶⁵ Progressiivisuutta voidaan perustella muun muassa varallisuus- ja tuloerojen tasaamisella. Hetemäen verotuksen kehittämistyöryhmän mukaan perittävien varallisuuksien koko on parin vuosikymmenen aikana kasvanut merkittävästi. Työryhmän esityksen mukaan veroasteikko tulisi säätää vastaamaan nykyisiä varallisuusolosuhteita.⁶⁶ Progressiivisen verotuksen perusajatus on se, että tulojen kasvaessa myös maksukyky lisääntyy. Lähtökohtana progressiiviselle verotukselle on ajatus verotaakan oikeudenmukaisesta jakautumisesta verovelvollisten kesken. Progressiivista verotusta on perusteltu niin sanotulla uhrausyhtäläisyyden periaatteella ja vähenevän rajahyödyn opilla. Verotuksen ajatellaan näin ollen tapahtuvan kyvyn mukaan silloin, kun se tuottaa jokaiselle yhtä suuren uhrauksen. Veroina maksettava tulon osa merkitsee kieltäytymistä vastaavasta kulutuksesta eli uhrausta.⁶⁷

3.1.2 Lahjavero

Perintöverotusta tutkittaessa on tärkeää tarkastella myös lahjaverotusta, sillä lahja on yksi yleisimmistä jäämistösuunnittelun keinoista. Lahjaverotuksen olemassaoloa onkin yleisesti perusteltu sen välttämättömyydellä perintöveron kiertämisen estämiseksi. Perintöveroa olisi helppo välttää siirtämällä omaisuus perillisille jo perittävän elinaikana lahjoituksina, ellei luovutustoimiin kohdistettaisi perintöveroa vastaavaa veroa.⁶⁸ Myös lahjaverotuksesta säädetään perintö- ja lahjaverolaissa (12.7.1940/378).

Suomessa lahjavero on aina ollut luonteeltaan ns. yleinen lahjavero. Lahjaverotuksen toimittaminen tulee kyseeseen siis periaatteessa aina lahjan kriteerien täytyessä, eikä vain tilanteissa, joissa lahjoituksen tarkoituksena on ollut pelkästään perintöveron kiertäminen.⁶⁹ Lahjan tunnusmerkkeinä on siviilioikeudessa pidetty varallisuuden siirtymistä vastikkeetta henkilöltä toiselle, lahjanantajan varallisuuden vähenemistä ja vastaanottajan varallisuuden lisääntymistä, luovutustoimen vapaaehtoisuutta ja lahjoittamistahdon olemassaoloa.

⁶⁴ Aarnio – Kangas – Puronen, Perunkirjoitusopas, s. 149

⁶⁵ Andersson, Johdatus vero-oikeuteen, s.120

⁶⁶ Valtiovarainministeriö, Verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti, s. 204

⁶⁷ Myrsky, Suomen veropolitiikka, s. 36-37

⁶⁸ Myrsky & Ossa, Verotuksen perusteet, s.283-284

⁶⁹ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 27

Yleensä lahjaverotuksessa lahjoiksi katsotut omaisuudensiirrot luetaan myös siviilioikeudellisesti lahjoiksi, vaikka poikkeuksiakin löytyy. Esimerkiksi alihintaisista kaupoista voidaan määrätä lahjaveroa, vaikka siviilioikeudellisesti ei olisikaan kyse lahjasta.⁷⁰ Vaikka vero-oikeudellinen ja siviilioikeudellinen lahjan käsite eroavat joskus hieman toisistaan, on yleisestä lahja-käsitteestä huomattavasti hyötyä kartoitettaessa käytännön ratkaisutilanteita. Yleisen lahja-käsitteen hyödyntämisen lisäksi verotusmenettelyssä pyritään selvittämään ja arvioimaan lahjanantajan motiiveja. Selvitettäessä onko omaisuudensiirrossa kyse lahjasta, verottaja pyrkii arvioimaan onko luovutustoimeen ryhdytty nimenomaisesti lahjoittamisen tarkoituksessa.⁷¹ Yleisimpiä lahjoja ovat rahalahjat, esinelahjat (irtaimet ja kiinteät) ja lahjanluontoiset luovutustoimet. Luovutustoimi on lahjanluontoinen, jos sovittu vastike on enintään kolme neljäsosaa luovutettavan omaisuuden käyvästä hinnasta.⁷²

Lahjavero jakautuu perintö- ja lahjaverolain mukaan perintöveron tavoin kahteen veroluokkaan:

I veroluokka: Lahjanantajan aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu avopuoliso saamansa PK 8:2 §:ssä tarkoitettuun avustuksen määrään asti

II veroluokka: Muut sukulaiset ja vieraat

Ensimmäisessä veroluokassa lahjaveroa maksetaan seuraavan asteikon mukaan (2.12.2014/1082):

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
4 000–17 000	100	8
17 000–50 000	1 140	11
50 000–200 000	4 770	14
200 000–1 000 000	25 770	17
1 000 000–	161 770	20

⁷⁰ Lindholm, Lahjaverokirja, s.13

⁷¹ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 33-35

⁷² Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 288

Toisessa veroluokassa lahjaveroa maksetaan seuraavan asteikon mukaan (2.12.2014/1082):

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
4 000–17 000	100	21
17 000–50 000	2 830	27
50 000–1 000 000	11 740	33
1 000 000–	325 240	36

3.2 Perintö- ja lahjavero muualla maailmalla

Kansainvälisessä vertailussa perintö- ja lahjaverotuksen kirjo on varsin heterogeeninen. Perintö- ja lahjaverotusta ei ole lainkaan seitsemässä EU-maassa. Huomionarvoista on se, että nimenomaan kolmessa Suomen naapurimaassa – Ruotsissa, Venäjällä ja Virossa – lahjoista ja perinnöistä ei perintä veroa. Joissain maissa pienetkin perinnöt ovat verotuksen kohteena, kun taas toisissa maissa verotus alkaa vasta satojen tuhansien eurojen tai jopa miljoonien määrästä. Suomen järjestelmä on erityislaatuinen siinä suhteessa, että meillä ylin marginaalivero alkoi pitkään kovin matalalta.⁷³ Monissa maissa ylintä marginaaliveroa sovelletaan vasta useiden miljoonien eurojen varallisuuteen. Nykyään Suomessa ylintä marginaaliveroa sovelletaan yli miljoonan euron varallisuuteen. Veroasteikot ovat usein muualla ankarampia kuin Suomessa, mutta veropohjan hataruus ja lievät arvostussäännökset johtavat kuitenkin siihen, ettei veron tuotto nouse kovin korkeaksi. Niissä maissa, joissa perintö- ja lahjaverotus on poistettu, on vastaavasti yleensä ankarampi luovutusvoittoverotus (esim. Viro) tai varainsiirtoverotus (esim. Portugali).⁷⁴

⁷³ 60 000 euroa vuonna 2010

⁷⁴ Valtiovarainministeriö, Verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti, s. 199-200

3.3 Perintö- ja lahjaveron tulevaisuudesta

Ensimmäinen Suomessa säädetty yleinen perintö- ja lahjaverolaki on vuodelta 1919 (85/1919). Laki perustui perintöosuusverojärjestelmälle, ja siihen oli otettu perintöveron täydennykseksi säännöksiä yleisestä lahjaverosta.⁷⁵ Alun perin perintö- ja lahjaveron säätämistä perusteltiin enimmäkseen *fiskaalisilla näkökohdilla*, eli tulojen kerryttämisellä julkiseen sektoriin kuuluville veronsaajille.⁷⁶ Koska perintö- ja lahjaverotuksen valtiontaloudellinen merkitys on aina ollut kuitenkin suhteellisen vähäinen, ei sitä kuitenkaan voitu perustella pelkästään fiskaalisilla syillä. Perinnön ja lahjan verotusta onkin perusteltu usein myös *jakopoliittisilla tavoitteilla*.⁷⁷ Jakopoliittisen tavoitteen taustalla on ajatus siitä, että julkisen vallan tulee tasoittaa sitä tulonjakoa, johon markkinavoimat yhteiskunnassa johtavat. Jakopolitiikalla aikaansaadaan siis tilanne, jossa tulonjako verojen jälkeen on tasaisempi kuin tulonjako ennen veroja. Tärkein jakopoliittinen keino verotuksessa on progressiivisuus, joka toteutuu niin ikään perintö- ja lahjaverotuksessa.⁷⁸

Perintö- ja lahjaverotuksen olemassaoloa voidaan perustella nykyään samoin perustein kuin ennenkin. Pääasiallisina perusteina ovat edelleen fiskaalisuus ja jakopoliittisuus. Fiskaalisuutta perustellaan ennen kaikkea perintö- tai lahjasaannon veronmaksukykyä lisäävällä vaikutuksella.⁷⁹ Veronmaksukykyisyysperiaatteen mukaan verovelvollisen on maksettava veroa veronmaksukykynsä mukaisesti. Toisin sanoen jokaisen tulisi osallistua veronmaksuun voimiensa ja kykyjensä mukaan. Periaatteen ongelmana on kuitenkin aina ollut se, miten maksukykyisyyttä voidaan mitata. Pääsääntöisesti voidaan todeta, että verotus tapahtuu henkilön kyvyn mukaan silloin, kun se tuottaa jokaiselle verovelvolliselle yhtä suuren *uhrauksen*.⁸⁰ Tosiasiallista veronmaksukykyyn lisääntymistä on kuitenkin vaikea todistaa. Kyseessä pitäisi nimittäin olla verovelvollisen *likvidien* varojen lisääntyminen. Perillinen voi esimerkiksi joutua verovelvolliseksi heti perittävän kuolinhetkellä, vaikka hän saa pesästä osalleen tulevat varat haltuunsa vasta useiden vuosien kuluttua. Tällaisessa tilanteessa perillisen käytössä olevat varat eivät tosiasiallisesti lisäänty eikä saanto näin ollen ainakaan saantohetkellä lisää saajan reaalista maksukykyä. Perinnön- tai lahjansaaja voi myös tarvita

⁷⁵ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 1

⁷⁶ Tikka, Veropolitiikka, s. 25

⁷⁷ Myrsky & Ossa, Verotuksen perusteet, s.283-284

⁷⁸ Tikka, Veropolitiikka, s. 25

⁷⁹ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 8

⁸⁰ Myrsky & Ossa, Verotuksen perusteet, s. 36-37

kaikki saamansa varat oman elantonsa hankkimiseen. Näin on usein esimerkiksi perheviljelmän tai muun perheyrityksen sukupolvenvaihdostilanteessa. Oletus perillisen veronmaksukykyisyyden kasvusta saattaa vaikeuttaa yritystoiminnan jatkamista ja se voi johtaa jopa yritystoiminnan päättymiseen. Perintö- ja lahjaverolain vuoden 2008 alusta voimaan tulleen uudistuksen hallituksen esityksessä teemana onkin suurilta osin veronmaksukykyyn puuttuminen. Tällä perusteella esityksessä puolustetaan muun muassa taulukkojen muutosta, puoliso vähennyksen ja alaikäisyysvähennyksen korottamista, veroluokkajaon muuttamista ja koti-irtaimistovähennyksen määrän korottamista.

Jakopoliittiset tavoitteet ymmärretään yleisesti tulojen ja varallisuuden keskittymisen estämisenä tai jo keskittyneiden tulojen ja varallisuuden uusjakona. Jakopoliittisten tavoitteiden taustalla on siis ajatus tulo- ja varallisuuserojen kaventamisesta. Ainakin nykyisessä taloudellisessa tilanteessa kehityksen on kuitenkin todettu olevan päinvastainen. Varallisuuserojen on todettu pikemminkin kasvaneen, ja kehityksen uskotaan jatkuvan samanlaisena. Jos perintö- ja lahjaverolaille on asetettu jakopoliittisia tavoitteita, on todettava, että ainakaan käytännössä ne eivät näytä toteutuneen, eivätkä ne näytä toteutuvan tulevaisuudessakaan. Perintö- ja lahjaverotuksen jakopoliittisista tavoitteista voitaisiin siis todeta, ettei perintö- ja lahjaverolla ainakaan nykymuotoisena ole sellaista todellista jakopoliittista merkitystä, että se voisi tehdä veron olemassaolon oikeutetuksi.⁸¹

Perintö- ja lahjaveron tulevaisuudesta on ollut paljon julkista keskustelua. Moni kannattaa jopa veron lakkauttamista kokonaan, mutta sillä on myös omat kannattajansa. Esimerkiksi Hetemäen työryhmä katsoo vuonna 2010 antamassa loppuraportissaan, että perintö- ja lahjaverotus olisi säilytettävä osana Suomen verojärjestelmää. Työryhmän mukaan perintö ja lahja ovat veroteoreettisesti selitettynä henkilön tuloa. Haig-Simonsin tuloteorian mukaan tuloa on verovelvollisen verovuoden lopussa ja sen alussa olleen omaisuuden erotus. Näin ollen perintö ja lahja lisäävät tätä positiivista erotusta ja ne voidaan katsoa tuloksi. Työryhmä toteaa verotuksen perustuvan yleensä myös yleiseen veronmaksukykyyn. Yleisesti ottaen perintö ja lahja lisäävät verovelvollisen veronmaksukykyä, ja siksi näiden saantojen verotus on perusteltua. Kyseinen sääntö ei työryhmän mielestä ole kuitenkaan aina selviö. Ensinnäkään hyvin vaikeasti realisoitava omaisuus ei tuo veron maksuun tarvittavaa likviditeettiä.

⁸¹ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 8-11

Toisekseen perinnönjättäjän kanssa samassa taloudessa asuneet perilliset eivät saa talouteensa varsinaisesti uutta veronmaksupotentiaalia. Näistä syistä tietyt lainsäädännölliset huojennukset ovat paikallaan ja niitä tarjotaankin nykyään verovelvollisille enenevässä määrin.

Työryhmän mukaan perintö- ja lahjaverotuksen oikeutusta ja tasoa on syytä tarkastella koko pääomaverotuksen kokonaisuudessa, johon kuuluvat erityisesti osinkoverotus, myyntivoittoverotus ja varallisuusverotus. Varallisuusverotuksesta luopumisen⁸² jälkeen perintöverotuksella on entistä tärkeämpi rooli verojärjestelmämme osana. Toisaalta myyntivoittoverotus on maassamme kansainvälisesti vertaillen ankaraa ja työryhmä esittää osinkoverotuksen kiristämistä. Työryhmän mielestä perintö- ja lahjaverotus tuo ryhtiä tuloverotukseen. Jos perintö- ja lahjaverotus poistettaisiin, veron minimointioperaatiot yleistyisivät, kun perhevarallisuutta hajautettaisiin veroetujen saavuttamiseksi.

Työryhmän mukaan perintöveron alkuperäinen ajatus on konfiskatorinen. Ei siis ajatella, että vero maksettaisiin omaisuuden tuotosta tai perijän muilla tuloilla, vaan lähtökohdaksi on ollut, että osa perinnöstä kuuluu maksaa julkiselle vallalle. Verolla siis vähennettäisiin perinnön määrää. Vuosituhannen vaihteen jälkeen varallisuuserojen kasvu on ollut nopeampaa kuin tuloerojen kasvu. Tämä on heijastusta esimerkiksi siitä, että suurimmat varallisuustyytit, kuten osakevarallisuus ja kiinteistövarallisuus, ovat nousseet arvossaan nopeasti. Varallisuuserojen kiihtyvä kasvu antaa työryhmän mukaan perusteita perintöveron säilyttämiselle ja jopa progression kiristämiseksi. Työryhmä ei ota kuitenkaan kantaa siihen, miten konfiskatorisuutta voidaan perustella tilanteissa, joissa perillinen joutuu likvidoimaan saamansa perinnön selviytyäkseen verovelvollisuudestaan.

Hetemäen työryhmä vastustaa myös ajatusta perintöverotuksesta kaksinkertaisena verotuksena. Työryhmän mukaan perinnönsaaja ja perittävä ovat eri verosubjekteja, joten kyseessä on eri verosubjektin varallisuudenlisäys. Työryhmä muistuttaa myös, että verotuksessa tapahtuu säännönmukaisesti kyseisenmukaista veron kertaantumista – se niin sanottu kuuluu systeemiin. Esimerkiksi jos henkilö ostaa tuloverotuksen jälkeisillä tuloillaan tuotteita, joihin sisältyy arvonlisävero, on vero omalla tavallaan kertaantunut. Myös varain-

⁸² Varallisuusverotusta sovellettiin viimeisen kerran verovuoden 2005 verotukseen (laki varallisuusverolain kumoamisesta 1141/2005)

siirtovertoa nettotuloilla maksettaessa tapahtuu eräänlaista veron kaksinkertaistumista. Työryhmä muistuttaa myös, että suuret perintövarallisuudet perustuvat usein osakevarallisuuden ja kiinteistöjen realisoimattomaan arvonnousuun, jota ei ole vielä verotettu. Realisointiperiaatteen mukaan arvonnousut verotetaan siinä vaiheessa, kun omaisuus joko luovutetaan tai peritään.⁸³

Perintö- ja lahjaverosta ei todennäköisesti tulla luopumaan ainakaan lähiaikoina. Tämänhetkinen taloudellinen tilanne niin Suomessa kuin muuallakin maailmalla saa aikaan sen, ettei hyväksi havaitusta fiskaalisesta työvälisestä voida luopua. Suomi on tällä hetkellä niin sanotusti näivettymisen kierteessä. Työttömyys on korkealla, talouden kasvu on hiipunut ja suomalainen kilpailukyky on rapautunut 10–15 prosenttia keskeisiä kilpailijamaita heikomaksi. Suomalainen vienti ei vedä. Sosiaaliturvaa ja työmarkkinoita ei ole pystytty uudistamaan, osaaminen ei muutu innovaatioiksi eivätkä aikaansaadut innovaatiot kaupallistu.⁸⁴ Tämän lisäksi Suomen väestö vanhenee. Väestön keski-ikä nousee, eläkeläisten ja vanhusväestön määrä kasvaa, ja työikäinen väestö supistuu. Väestön ikääntymisen pelätään yleisesti johtavan julkisen talouden kriisiin ja työvoimapulaan.⁸⁵ Valtiontalouden nykytila houkuttelee siis lähinnä verotulojen lisäämiseen.⁸⁶ Perintöveroetuja havittelevan ei siis tule tuudittautua siihen ajatukseen, että Suomi seuraisi naapurivaltioidensa esimerkkiä ja kumoaisi perintöverotuksen lähiaikoina. Paras tapa verotuksen minimointiin on näin ollen täsmällisesti laadittu ja ajoissa aloitettu perintöverosuunnitelma.

3.4 Perintöverosuunnittelusta yleisesti

Perittävän, perillisten ja testamentinsaajien valinnanvapauteen sisältyy oikeus verosuunnitteluun. Oikeus on johdettavissa perustuslain mukaisesta omistusoikeuden suojasta ja yrittämisen vapauden periaatteesta. Valinnanvapauden suoja voidaan muotoilla ajatukseksi, jonka mukaan verovelvollisella on lähtökohtaisesti aina vapaus valita vaihtoehto, joka on hänelle taloudellisesti kaikkein edullisin. Verosuunnittelulla pyritään ennakoimaan asetettujen tavoitteiden veroseuraamukset ja sen jälkeen valitsemaan taloudellisesti edullisin vaihtoehto. Verotuksen merkitys suunnittelussa on sitä suurempi, mitä korkeampaa verotus on ja mitä suuremmasta omaisuudesta on kyse. Verosuunnittelulla pyritään selvittämään eri

⁸³ Valtiovarainministeriö, Verotuksen kehittämistyöryhmän loppuraportti, s. 198-206

⁸⁴ Hallituksen strateginen ohjelma, Ratkaisujen Suomi, 10/2015, s. 8

⁸⁵ Hjerpe & Kari & Kiander & Poutvaara, Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä, s. 351-352

⁸⁶ Linnakangas, Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus, s. 101

toimintavaihtoehtoihin liittyvät veroseuraamukset ja huolehtimaan, että ne otetaan huomioon arvioitaessa vaihtoehtojen edullisuutta verovelvollisen tavoitteiden pohjalta.⁸⁷

Perintö- ja lahjaverolta on vaikea välttyä kokonaan hyvälläkään suunnittelulla, varsinkaan jos verosuunnitelma on laadittu lailliseksi. Omaisuuden luovutusten kokonaisverorasitusta voidaan kuitenkin vähentää merkittävästi, kun suunnitelma laaditaan ajoissa ja siinä huomioidaan mahdollisimman moni verosuunnittelun keino.⁸⁸ Paras mahdollinen lopputulos saavutetaan yleensä, kun yhdistellään useita erilaisia verosuunnitteluperiaatteita sekä perittävän että edunsaajan kannalta sopivalla ja kohtuullisella tavalla. Suunnittelu pitäisi aloittaa siitä, että tarjolla olevista vaihtoehdoista lasketaan tosiasialliset veroedut ja lopuksi verrataan niiden lopputuloksia. Kun erilaisten vaihtoehtojen verokustannukset on selvitetty, on helpompi päättää, mikä kokonaisuus sopii parhaiten sekä perittävälle että muille suunnitelman osapuolille. Ei kuitenkaan kannata luoda liian monimutkaista tai lopullisesti suljettuja järjestelmiä, joiden toimivuutta tulevaisuuden ennakoimattomat tapahtumat voivat vaikeuttaa.⁸⁹

Verosuunnitteluun liittyy aina erilaisia riskejä. Näistä suurimpia ovat niin sanotut soveltamisriskit. Kun suunnittelija pyrkii löytämään verotuksellisesti optimaalisia ratkaisuja, hän joutuu koettelemaan verolain soveltamisen äärirajoja. Soveltamiskäytäntöä ei voi ennustaa, joten tavoitellut veroedut saattavat jäädä saavuttamatta. Riskinotto kuitenkin lisää toimintavaihtoehtoja ja mahdollistaa monipuolisemman vaihtoehtovalikoiman. Suunnittelija voi pyrkiä pienentämään soveltamisriskiä esimerkiksi pyytämällä verottajalta ennakkoratkaisua (PerVL 39a §). Verosuunnitteluun saattaa soveltamisriskin lisäksi liittyä myös lainsäädäntöriski. Vaikka verotusta ei yleensä tiukenneta takautuvasti, muutokset lainsäädännössä saattavat kuitenkin johtaa siihen, että tehdyt ratkaisut osoittautuvat pitkällä aikavälillä epäedulliseksi.⁹⁰ Perintöverosuunnittelun kannalta nykyaikainen tilanne riskien suhteen on kuitenkin suhteellisen hyvä. Aikaisemmin perintöverosuunnittelu oli vaikeampaa, sillä veroviranomaisen toimet eivät olleet kovinkaan hyvin ennustettavissa. Lisäksi perintö- ja lahjaverolain niukka normisto, oikeuskäytännön ja hallinnollisen ohjauksen vähäisyys ja yleisen ennakkotietojär-

⁸⁷ Ossa, Perinnön ja lahjan verokohtelu, s.15-16

⁸⁸ Rehn, Perintö, lahja ja verotus, s. 60

⁸⁹ Rehn, Perintö, lahja ja verotus, s. 88-89

⁹⁰ Ossa, Perinnön ja lahjan verokohtelu, s.15

jestelmän puuttuminen vaikeuttivat perintöverotuksen suunnittelua. Nykyään perintö- ja lahjaverolakia on ajanmukaistettu, ja siihen on otettu muun muassa veronkierron estämiseen tähtäävä normi (PerVL 33a §) sekä selkeät säännökset omaisuuden arvostuksesta. Myös montaa muuta pykälää on muutettu tai täsmennetty. Valitettavasti oikeuskäytäntöä aiheesta on yhä suhteellisen vähän. Siinä mielessä ratkaisukäytäntö on kuitenkin vakiinnuttanut tilannetta, että monet asiat on vahvistettu korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) ratkaisuin. Toisaalta KHO on myös osaltaan vahvistanut veronkiertonormin soveltamisalan laajuuden. Normi on nähty lähinnä ennakoestävänä, eikä niinkään viranomaisen harkintavaltaa kasvattavana. KHO on siis lähinnä vahvistanut sen kannan, ettei veronkiertosäännöksen soveltaminen juurikaan tule kyseeseen perintö- ja lahjaverotuksessa. Tämä taas on varmistanut monien veronsäästökeinojen sallittavuuden. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi pilkkominen tai hallinnan pidättäminen.⁹¹

Missä laajuudessa perintöverosuunnittelua tulisi sitten toteuttaa? Yleisesti voidaan todeta, että jäämistön verosuunnittelua tulisi toteuttaa jossain määrin jokaisessa pesässä. Vähimmäistasolla, missä perittävä ei halua vaikuttaa varsinaiseen jäämistön jakaantumiseen, voidaan kuitenkin sopia perillisten kanssa sellaisista asioista, joilla on jäämistön kannalta selkeä veronsäästämistulos. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi perittävän elinaikana annetut lahjat ja testamentti, jolla jätetään puolisolle niin suuri perintö kuin verovapaana on mahdollista. Vastaavasti alaikäisille lapsille voidaan jättää heidän verovapaan saantonsa suuruinen varallisuus, ellei tälle ole muita kuin verotuksellisia esteitä. Huomattavasti merkittävämpi puuttuminen perintökaaren mukaiseen perimisjärjestykseen on kyseessä silloin, kun jätetään jollekin hallinta- tai muita oikeuksia taikka pilkotaan omaisuutta lähipiiriin kuuluvien kesken tai toteutetaan luovutuksia eri ajankohtina. Oman keinonsa perintöverosuunnitteluun tarjoavat muun muassa erilaiset ositukseen ja jakoon liittyvät järjestelyt, omaisuuden muuttamiset ja omistusjärjestelyt.⁹² Myös perittävän asuinpaikalla voi olla merkitystä perintöveron kannalta.⁹³

⁹¹ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 20-21

⁹² Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 23-24

⁹³ Helminen, Finnish International Taxation, s. 284

4. Perittävän perintöverosuunnittelu

4.1 Aviovarallisuussuhteet

4.1.1 Yleisesti aviovarallisuussuhteista

Aviovarallisuusjärjestelmä määrittää sen, millä tavalla puolisoiden omaisuus jaetaan avioliiton purkauduttua avioeron tai puolison kuoleman johdosta.⁹⁴ Omaisuuden jakamista koskevilla säännöillä pyritään ennen kaikkea oikeudenmukaiseen omaisuuden jakamiseen. Oikeudenmukaisuutta voidaan toteuttaa hyvin erilaistenkin perusratkaisujen varaan rakentuvissa järjestelmissä. Oikeudenmukainen aviovarallisuusjärjestelmä rakentuu seitsemän peruspilarin varaan. Järjestelmän tulee olla molempien osapuolten kannalta reilu, se ei saa syrjiä kumpaakaan sukupuolta, järjestelmän tulee olla käytännöllinen, yksinkertainen ja joustava. Systeemin tulee sisältää riittävät mekanismit puolison suojelemiseksi toisen puolison ja kolmannen toimia vastaan. Se ei saa myöskään mahdollistaa puolisoiden toimintaa kolmannen vahingoksi.

Suomalainen aviovarallisuusjärjestelmä rakentuu täydellisen omaisuuden erillisyyden varaan. Tämä tarkoittaa, että avioliiton solmiminen ei vaikuta millään tavalla siihen, miten puolisoiden omistussuhteet järjestyvät avioliiton aikana tai sen purkauduttua avioeron tai puolison kuoleman johdosta. Aviopuolisoiden oikeussuhteet järjestyvät näin ollen yleisten siviilioikeudellisten säännösten mukaan.⁹⁵ Näin ei ole kuitenkaan kaikissa maissa. Ajatus avioliitosta, jossa puolisoiden omaisuuden sulautuvat jakamattomaksi kokonaisuudeksi, on vanhaa perua. Nykyaikana esimerkiksi Belgian, Ranskan, Italian, Luxemburgin, Portugalin, Espanjan ja Sveitsin järjestelmät rakentuvat avioliiton aikana ansaitun ja saadun omaisuuden yhteisyyden varaan. Aviovarallisuusjärjestelmä voi rakentua myös niin, että puolisoiden omaisuus sulautuu avioliiton aikana yhteiseksi pesäksi riippumatta siitä, onko omaisuus hankittu ennen avioliittoa tai sen aikana. Kyseinen ratkaisu on kuitenkin harvinainen ja Euroopassa menettely on käytössä ainoastaan Hollannissa.⁹⁶

Pohjoismaiset aviovarallisuusjärjestelmät muodostavat Euroopassa oman aviovarallisuusjärjestelmien ryhmänsä. Kaikki Pohjoismaat kuuluivat pitkään järjestelmän piiriin, mutta

⁹⁴ Se, mitä tässä puhutaan aviovarallisuussuhteista, tarkoitetaan myös rekisteröidyssä parisuhteessa olevien puolisojen varallisuussuhteita.

⁹⁵ Kangas, Perhe- ja perintöoikeuden alkeet, s. 209-210

⁹⁶ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuus-oikeus, s. 64

vuonna 1991 Norja irtantui siitä ja siirtyi lähemmäs täydellisen omaisuuden erillisyyden vaaraan rakentuvaa järjestelmää. Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa on käytössä järjestelmä, jota usein kuvataan suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa omaisuuden erillisyyjärjestelmäksi ja kansainvälisessä keskustelussa lykätyn yhteisomistuksen järjestelmäksi. Nimityserot selittyvät lähinnä painotuseroilla. Pohjoismainen aviovarallisuusjärjestelmä on, jos sitä tarkastelee avioliiton aikaisena varallisuusjärjestelmänä, omaisuuden erillisyyjärjestelmä. Jos näkökulmaa muutetaan ja järjestelmää tarkastellaan avioliiton loppumisen näkökulmasta, se on avio-oikeuden alaisen omaisuuden yhteenlasketun säästön puolitusjärjestelmä. Molemmilla käsitteillä on oikeutuksensa.⁹⁷

Puolisoiden aviovarallisuuteen liittyvät siteet on katkaistava avioliiton purkautuessa, joka voi siis tapahtua joko avioeron tai puolison kuoleman kautta. Tämä tapahtuu yleisesti avio-oikeuden toteuttamisen kautta, jossa keskeisellä sijalla on kansallisen lainsäädäntömme mukainen puolittamisen periaate.⁹⁸ Puolittamisperiaatteen mukaisesti puolisoilla on oikeus saada puolet puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä.⁹⁹ Puolittamisperiaate toteutetaan *osituksella*, joka voidaan jakaa laskennalliseen ja reaaliseen vaiheeseen. Osituksen laskennallisessa vaiheessa selvitetään avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö. Puolisoiden säästöosuuden lasketaan yhteen ja jaetaan puolittamisperiaatteen mukaisesti kahdella. Tulokseksi saadaan kummankin puolison avio-oikeusosuus. Enemmän omistavan puolison on luovutettava omaisuuttaan vähemmän omistavalle puolisolle *tasinkona*, joka toteutetaan osituksen reaaliosuudessa.¹⁰⁰

Aviovarallisuussuhteilla voi olla yleisesti suurikin merkitys perinnönjaon lopputulokseen. Jos perittävä oli kuollessaan avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, osituksen lopputulos vaikuttaa perintöosuuksien määrään. Näin ollen avio-oikeutta koskevat kysymykset vaikuttavat perillisten jakoasemaan ja avio-oikeusmääräyksillä voidaan toteuttaa jäämistösuunnittelua. Perillisten jakoasemaan vaikuttaa myös perimyksen kaksipolvisuus. Tällä on merkitystä silloin, kun puolisoilta on jäänyt yhteisiä rintaperillisiä, sillä he saavat todennäköisesti omaisuutta myös lesken jäämistöstä. Yleisesti ottaen parisuhdenormisto vaikeuttaa jäämistösuunnittelua ja tuo siihen epävarmuutta. Esimerkiksi osituksen lopputulokseen, ja sitä

⁹⁷ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuus-oikeus, s. 65

⁹⁸ Mikkola, Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa, s. 5

⁹⁹ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuus-oikeus, s. 213

¹⁰⁰ Mikkola, Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa, s. 7-14

kautta jäämistön säästöön, vaikuttaa miten perittävän aviopuoliso hoitaa omaa omaisuuttaan tai tekee velkaa. Samoin siihen vaikuttaa omaisuuden siirtyminen avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta avio-oikeudesta vapaaseen omaisuuteen tai päinvastoin. Mahdollisuus sovitella ositusta voi myös hankaloittaa jäämistösuunnittelua.¹⁰¹ Parisuhdenormiston aiheuttama epävarmuutta voidaan pyrkiä poistamaan huomioimalla nämä seikat jäämistösuunnittelussa. Hyviä välineitä tähän ovat esimerkiksi avioehtosopimus ja ositussopimus¹⁰². Huomionarvoista on myös se, ettei parisuhdenormisto pelkäästään vaikeuta jäämistösuunnittelua, vaan tarjoaa myös hyviä keinoja siihen. Esimerkiksi strategisella tasingon ja lesken hallintaoikeuden hyväksikäytöllä voidaan vaikuttaa jäämistön sisältöön ja määrään, sekä perintöverotukseen.

4.1.2 Avioehtosopimus ja tasinko

Avioehtosopimus on ositukseen vaikuttava oikeustoimi, jota on mahdollista hyödyntää myös perintöverosuunnittelussa. Avioehdon avulla voidaan pyrkiä varmistamaan, että tietty omaisuus saadaan toisen puolison kuoleman jälkeen siirrettyä halutulle taholle. Lisäksi avioehtosopimuksella on mahdollista vaikuttaa osituksessa ja sitä kautta myös perinnönjaossa siirtyvän omaisuuden määrään, eli tasinkoon.¹⁰³ Avioehto on voimaantulon varmistamiseksi tehtävä määrämuodossa ja se rekisteröitävä maistraatissa. Määrämuotosäännökset löytyvät avioliittolain 42–44 pykälistä: sopimuksen tulee olla päivätty, allekirjoitettu ja kahden todistajan oikeaksi todistama. Sopimuksen sisältö on syytä tarkistaa huolellisesti ennen rekisteröintiä, sillä mahdollisia muotovirheitä ei tarkisteta viranomaisen puolesta.¹⁰⁴

Avioliittolaki tarjoaa kolme erilaista vaihtoehtoa avioehtosopimuksen sisällölle (AL 41 §). Puolisot voivat määrätä että a) kummallakaan heistä ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen omaisuuteen, b) kummallakaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta tiettyyn toisen omaisuuteen tai että c) toisella aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta tiettyyn tai mihinkään toisen omaisuuteen. Ensimmäistä vaihtoehtoa – eli niin sanottua totaalista avioehtoa – voidaan käyttää suojaamaan varakkaampaa aviopuolisoa tai hänen kuolinpesäänsä uhkaavalta tasingon-

¹⁰¹ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 9-10

¹⁰² Ositussopimuksella tarkoitetaan sopimusta vastaisen avioeron varalta. Ositussopimusta voidaan hyödyntää yleisesti jäämistösuunnittelussa, mutta perintöverotuksen kannalta sillä on hyvin vähäinen merkitys. Ositussopimusta ei käsitellä tässä tutkielmassa laajemmin.

¹⁰³ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 10–11

¹⁰⁴ Mikkola, Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa, s. 126

maksuvelvollisuudelta. Myös kolmatta vaihtoehtoa voidaan käyttää tähän päämäärään. Toinen vaihtoehto – niin sanottu toispuoleinen avioehto – on jäämistösuunnittelun näkökulmasta riskialttiimpi. Jos köyhemmällä aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta mihinkään varakkaamman puolison omaisuuteen, voidaan ehtoa pitää kohtuuttomana vähävaraisemman puolison näkökulmasta. Tällaista avioehtoa voidaankin jälkeinpäin sovitella, etenkin pitkän avioliiton purkauduttua.¹⁰⁵ Sovittelun lopputulos voi vaikeuttaa tehdyn jäämistösuunnitelman tavoitteiden saavuttamista. Avioehtoa laadittaessa onkin hyvä pyrkiä varmistamaan, että sillä tavoitellut päämäärät saavutetaan ja että avioehtosopimukseen liittyvät riskit on minimoitu. Tärkeintä on varmistaa, että avioehtosopimus on juridisesti pätevä.

Perintöverosuunnittelun näkökulmasta avioehtosopimus on mainio työkalu kun halutaan vaikuttaa tasingon määrään. Tasingon maksuvelvollisuutta ja sen määrää säätämällä voidaan samalla säätää jaettavan jäämistön määrää. Verotushyötyjä voidaan tavoitella esimerkiksi niin, että avioehtosopimuksella taataan leskelle mahdollisimman suuri tasinko. Tasinko itsessään ei ole verotuksen alainen varallisuudensiirto, joten tasinkoa hyödyntämällä voidaan saavuttaa suuriakin verotushyötyjä¹⁰⁶. Jos esimerkiksi puoliso A:n omaisuus on 100 000 euroa ja puoliso B:n omaisuus on 200 000 euroa, eikä heillä ole rintaperillisiä, on B A:n kuollessa perittävää varakkaampi leski ja ainut perillinen. Ilman avioehtoa B:n perintöosuus olisi 100 000 euroa, josta hän maksaisi tämänhetkisen verotaulukon mukaisesti perintöveroa 1 700 euroa. Jos taas puoliset olisivat tehneet toispuoleisen avioehdon, jolla B:n varallisuus suljettaisiin avio-oikeuden ulkopuolelle, saisi B osituksessa tasinkona 50 000 euroa verottomasti. Jäämistöosuudeksi jäisi näin ollen loput 50 000 euroa, josta leski B:tä ei puoliso vähennyksen jälkeen (60 000 euroa) verotettaisi lainkaan. Tällaisen avioehdon käyttäminen perintöverosuunnittelussa on kuitenkin riskialtista, sillä koskaan ei voi olla täysin varma siitä, kumpi puolisoista kuolee ensin.

Tasingon avulla määritettävän jäämistön määrällä on vaikutusta myös perillisten perintöverotuksen kannalta. Tilanteissa, joissa puolisoilta jää yhteisiä perillisiä, jäämistön määrää kannattaa tasata puolisoitten kesken. Kun jäämistö jakautuu kahdelta perittävältä saatavaksi, saavutetaan etua perintöverotuksen progressiivisuuden vuoksi.

¹⁰⁵ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 10-11

¹⁰⁶ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 23-24

Aviopuolison kuoleman jälkeen toimitettavaan ositukseen liittyy säännöksiä, joiden pääasiallisena tarkoituksena on turvata lesken asemaa. Lesken aseman turvaaminen saattaa samalla tarkoittaa näin ollen perillisten aseman heikkenemistä. Leski ei ole AL 103.1 §:n mukaan velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan tasinkona ensiksi kuolleen puolison perillisille.¹⁰⁷ Perintöverosuunnittelussa tulisi siis huomioida se mahdollisuus, että leski vetoaa tasinkoprivilegiinsä ja näin ollen määrittää jäämistön suuruutta ja vesittää verottoman tasinгон siirtymisen. Perintöverosuunnitelma, missä nojataan osittain lesken maksaman tasinгон varaan, tulisi siis tehdä yhteisymmärryksessä lesken kanssa.

4.1.3 Lesken hallintaoikeus

Jos perittävältä jää rintaperillinen, leski ei peri puolisoaan. Tällöin eloonjääneellä puolisoilla on kuitenkin oikeus pitää koko perittävän jäämistö jakamattomana hallussaan (PK 3:1a.1). Tämä niin sanottu lesken enimmäissuoja on heikko oikeus, jonka perilliset voivat poistaa vaatimalla pesän jakoa. Rintaperillisten tai testamentinsaajien jakovaatimuksesta huolimatta leski voi vedota asunto-omaisuutta koskevaan vähimmäissuojaansa. Vähimmäissuojan perusteella leski saa pitää jakamattomana hallinnassaan puolisoitten yhteisenä kotina käytetyn tai muun jäämistöön kuuluvan eloonjääneen puolison kodiksi kelpaavan asunnon, jos lesken omaan varallisuuteen ei sisälly tällaista asuntoa. Myös yhteisessä kodissa oleva tavanmukainen asuinirtaimisto on aina jätettävä jakamattomana eloonjääneen puolison hallintaan (PK 3:1a.2).¹⁰⁸

Lesken enimmäissuojalla ei ole juurikaan vaikutusta perittävän jäämistösuunnitteluun, sillä sen vaikutukset voidaan kumota perillisten jakovaateella. Vähimmäissuoja taas voi hankaloittaa perittävän jäämistösuunnittelua. Perittävän on huomioitava lesken vähimmäissuojan realisoitumisen mahdollisuus tehdessään jäämistö- ja perintöverosuunnitelmaansa, ja pohdittava sen mahdollisia vaikutuksia suunnitelmansa toteutumisen kannalta. Huomionarvoista on kuitenkin se, että perittävä voi lesken oikeuksien estämättä testamentata omaisuuttaan miten hän haluaa. Testamentinsaaja pääsee testamentatun asunnon omistajaksi normaaliin tapaan, mutta hänen on kuitenkin siedettävä ne rajoitukset, joita lesken hallintaoikeus hänelle PK 12 luvun mukaisesti aiheuttaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei testamentinsaaja saa asuntoa hallintaansa eikä pysty nauttimaan siitä ehkä saatavaa tuottoa.

¹⁰⁷ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 218

¹⁰⁸ Kangas, Perhe- ja perintöoikeuden alkeet, s.318

Testamentinsaajan oikeus kutistuu näin käytännössä odotusoikeudeksi. Hänellä on mahdollisuus päästä asunto-omaisuuden ”todelliseksi omistajaksi” vasta kun lesken oikeus lakkaa. Myös perittävän rintaperilliset kohtaavan saman odotuksen periessään omaisuutta, johon leskellä on vähimmäissuojan mukainen hallintaoikeus.

Leskeä itseään ei veroteta asumisoikeuden saannosta perintöverotuksessa¹⁰⁹. Kyse on PerVL 2.2 §:ssä tarkoitetun oikeuden saannosta, josta ei määrätä veroa.¹¹⁰ Lesken hallintaoikeudella on kuitenkin merkitystä perintöverotuksessa. Lesken hallintaoikeus vähennetään ensin kuolleen puolison jäämistön arvosta, kun kyse on PK 3:1a.2:n tarkoittamasta jäämistöön kuuluvaan asuntoon ja sen irtaimistoon kohdistuvasta hallintaoikeudesta. Asiasta säädetään PerVL 9.3 §:ssä. Vähentää voidaan kuitenkin vain lesken *legaalinen hallintaoikeus*. Mitään lesken ja perillisten välisiin sopimuksiin perustuvia hallinta- tai käyttöoikeuksia ei voida perintöverotuksessa vähentää. Tulee myös huomioida, että jotta asuntoon kohdistuva hallintaoikeus voidaan ottaa vähennyksissä huomioon, tulee lesken aidosti käyttää asuntoa hallintaoikeutensa mukaisesti omana kotinaan. Lesken tulee siis ryhtyä käyttämään asumisoikeutta ilmoituksensa mukaisesti. Jos näin on tapahtunut, ja leski myöhemmin luopuu joko vastikkeetta tai vastiketta vastaan hallintaoikeudestaan, myöhemmällä luopumisella ei katsota olevan vaikutusta perintöverotukseen. Tilanne on toinen, jos leski ei ole lainkaan ryhtynyt käyttämään asumisoikeutensa kohteena olevaa asuntoa. Tällöin hallintaoikeuden arvo jätetään vähentämättä perintöverotuksessa tai jo toimitettua verotusta voidaan oikaista.¹¹¹

112

Lesken hallintaoikeus pienentää jäämistövarallisuudesta määrättävää perintöveron määrää. PerVL 9.3 §:n mukaisesti verovelvolliselle tulevan omaisuuden arvosta saadaan vähentää sellaisten velvoitusten arvo, joiden nojalla verovelvollisen tulee antaa toisen jollakin tavoin käyttää hyväkseen verovelvollisen omaisuutta, mikäli tämä ei saa siitä vastiketta. Perittävän lesken saaman PK 3:1a §:ssä tarkoitetun hallintaoikeuden arvo saadaan vähentää verovelvolliselle tulevan omaisuuden arvosta siltä osin kuin hallintaoikeus koskee PK 3:1a.2:ssa tarkoitettua asuntoa ja asuntoirtaimistoa. Veloitteen arvon vähentäminen perintö- ja lahja-

¹⁰⁹ Lesken perintöverosuunnittelusta enemmän luvussa 5.2

¹¹⁰ PerVL 2.2 §: Perintö- tai lahjaveroa ei suoriteta testamentilla tai lahjana saadusta elinkautisesta nautintaoikeudesta, eläkkeestä taikka muusta elinkaudeksi tai määrävuosiksi jollekin testamentilla tai lahjana annetusta etuudesta.

¹¹¹ KHO 1989 B 565, KHO 28.5.1991 taltio 1823

¹¹² Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 38-43

verotuksessa edellyttää sen *pääomittamista*. Käytännössä pääomittamisessa ilmenee yleisesti ongelmia. Ensinnäkin vuotuistuoton määrittäminen on vaikeaa ja toiseksi arvon määrittämisen tekee vaikeaksi epätietoisuus veloitteen todellisesta kestoajasta, jos velvoite on elinikäinen.

Pääomittamisen perustaksi on selvitettävä edun todellinen vuotuisarvo. Käyvän arvon periaatteesta johtuen veloitteen vuotuisena arvona pidetään todellista nettotuottoa eli tuottoa, josta on vähennetty siihen liittyvät kustannukset. Esimerkiksi sijoitusasunnon osalta tuottona voidaan pitää vuokratuloa. On kuitenkin esitetty, että kun veloitteen arvo lasketaan käyvän vuokra-arvon mukaan, se saattaa johtaa monissa tapauksissa kohtuuttoman korkeisiin arvoihin. Lisäksi monissa tilanteissa käyvän arvon selvittäminen voi olla vaikeaa. Tämän vuoksi verotus- ja oikeuskäytännössä käytetään usein kaavamaista arvostuskäytäntöä. Jos etu on määrätty elinkautiseksi, arvon pääomittamisessa käytetään PerVL 10 §:n kertoimia.¹¹³ Verovelvollisen jäljellä olevaksi eliniäksi tarkoitetun nautintaoikeuden, eläkkeen ja muun edun arvo lasketaan PerVL mukaisesti kertomalla edusta saatavan vuositulon määrä etuun oikeutetun henkilön iän mukaan määräytyvällä kertoimella seuraavasti:

Verovelvollisen ikä	Luku, jolla vuositulon määrä kerrotaan
alle 44 vuotta	12
44-52 vuotta	11
53-58 vuotta	10
59-63 vuotta	9
64-68 vuotta	8
69-72 vuotta	7
73-76 vuotta	6
77-81 vuotta	5
82-86 vuotta	4
87-91 vuotta	3
92 tai enemmän	2

¹¹³ Ossa, Perinnön ja lahjan verokohtelu, s. 47-49

Hallintaoikeuden pääomittamisessa käytetään pääsääntöisesti laskennallisena tuottokertoimenä viittä prosenttia. Esimerkiksi jos 43-vuotias leski pidättää itsellään elinikäisen hallintaoikeuden perittävän jäämistöön kuuluvaan asuntoon ja sen asuinirtaimistoon, lasketaan hallintaoikeuden arvo kaavalla $12 \times 5 \% \times \text{omaisuuden arvo}$. Jos hallintaoikeuden alaisen omaisuuden arvo on esimerkiksi 200 000 euroa, katsotaan hallintaoikeuden arvoksi tällöin 120 000 euroa. Perillisten perintöveron alaisen omaisuuden arvoksi jäisi tällöin vain 80 000 euroa.¹¹⁴ Jos perillisinä olisi esimerkiksi kaksi alaikäistä rintaperillistä, jäisi kummankin perintöveron alaiseksi jäämistöosuudeksi 40 000 euroa, joka jäisi lapsivähennyksen ansiosta kokonaan verottamatta.¹¹⁵

Lesken hallintaoikeuden merkitys perittävän perintöverosuunnittelussa on kohtalaisen pientä. Hallintaoikeuden pääomitetun arvon vähennysoikeutta perintöverotuksessa voidaan kuitenkin hyödyntää, jos perittävä sopii leskensä kanssa, että tämä käyttää PK 3:1a:n mukaisia oikeuksiaan. Esimerkiksi tilanteissa, joissa perittävältä on jäämässä nuori leski ja alaikäisiä rintaperillisiä, on lesken hallintaoikeuden hyväksikäyttö hyvä keino vähentää perillisille mahdollisesti tulevia perintöveroja.

4.1.4 Avoliitto ja perintöverosuunnittelu

Avoliitossa puolisoilla ei ole toisiinsa nähden avio-oikeutta, eikä avoleskellä ole avioleskelle kuuluvia lesken suojasäännöksillä taattuja oikeuksia tai verotusetuja. Avopuolisot voivat kuitenkin sopia vapaasti, miten heidän omaisuutensa jaetaan suhteen purkautuessa. He voivat myös sopia, että tiettyjä lain säännöksiä ei sovelleta heihin.¹¹⁶ Avopuolisot eivät voi kuitenkaan tehdä sopimusta, jossa sovittaisiin heidän välisestä avio-oikeudesta. Avopuolisoiden välisissä sopimuksissa on jopa syytä välttää määräyksiä, joissa on avioliittolakiin viittaavia kytkentöjä, sillä tällaiset määräysten oikeusvaikutukset jäävät usein epävarmoiksi.

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (AvoliittoL 26/2011) tuli voimaan huhtikuussa 2011. Avoliittolain piiriin kuuluvat vähintään viisi vuotta yhteistaloudessa asuneet

¹¹⁴ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 65-67, 136

¹¹⁵ PerVL 12.1.2: Veronalaisesta perintöosuudesta saa vähentää sellainen perinnönjättäjän suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen, jolla perinnönjättäjän kuolinhetkellä lähinnä oli oikeus periä perinnönjättäjä ja joka tuolloin ei ollut täyttänyt 18 vuotta, 40 000 euroa (alikäisyysvähennys).

¹¹⁶ Avopuolisot voivat esimerkiksi sopia, ettei avoliittolain (AvoliittoL 26/2011) säännöksiä sovelleta heidän suhteeseensa.

henkilöt, sekä ne, joilla on tai on ollut yhteinen taikka yhteisessä huollossa oleva lapsi. Avosuhteen päättyessä toimitaan samalla tavalla kuin avioliiton päättyessä toimitaan, jos aviopuolisoilla ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen puolison omaisuuteen. Tällöin toimitetaan siis omaisuuden erottelu, jossa kumpikin avopuoliso pitää ainoastaan oman omaisuutensa eikä tasingon kaltaista hyvitystä makseta. Avopuolisolla voi kuitenkin olla AvoliittoL 8 §:n mukainen oikeus hyvitykseen, jos hän on omalla panoksellaan auttanut toista avopuolisoa kartuttamaan tai säilyttämään omaisuuttaan.

Avopuoliso voi saada avopuolisoltaan perintönä omaisuutta joko testamentin perusteella tai henkivakuutuksen edunsaajana. PerVL 11.3. §:n mukaan sellainen avopuoliso, johon sovelletaan kuolinvuodelta toimitettavassa verotuksessa TVL 7.3 §:n säännöstä, kuuluu I veroluokkaan. Avopuolisoita on näin ollen tulleet käsitellä puolisoina sinä kalenterivuonna, kun toinen avopuolisoista kuolee. TVL 7.3 §:n säännös edellyttää, että avopuolisot elävät jatkuvasti avioliiton omaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa ja että he ovat joko olleet aiemmin avioliitossa tai että heillä on tai on ollut yhteinen lapsi. Muut avopuolisot samoin kuin toisen avopuolison lapset kuuluvat II veroluokkaan. PK 8:2:ssä säädetyn avopuolison avustuksen osalta veroluokka on kuitenkin aina I (PerVL 11.1,1).¹¹⁷ Kyseinen sääntely merkitsee sitä, että jos avopuoliso saa toiselta avopuolisolta omaisuutta testamentilla, avolesken veroluokka on joko I tai II sen mukaan, tuleeko TVL 7.3 § sovellettavaksi vai ei.¹¹⁸

Henkivakuutuskorvauksen osalta verotuskäytäntö on monimutkaisempaa. Voimassa olevan verojärjestelmämme mukaan henkivakuutuskorvaukset verotetaan saajan perintö- ja lahjaverotuksessa, ellei saantoa lueta tuloverotuksen piiriin. Tuloverotusmahdollisuus on kuitenkin aina ensisijainen suhteessa perintö- ja lahjaverotukseen (PerVL 7a.1 §). Vakuutuskorvaus katsotaan tuloverotuksen piirissä verovapaaksi (ja näin ollen perintö- ja lahjaverotuksen alaiseksi) tai verolliseksi riippuen siitä, missä sukulaissuhteessa edunsaajamääräyksessä nimetty vakuutuskorvauksen saaja on vakuutettuun. Tuloverolain 36 §:n tyhjentävän edunsaajaluettelon mukaan vakuutetun kuoleman johdosta maksettu korvaus on verovapaa, jos saajana on puoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen,

¹¹⁷ PK 8:2: Perittävän kihlakumppanille, eloonjääneelle puolisolle 3 luvun 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa tai perittävän avopuolisolle voidaan antaa jäämistöstä avustuksena rahaa, muuta omaisuutta tai käyttöoikeus omaisuuteen sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi, jos hänen toimeentulonsa perittävän kuoleman vuoksi on heikentynyt ja avustus on tarpeen hänen toimeentulonsa turvaamiseksi. Avopuolisolla tarkoitetaan tässä luvussa henkilöä, joka on perittävän kuollessa ollut tämän kanssa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettussa avoliitossa.

¹¹⁸ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 60-67

ottolapsi, kasvattilapsi, puolison lapsi tai kuolinpesä. Puolisolla tarkoitetaan TVL 36 §:ää sovellettaessa paitsi aviopuolisoa, myös sellaista avopuolisoa, johon sovelletaan TVL 7.3 §:n säännöksiä. Jos edunsaaja ei ole edellä mainitussa suhteessa vakuutettuun, hänelle maksettu suoritus on kokonaisuudessaan veronalaista tuloa eikä perintöverotus tule hänen kohdallaan kyseeseen.

Vakuutuskorvauksen vaikutus perintöverotukseen riippuu siitä, maksetaanko suoritus suoraan edunsaajaksi nimetyille vai kuolinpesälle. Jos vakuutuskorvauksen saaja on yksilöity sopimuksessa, lisätään korvaus, siltä osin kun se on verollinen, saajan perintöosuuteen. Jos taas saajaksi on määritelty kuolinpesä tai edunsaajamääräys puuttuu, lisätään korvaus suoraan pesän bruttovaroihin. Vakuutuskorvaus ei ole perintö- ja lahjaverotuksessa kokonaisuudessaan verotettavaa, vaan vain sen 35 000 euroa ylittävältä osalta per perinnönsaaja. Vakuutuskorvauksen vapaaosa on siis saajakohtainen. Aviolesken osalta laissa on erityissäännös, jonka mukaan lesken vapaaosan suuruus on puolet tai kuitenkin vähintään 35 000 euroa lesken saaman vakuutuskorvauksen määrästä.¹¹⁹

AvoliittoL 8 §:ssä tarkoitetun hyvityksen verokohtelusta ei ole säädetty erikseen eikä asiaan ole otettu kantaa myöskään lainvalmisteluasiakirjoissa. Verokohtelun kannalta on kuitenkin merkityksellistä se, millä perusteella hyvitystä maksetaan. Jos kyse on varojen palauttamisesta tilanteessa, missä avopuoliso on sijoittanut varojaan toisen puolison omistamaan omaisuuteen tai yhteisen talouden kustannusten kattamiseksi, hyvitys jää lähtökohtaisesti tuloverotuksen ulkopuolelle. Edellä mainittua suoritusta ei voida pitää myöskään lahjana. Jos hyvitys maksetaan taas sillä perusteella, että kyse on ollut työstä toisen avopuolison omistaman yrityksen tai muun tulonhankkimistoiminnan hyväksi, saatetaan suoritusta pitää tuloverotuksen piiriin kuuluvana. Sen sijaan jos hyvitys maksetaan korvauksena yhteisen talouden hyväksi tehdystä kodinhoito- tai muusta vastaavasta työstä, ei kyseessä ole verotettava tulo. Jos hyvitys maksetaan kuolleelle avopuolisolle, eli kuolinpesälle, suoritus kuuluu luonnollisesti kuolinpesän varoihin. Jos taas hyvitys maksetaan kuolinpesän varoista avioleskelle, se voidaan rinnastaa perintöverotuksessa kuolinpesän vähennyskelpoiseen velkaeraan.¹²⁰

¹¹⁹ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 193-198

¹²⁰ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 66-67

Perintöverosuunnittelukeinot avoliitossa kytkeytyvät kiinteästi avolesken asemaan. Avoleski katsotaan joko aviopuoliso on rinnastettavaksi tai ulkopuoliseksi henkilöksi TVL 7.3 §:n säännöksistä riippuen. Varsinaisella sopimuksin tehtävällä suunnittelulla ei avoliitossa ole suurta verotuksellista merkitystä. Avolesken kannalta tärkein huomio kiinnittyy häneen sovelletta-vaan veroluokkaan. Ero veroluokka I:n ja veroluokka II:n välillä voi omaisuuden koosta riip-puen olla suurikin. Avopuolisoiden tulisi perintöverosuunnittelun näkökulmasta varmistaa, että avoleskeen sovellettaisiin I veroluokkaa. Avoleski jää kuitenkin aina huonompaan ase-maan kuin avioleski. Voidaankin todeta, että avoliitossa elävien paras perintöverosuunnitte-lun keino olisi avioliiton solmiminen.

4.2 Testamentti

4.2.1 Testamentti perintöverosuunnittelun välineenä

Testamentti on kehittynyt vähitellen ja asteittain nykyiseen muotoonsa kuoleman varalta annettujen lahjanlupausten pohjalta. Varhaisimmat säilyneet testamentit ovat peräisin yli kahden vuosituhannen takaa, roomalaisen oikeuden ajoilta. Alun alkaen testamentti-instituutio toimi ilman lainsäädännön tukea, mutta jo vanhimmasta tunnetusta roomalaisen oikeuden kodifikaatiosta, XII taulun laista 450 eKr., käy ilmi, että perittävä saattoi tehokkaasti määrätä omaisuudestaan testamentilla. Nykyiseen muotoonsa testamentti kehittyi roomalaisessa oikeudessa 300–200-luvulla eKr. Testamentin alkuperäisenä tarkoituksena roomalaisessa oikeudessa oli estää omaisuuden pirstoutuminen. Lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan perheen päämiehen omaisuus meni suoraan lain nojalla hänen perheenjäsenilleen. Kun suvun asema oli yhteiskunnassa täysin riippuvainen sen varallisuudesta, omaisuuden jakaminen useamman saajan kesken heikensi suvun asemaa. Testamentilla voitiin estää tällainen seuraamus.

Testamentti siirtyi roomalaisesta oikeudesta germaaniseen oikeuteen pääosin katolisen kirkon vaikutuksella. Kysymys oli pitkästä prosessista. Roomalaisen oikeuden reseption vaikuttaneet syyt olivat vaihtelevat eri oikeudenaloilla, mutta testamenttioikeuden reseption syynä oli selkeästi raha. Kirkko tarvitsi toimintaansa varoja ja niitä hankittiin muun muassa kuolemanvaraislahjoilla. Lahjan antaminen kirkolle lyhensi taivaaseen matkaavan lahjanantajan kiirastulikärsimyksiä, joten ihmiset lahjoittivat mielellään jopa koko omaisuutensa kirkolle. Estääkseen perittävän tulemisen toisiin ajatuksiin, kirkko piti tiukasti kiinni kannastaan, ettei kuolemanvaraislahjaa saanut enää myöhemmin peruuttaa, eikä testamentilla muuttaa. Kyseessä oli siis *ultima voluntas*, peruuttamaton tahdonilmaus. Testamentille muodostui nykytyyppinen asema lahjanlupausten rinnalle vasta vähin erin.

Pohjoismaihin testamentti-instituutio levisi Tanskan kautta. Ensimmäiset tanskalaisen testamenttia koskevat määräykset ovat peräisin 1100-luvulta. Ruotsi-Suomessa testamentti-instituutio omaksuttiin 1200-luvulla. Vanhin säilynyt suomalainen testamentti on piispa Benediktin testamentti vuodelta 1287. Vanhimmat testamentit olivatkin yleisemmin papiston ja aateliston testamentteja, ja vasta 1400-luvulla testamentti yleistyi varakkaamman porvariston ja tilanomistajien keskuudessa. Testamenttien yleistymisen johdosta annettiin aluksi vuoden 1686 testamenttisääntö, johon vuoden 1734 lain testamentteja koskevat säännökset

lopulta perustuivat. Vuoden 1686 testamenttisääntöä on pidetty vedenjakajana testamentin merkityksen kannalta: vasta sen jälkeen testamentit vakiinnuttivat lopullisesti asemansa kuolemanvaraistoimina Ruotsissa ja Suomessa. Syitä testamentin tekemiseen oli useita. Osa halusi jättää perintöä sukulaisille ja ystävilleen, kun taas osa ihmisistä yhä laati testamentin hurskaisiin tarkoituksiin.¹²¹ Pääasiallisesti testamentti siis laadittiin kun haluttiin poiketa lakimääräisestä perimysjärjestyksestä. Jollekin tämä tarkoitti testamentin tekemistä suvun ulkopuoliselle henkilölle ja jollekin jopa perillisen perinnöttömäksi tekemistä. Yleisesti haluttiin suosia yhtä perillistä toisten perillisten kustannuksella.¹²²

Yhdysvalloissa tehdyn empiirisen tutkimuksen mukaan tärkein syy testamentin tekemiselle on yleisimmin halu turvata perheen ja ennen muuta eloonjääneen puolison hyvinvointi testamentintekijän kuoleman jälkeen. Suomessa testamentti laaditaan hyvin pitkälti samoista syistä. Testamentilla pyritään pääasiallisesti turvaamaan eloonjääneen puolison sosiaalis-taloudellinen asema koko lesken elinkaaren ajaksi.¹²³ Testamentti on yleisesti ottaen hyvin monipuolinen jäämistösuunnittelun väline ja ehkä se kaikkein käytetyin jäämistösuunnittelun keino¹²⁴. Lakimääräisestä perimysjärjestyksestä poikkeamisen lisäksi testamentilla voi saavuttaa muitakin jäämistösuunnittelun tavoitteita. Perittävä voi esimerkiksi antaa tarkkoja määräyksiä siitä, miten hänen jäämistönsä tulee jakaa esinekohtaisella tasolla. Testamentilla voi myös poistaa perillisen puolison avio-oikeuden testamentilla perittyyn omaisuuteen. Se on myös erityisen käyttökelpoinen väline perintöverosuunnittelussa. Esimerkiksi hyppäämällä yhden sukupolven yli testamentin avulla voidaan saavuttaa huomattaviakin veroetuja. Myös pelkän omaisuuden hallintaoikeuden testamenttaamisella voidaan aikaansaada veroton saanto yhdelle ja huomattavia veroetuja toiselle.

Testamenttia sääntelevät oikeusohjeet löytyvät nykyään perintökaaresta (40/1965). Useat näistä säännöksistä ovat pakottavaa eli indispositiivista oikeutta. Tällaisia ovat esimerkiksi testamentinteon edellytyksiä (PK 9 luku), testamentin muotoa (PK 10:1-2) sekä sen pätevyyden selvittämistä koskevat säännökset (PK 13 ja 14 luvut).¹²⁵ Onnistuneen jäämistösuunnittelun kannalta indispositiivisten säännösten noudattaminen on ensiarvoisen tärkeää.

¹²¹ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.1-13

¹²² Vepsä, 1700-luvun perintö- ja testamenttioikeutta oikeuskäytännön valossa, Lakimies 4/2013, s. 624-638

¹²³ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.83

¹²⁴ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 69

¹²⁵ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.15

Pakottavista säännöksistä poikkeaminen tarkoittaa testamentin pätemättömyyttä, ja näin olen tehdyt suunnitelman epäonnistumista. Testamenttisuunnitteluun liittyy myös useita muita epävarmuustekijöitä. Joskus puhdas ymmärtämättömyys saattaa johtaa siihen, ettei testamentti sanamuotonsa takia vastaa laisinkaan sitä, mitä testamentintekijä on todellisuudessa tarkoittanut. Tällaiseen lopputulokseen voidaan joutua myös pelkän kaavamaisen testamenttipohjan käyttämisellä. Yksinkertaisen kaavakokoelman mukaan laadittu jälkikäädös harvemmin myöskään huomioi sitä, että olosuhteet voivat muuttua testamentin tekemisen jälkeen. Testamenttia laadittaessa olisi siis hyvä varautua kaikenlaisiin olosuhtemuutoksiin.¹²⁶ Testamentintekijän tulisi myös huomioida, että testamentti ei saa sisältää lain ja hyvän tavan vastaisia ehtoja. Lainvastainen ehto on kielletty, jos se ei koske tahdonvaltaista säännöstä. Lainvastaiseksi katsotaan myös ne ehdot, jotka ovat kansainvälisen sopimuksen, pakottavan asetuksen tai viranomais määräyksen vastaisia. Hyvän tavan vastaisia ovat ehdot, jotka rajoittavat kohtuuttomasti testamentinsaajan normaalia toimintaa. Tällaisesta ehdosta on kyse esimerkiksi silloin, kun saajaa kielletään solmimasta avioliittoa jonkin määrätyn henkilön kanssa. Kielletty on myös sellainen ehto, jossa testamentinsaaja veloitetaan käyttäytymään hyvän tavan vastaisesti. Kiellettyä voidaan pitää myös ehtoa, joka loukkaa testamentinsaajan perus- tai ihmisoikeuksia.¹²⁷

Lainsäädännössä erotetaan toisistaan yleistestamentit ja erityistestamentit, eli legaatit. Tällä yleisjaottelulla on merkitystä lähinnä siinä, millainen asema testamentinsaajalle halutaan antaa kuolinpesässä. Testamentteja voidaan jaotella myös sillä perusteella, kuinka laaja määräämisvalta edunsaajalle testamentissa annetaan. Kyse voi olla myös testamentinsaajan oikeuden pysyvyydestä. Tällä perusteella testamentit on jaettu omistus-, käyttö- sekä tuotto-oikeustestamentteihin. Tällä jaottelulla selvitetään, halutaanko testamentinsaajalle antaa a) oikeus tietyn omaisuuden tuottoon (*tuotto-oikeustestamentti*), b) tuoton lisäksi (tai ainoastaan) oikeus hallita omaisuutta (*käyttö-oikeustestamentti*), edellisten lisäksi myös oikeus luovuttaa saamansa omaisuus inter vivos (*rajoitettu omistusoikeustestamentti*), vai d) kaikki omistajalle kuuluvat oikeudet jolloin testamentinsaaja saa myös tehdä saamastaan omaisuudesta jälkikäädöksen (*täysi omistusoikeustestamentti*).¹²⁸ Kaikilla näillä testamenttityypeillä voidaan saavuttaa erilaisia verotushyötyjä perintöverotuksessa.

¹²⁶ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 69

¹²⁷ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 91-92

¹²⁸ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 100-104

4.2.2 Omistusoikeustestamentti

Täysi omistusoikeustestamentti on hyvä vaihtoehto silloin, kun testamentinsaajalle halutaan antaa mahdollisimman laaja valta määrätä saamastaan omaisuudesta. Täydellä omistusoikeustestamentilla saajalle annetaan määräysvalta *inter vivos* ja *mortis causa*. Hän voi luovuttaa saamansa omaisuuden sekä vastikkeellisilla että vastikkeettomilla oikeustoimilla. Lisäksi hän voi testamentata saamansa omaisuuden vapaasti kenelle haluaa. Määräysvalta koskee kaikkea saatua omaisuutta ja testamentinsaaja saa itselleen myös sen tuoton. Näin saatu omaisuus voidaan käyttää myös saajan velkojien hyväksi: se voidaan ulosmitata ja se kuuluu hänen konkurssipesäänsä.¹²⁹

Omistusoikeustestamentti tarjoaa useita keinoja perintöverosuunnitteluun. Sitä käytetään yleisimmin silloin, kun halutaan poiketa lakimääräisestä perimysjärjestyksestä yksinkertaisimmalla tavalla. Perittävä voi esimerkiksi tavoitella verosäästöä jakamalla jäämistönsä mahdollisimman monen henkilön välille, jotta testamentinsaajat välttyisivät perintöverolta kokonaan. Perittävä voisi näin ollen hyödyntää muun muassa puolisolle kuuluvaa verovähennystä, alaikäiselle lapselle kuuluvaa verovähennystä ja alle 20 000 euron jäävien perintöosuuksien verottomuutta. Jäämistön jakaminen mahdollisimman moneen osaan hyödyttää verotuksellisesti myös progression osalta. Mitä progressiivisempaa perintöverotus on, sitä suuremman veroedun omaisuuden hajauttaminen mahdollistaa. Omaisuutta voidaan testamentata myös juridisille henkilöille, kuten jonkun perillisen omistamalle osakeyhtiölle. Oikeushenkilöä verotetaan tosin veroluokassa II.¹³⁰ Perintöverotuksessa ei lähtökohtaisesti voida puuttua tällaiseen perinnön hajauttamiseen veron kiertämistä koskevan PerVL 33a §:n nojalla, jos oikeustoimet toteutetaan yksityisoikeudellisesti asianmukaisella tavalla¹³¹.

Esimerkki: P:n jäämistön käypä arvo on 500 000 euroa. Hänellä ei ole rintaperillisiä. P testamenttaa omaisuutensa parhaan ystävänsä A:n viidelle lapselle tasaosuuksin. Jokainen lapsi maksaa saamastaan 100 000 eurosta perintöveroa II veroluokan mukaisesti 22 900 euroa. Lapset maksavat veroa yhteensä 114 500 euroa. Jos P olisi testamentannut omaisuutensa vain A:lle, olisi A maksanut perintöveroa 154 900 euroa. Progressiivisen veroasteikon myötä veron määrä nousisi näin ollen 40 400 euroa.

¹²⁹ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 104–105, Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamentti-oikeus, s.619–623

¹³⁰ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 126

¹³¹ Tätä kantaa tukevat ratkaisut KHO 30.11.1988 taltio 4819 ja KHO 1992 B 521.

Täydellä omistusoikeustestamentilla voidaan myös niin sanotusti ohittaa yksi sukupolvi, jolloin verotus kevenee kokonaisverotuksen näkökulmasta. Sukupolven ohittamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa perittävä testamenttaa omaisuuttaan esimerkiksi lapsenlapselleen sen sijaan, että perintö menisi hänen rintaperilliselleen. Kyseinen käytäntö on tarkoituksenmukainen yleensä silloin, kun rintaperillinen on jo ehtinyt kartuttaa omaa omaisuuttaan, eikä perintösaanto olisi hänelle merkityksellinen. Yleensä isovanhemmilta saatu perintö päättyy joltain osin kuitenkin lapsenlapsille lahjoituksina, joten testamenttaamalla omaisuus suoraan heille välttyään kaksiportaiselta verotukselta (perintöverotus ja lahjaverotus). Sukupolven ohituksella välttyään myös perintöveron tuplaverotukselta, kun rintaperillisen perintöverovelvollisuus jää väliin. Tämä toteutuu kuitenkin vain jos rintaperillinen ei vaadi lakiosaansa, vaan tyytyy siihen, että hänen perintöosuutensa on testamentattu hänen lapsilleen.

Omistusoikeustestamentti on mahdollista laatia myös siten, että omaisuus jaetaan kahdelle tai useammalle henkilölle täysin omistusoikeuksin *yhteisesti*. Jos omaisuus testamentataan yhteisesti kahdelle tai useammalle henkilölle, jotka ovat erilaisessa sukulaisuussuhteessa testaattoriin, vero määräytyy pääsääntöisesti PerVL 15.1 §:n mukaisesti kaukaisimman sukulaisuussuhteen mukaan. Jos saajina ovat kuitenkin aviopuolisot, vero lasketaan läheisimmän sukulaisuussuhteen mukaan. Testamenttaamalla omaisuutta aviopuolisoille yhteiseksi voidaan siis saavuttaa huomattaviakin veroetuja.

Esimerkki: P:llä on yksi rintaperillinen A, joka on avioliitossa B:n kanssa. P:n jäämistön käypä arvo on 500 000 euroa. P on tehnyt testamentin, jonka mukaan hänen omaisuutensa menee A:lle ja B:lle yhteisesti. A:lle ja B:lle määrätään yhteinen vero veroluokassa I, josta he vastaavat yhteisvastuullisesti. Veron määrä on 74 500 euroa. Jos P olisi testamentannut A:lle 250 000 euroa ja B:lle 250 000 euroa, olisi A:lle määrätty perintöveroa I veroluokassa 32 000 euroa ja B:lle II veroluokassa 72 400 euroa. Verojen yhteismäärä olisi tällöin 104 400 euroa, eli 29 900 euroa enemmän kuin yhteistestamentissa.¹³²

4.2.3 Rajoitettu omistusoikeustestamentti

Rajoitettu omistusoikeustestamentti sisältää perättäisseuraantoa koskevan määräyksen. Tämä tarkoittaa sitä, että omaisuuden omistusoikeus on ensin määrätty tietylle henkilölle ja

¹³² Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 114-115

tämän kuoltua jollekin toiselle henkilölle, eli toissijaissaajalle. Toissijaissaajaa koskeva määräys estää ensisaajaa määräämästä saamastaan omaisuudesta testamentilla. Rajoitettu omistusoikeustestamentti on käyttökelpoinen oikeustoimi etenkin silloin, kun jäämistön halutaan menevän ensisaajan jälkeen toissijaissaajalle ja voidaan luottaa siihen, ettei ensisaaja hävitä saamaansa omaisuutta. Usein rajoitettua omistusoikeustestamenttia käytetään lesken aseman turvaamiseen.¹³³

Rajoitetun omistusoikeustestamentin ensisaajaan kohdistuva perintöverotus ei pääsääntöisesti poikkea täyden omistusoikeustestamentin saajan perintöverotuksesta. Ensisaaja saa omaisuuden omistusoikeuden ja hänen verovelkasuhteensa syntyä testamentintekijän kuolinhetkellä. Ensisaajalle testamentattu omaisuus arvostetaan testaattorin kuolinhetken käyvän arvon mukaan, eikä omaisuuden arvoa alenna se, että ensisaajan omistusoikeutta rajoittaa testamenttauskompetenssin puute. Ensisaajalla on myös oikeus puoliso- tai alaikäisyysvähennykseen. Toissijaisen saajan verotus puolestaan lykkääntyy siihen asti, kunnes ensisaajan oikeus lakkaa. Tämä tapahtuu yleensä ensisaajan kuollessa. Ensisaajan oikeus voi olla myös määräaikainen. Tällöin sovelletaan lykkääviä ehtoja koskevia PerVL 7 § :n yleissäännöstä ja PerVL 15.2 §:ää¹³⁴. PerVL 15.2 §:n mukaan kun omaisuus on tuleva kahdelle tai useammalle henkilölle siten, että se, sitten kuin toisen oikeus on lakannut, siirtyy toiselle, määrätään myöhemmän omaisuudensaajan suoritettava vero hänen ja perinnönjättäjän välisen sukulaisuussuhteen mukaan. Toisin sanoen toissijaisen saajan veroluokka määräytyy testamentin tekijän ja toissijaisen saajan välisen sukulaisuussuhteen mukaan, ei ensisaajan ja toissijaisen saajan välisen suhteen mukaan.¹³⁵ Rajoitetulla omistusoikeustestamentilla voidaan siis vaikuttaa testamentinsaajan veroluokkaan.

4.2.4 Käyttöoikeustestamentti

Käyttöoikeustestamenttia, eli niin sanottua hallinto-oikeustestamenttia, käytetään usein silloin, kun on tarve turvata ensisaajan asema, mutta samalla varmistaa ettei tämä hävitä omaisuutta toissijaissaajan vahingoksi. Käyttöoikeustestamentti tarjoaa myös keinon säilyt-

¹³³ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 106–107, Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamentti-oikeus, s.623

¹³⁴ PerVL 7 §: Sellaisesta omaisuudesta, joka omistus- tai muunlaisella oikeudella tulee perilliselle tai testamentinsaajalle määrättyjen ehtojen täytyessä tahi muuten myöhemmin kuin perinnönjättäjän kuollessa, on perintövero suoritettava vasta sitten, kun omaisuus on saatu. Omaisuudesta, joka purkavin ehdoin saadaan, on vero kohta suoritettava.

¹³⁵ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 122

tää taloudellisia kokonaisuuksia yhtenäisenä. Sillä voidaan pyrkiä turvaamaan, että vallankäyttö tiettyyn omaisuuteen säilytetään määrätyn henkilöryhmän käsissä. Lisäksi käyttöoikeutta koskevalla määräyksellä on mahdollista saada suojaa sekä käyttöoikeudenhaltijan että omistajan velkojia vastaan. Käyttöoikeus voidaan kohdistaa koko jäämistöön, tiettyyn jäämistöön kuuluvaan esineeseen tai jopa esineen osaan. Testamentin nojalla käyttöoikeuden saaneella henkilöllä on suojattu käyttövapaus saamaansa kohdeomaisuuteen. Käyttövapaus on suojattu myös omaisuuden omistajaa vastaan. Käyttöoikeuden haltija ei siis ainoastaan pidä omaisuutta hallussaan, vaan käyttää ja hyödyntää sitä aktiivisesti. Käyttöoikeuden haltijalle kuuluu näin ollen esimerkiksi yritys- tai maatalomaisuudesta saatava voitto ja tuotto. Hän saa myös omaisuudesta syntyvät vuokra-, korko-, osinko- ja metsänmyyntituotot, joista hän on tuloverovelvollinen. Käyttöoikeustestamentin saajan on huomioitava omaisuuden omistusoikeuden saaneen henkilön oikeudet ja etu (PK 12:3). Omaisuus tulisi siis periaatteessa pyrkiä säilyttämään erillisenä varallisuuskokonaisuutena omistajalle. Käyttöoikeuden tarkoittamaa omaisuutta on kielletty sekoittamasta muuhun omaisuuteen.

Käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistaja ei saa ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta tai oikeuden lupaa määrätä käyttöoikeuden alaisesta omaisuudesta. Omaisuutta ei näin ollen saa luovuttaa kaupalla, lahjana tai vaihdolla. Jos omaisuutta luovutetaan käyttöoikeuden haltijan suostumuksella tai oikeuden luvalla, sijaan tullut omaisuus kuuluu surrogaattina omistajalle (PK 12:8). Myös muunlainen määrääminen omaisuudesta on kiellettyä (PK 12:6.1). Tämä tarkoittaa esimerkiksi metsän hakkauttamista tai huoneiston vuokraamista. Suostumuksen vaatiminen kyseisiin määräämistoimiin on luonnollista, sillä kyseisillä toimilla on yleensä suuri merkitys käyttöoikeuden haltijalle. Testamentintekijä voi kuitenkin antaa jälkisaädöksessään omistajalle PK 12:6 §:ä laajemman oikeuden määrätä kohdevarallisuudesta.¹³⁶

Käyttöoikeustestamenttiin ei ole pakollista ottaa määräystä siitä, kenelle oikeuden kohteena olevan omaisuuden omistusoikeus menee. Jos testamentissa määrätään yksinomaan omaisuuden käyttöoikeudesta mainitsematta omistusoikeuden siirtymisestä mitään, omistusoikeus menee lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan perittävän perillisille. Jos testaattori haluaa käyttöoikeuden kohteena olevan omaisuuden siirtyvän jollekin muulle taholle tai että omistusoikeutta ei ole käyttöoikeuden haltijan oikeuden voimassaoloaikana kenelläkään

¹³⁶ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 132, Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.655–658

(omistajattoman tilan testamentti, kts. luku 4.2.2.5), siitä tulee määrätä testamentissa nimenomaisesti.¹³⁷

Käyttöoikeustestamentin hyödyntäminen perintöverosuunnittelussa on yleisesti erittäin kannattavaa. Henkilö, joka saa omaisuuteen pelkän käyttöoikeuden, ei ole saannostaan lainkaan verovelvollinen (PerVL 2.2 §). Omaisuuden omistusoikeuden saaja maksaa saannostaan perintöveroa PerVL 5 §:n mukaan, mutta hänen veronalaisen omaisuutensa arvosta vähennetään kuitenkin käyttöoikeuden pääomitettu arvo (PerVL 9.3 §).¹³⁸ Kyseistä menetelmää käyttämällä voidaan saavuttaa suuriakin verosäästöjä. Suurimman hyödyn käyttöoikeustestamentista saa, jos ensisaaja on suhteellisen nuori ja hänen saamansa käyttöoikeus on elinikäinen.¹³⁹

Esimerkki: P testamenttaa Turun saaristossa sijaitsevan kesähuvilansa käyttöoikeuden 40-vuotiaalle sisarelleen A:lle ja omistusoikeuden sisarensa A:n pojalle B:lle. Huvilan käypä arvo P:n kuolinhetkellä on 350 000 euroa. A ei ole saannostaan PerVL 2.2 §:n mukaisesti perintöverovelvollinen. B:n perintöveroa laskettaessa huomioidaan A:n käyttöoikeus. Käyttöoikeuden pääomitettu arvo on 210 000 euroa ($12 \times 5 \% \times 350\,000$), joten B:n verotettavan saannon arvo on 140 000 euroa. B maksaa testamenttisaannostaan veroa 36 100 euroa. Jos P olisi testamentannut kesähuvilan B:lle täydellä omistusoikeustestamentilla, olisi B:n perintöverovelvollisuus ollut 105 400 euroa, eli 69 300 euroa enemmän.

4.2.5 Tuotto-oikeustestamentti

Tuotto-oikeustestamentti on jälkisäädös, jolla annetaan tietyille henkilölle oikeus omaisuudesta kertyvän koron ja tuoton nostamiseen omistusoikeuden mennessä toiselle henkilölle. Tuotto-oikeus voi olla määräaikainen tai oikeus tuottoon voi kestää tuotto-oikeuden saajan kuolemaan asti.¹⁴⁰ Tuotto-oikeustestamenttia laadittaessa tulee yleensä vastaan samoja ongelmia kuin käyttöoikeustestamentinkin kohdalla: miten turvataan tuotto-oikeudenhaltijan etu, ja kuinka varmistetaan, että tuotto-oikeudenhaltija ei vaaranna omistajan intressejä.¹⁴¹ Nämä ovat asioita, jotka testaattorin tulisi huomioida testamenttia tehdessään.

¹³⁷ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 127–130

¹³⁸ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s.153-154

¹³⁹ Kts. nautintaoikeuden pääomittamiseen käytettävä taulukko luvussa 4.1.3.

¹⁴⁰ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.707

¹⁴¹ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 143–144

Tuotto-oikeustestamenttia voidaan käsitellä verotuksen näkökulmasta samanlaisena kokonaisuutena kuin käyttöoikeustestamenttia, sillä niistä johtuvat veroseuraamukset eivät käytännössä poikkea toisistaan. Tällainen omistajaa rasittava tuotto-oikeus tulee pääomittaa ja pääomitettu arvo tulee vähentää verotettavaa perintöosuutta laskettaessa perintöverotuksessa. Tuotto-oikeuden pääomitettu arvo määritetään käyvän arvon periaatteen mukaisesti. Tuotto-oikeus itsessään ei aiheuta sen saajalle perintöverovelvollisuutta. Sen sijaan juoksevassa tuloverotuksessa pääsääntönä on, että tuotto-oikeuden haltijaa verotetaan oikeuden kohteena olevan omaisuuden tuottamasta nettotulosta. Verovelvollisuudesta säädetään TVL 37.2 §:ssä. Säännöksen mukaan testamentilla tai lahjana saadun elinikäisen nautinto-oikeuden, eläkkeen taikka muun jäljellä olevaksi eliniäksi tai määrävuosiksi jollekin tulevan etuuden tuottama tulo on veronalaista joko pääomatulona tai ansiotulona näitä koskevien säännösten mukaan. Tuotto-oikeuden perusteella saatu tulo on yleensä pääomatuloa.¹⁴² Yleisesti ottaen tuotto-oikeustestamentilla katsotaan olevan kohtuullisen vähäinen merkitys perintöverosuunnittelussa, sillä sen avulla ei voida saavuttaa määrällisesti merkittäviä veroetuja¹⁴³

4.2.6 Omistajattoman tilan testamentti

Omistajattoman tilan testamentti on käyttö- tai hallintaoikeustestamentti, jolle on luonteenomaista tietyn ajan jatkuva omistajaton tila. Omistajaton tila on seuraamus siitä, että jälkisaädöksen mukaan kukaan ei saa välittömästi perittävän kuoleman jälkeen omistusoikeutta testamentattuun omaisuuteen. Välitilan ajaksi omaisuuden käyttöoikeus voidaan määrätä muulle kuin omistusoikeuden aikanaan saavalle taholle. Käyttöoikeus voidaan myöntää joko eliniäksi tai täsmällisemmin rajatuksi ajaksi. Tarve omistajattoman tilan testamentille syntyy esimerkiksi silloin, kun jälkisaädöksen kohteena oleva omaisuus halutaan antaa omistusoikeudelle henkilölle, joka ei ole vielä syntynyt (PK 9:2.2). Tällöin aika testamentintekijän kuoleman ja lopullisen omistusoikeuden saamisen välillä saattaa olla hyvinkin pitkä, joskus jopa vuosikymmeniä.¹⁴⁴

¹⁴² Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 152–157

¹⁴³ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s.186

¹⁴⁴ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 168

Perintöverotuskäytännössä on havaittu, että omistajattoman tilan testamentteja tekevät tyyppillisesti avo- ja aviopuolisot, joilla ei ole rintaperillisiä. Näissä tilanteissa eloonjääneelle puolisolle annetaan testamentilla käyttö- tai hallintaoikeus omaisuuteen tämän elinajaksi, minkä jälkeen omaisuus siirtyy omistusoikeuksin esimerkiksi perittävän sisaruksille. Näissä tilanteissa omistusoikeustestamentti avo- tai aviopuolisolle ei olisi perintöverotuksen näkökulmasta tarkoituksenmukainen, sillä puoliso joutuisi perintöverovelvolliseksi. Avopuolisoiden osalta järjestelylle on perusteltu syy myös siltä osin, että avopuoliso kuuluu yleisimmin II veroluokkaan. Omistajattoman tilan testamentilla voidaan näin olleen saavuttaa siis verotuksellista hyötyä.

Kun kyse on omistajattomasta tilasta, perintöverotuksessa on katsottu, että perintövero voidaan määrätä omaisuuden saajalle vasta sitten, kun hän on ehdon toteuduttua saanut omaisuuden haltuunsa. Sovellettavaksi tulee tällöin siis PerVL 7 §:n lykkäävää saantoa koskeva säännös.¹⁴⁵ Toisin sanoen sen lisäksi, että käyttö- tai hallintaoikeuden saava ensisaaja välttyy kokonaan perintöverolta, myös omaisuuden lopulta omistukseensa saava henkilö välttyy verotukselta ennen kuin hän saa omaisuuden oikeasti omistukseensa. Perintöverotuksen mielekkyyden osalta on usein kiistelty siitä, onko oikein, että perinnöstä joutuu suorittamaan veroa jo omistusoikeuden siirtyessä, vaikka omaisuutta ei vielä ole saanut hallintaansa. Näin käy esimerkiksi kun perittävän jäämistöön kuulunut asunto jää lesken vähimmäissuojan turvin lesken hallintaan, mutta omistusoikeus siirtyy perittäen perillisille. Omistajattoman tilan testamentin kohdalla omistusoikeus siirtyy vasta käyttö- tai hallintaoikeuden lakattua, joten kyseisiltä tilanteilta vältytään. Kyseiseen sääntöön on kuitenkin oikeuskäytännön mukaan olemassa poikkeus. Jos omaisuuden lopullinen saaja on testamentintekijän *alenevaa polvea* oleva perillinen, häntä verotetaan kuitenkin heti perittävän kuoltua. Tämä tulkinta perustuu korkeimman hallinto-oikeuden antamaan ratkaisuun (KHO 2000:66), jossa nimenomaisesti todettiin, että pojan tytär oli pojan sijaisperillinen¹⁴⁶. Näissä tilanteissa hallintaoikeuden

¹⁴⁵ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 168-167

¹⁴⁶ KHO 2000:66: Puolisoiden keskinäisen testamentin mukaan toisen kuoltua jälkeenyäännyt sai käyttöoikeuden koko omaisuuteen. Omaisuuden jaosta molempien kuoltua oli määrätty niin, että puolisoiden poika sai käyttöoikeuden erääseen tilaan irtaimistoiheen ja pojan kuoltua siirtyi omistusoikeus tilaan irtaimistoiheen pojan tyttärelle. Koska pojan tytär oli pojan sijaisperillinen, puolisoiden testamentin mukainen omistajaton tila siihen asti, kunnes poika on kuollut, ei ollut mahdollinen. Pojan tyttärelle tuli siten määrätä perintövero hänelle testamentilla määrätystä omaisuudesta jo ensimmäisen puolison jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa. PerVL 7 §.

pääomitettu arvo vähennetään, kun vero määrätään omistusoikeuden saajille. Jos omaisuuden lopullinen saaja on siis *muu kuin alenevaa polvea* oleva perillinen, tälle ei voida määrätä veroa vielä testamentin tekijän kuoleman jälkeen.¹⁴⁷

Testaattorin tulee siis huomioida perintöverosuunnitelmassaan kaksi seikkaa: omistajattoman tilan testamentissa perintöverovelvollisuus siirtyy pääsääntöisesti siihen hetkeen, kun omistaja saa omaisuuden haltuunsa, ja tällaisessa tapauksessa perintöveron määrä laskeetaan koko omaisuuden arvosta. Omistusoikeuden saava henkilö saa siis toisaalta etua perintöverotuksen ajankohdan kannalta, mutta hän ei hyödy ensisaajan käyttöoikeuden pääomitetun arvon vähennyksestä. Jos testaattorilla on vakaa käsitys siitä, kenelle hän haluaa omaisuuden omistusoikeuden lopulta luovuttaa, olisi tällaisessa tilanteessa kenties kannattavampaa hyödyntää käyttöoikeustestamenttia. Jos testaattori taas nimenomaisesti haluaa siirtää omistusoikeuden siirtymisen – ja näin ollen myös perintöverovelvollisuuden siirtymisen – ensisaajan käyttöoikeuden loppumiseen saakka, on omistajattoman tilan testamentti parempi vaihtoehto.

4.2.7 Dynaaminen testamentti

Testamentti on yleisesti ottaen henkilökohtainen oikeustoimi: sen tekemisestä ja sisällöstä päättää yksin perittävä eikä sitä voida tehdä valtuutetun välityksellä. Henkilökohtaisuus tarkoittaa sitä, että testaattori ei saa käyttää edustajaa, kun hän muodostaa testamenttaustahtaan. Lisäksi se merkitsee, että testaattori ei saa käyttää edustajaa testamentin allekirjoittamisessa. Testamenttioikeudessa voidaan näin ollen katsoa olevan periaate, jonka mukaan testamentintekijä ei voi siirtää jälkisäädöksellään muille henkilöille kelpoisuutta antaa jäämistöstään sitovia määräyksiä. Tätä periaatetta kutsutaan *delegointikiellon periaatteeksi*. Delegointikielto ei ole kuitenkaan ehdoton.¹⁴⁸ Testamentin henkilökohtainen luonne ei tarkoita sitä, että testaattorin tulisi muodostaa testamenttitahtonsa täysin toisista riippumatta: tärkeintä on, ettei testaattori käytä edustajaa testamenttitahtoa muodostaessaan tai testamenttia allekirjoittaessaan.¹⁴⁹ Testamentin täytäntöönpanoa koskevat ratkaisut on delegointikiellon estämättä katsottu siis mahdollisiksi. Esimerkiksi sellaisia asioita voidaan delegoida toisen henkilön päätettäväksi, joiden ei voida katsoa kuuluvan täytäntöönpanotoimiin. Delegointikieltoa joudutaankin käytännön oikeuselämän vaatimusten vuoksi usein rikkomaan.

¹⁴⁷ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 170-172

¹⁴⁸ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 173-175

¹⁴⁹ Aarnio & Kangas, Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus, s.398

Perittävällä voi olla hyväksyttäviä perusteita siirtää testamenttausvaltaansa jollekin toiselle henkilölle. Jälkisaädöksen oikeusvaikutukset ulottuvat tällöin yleensä aikaan, jonka olosuhteista testamentintekijällä ei ole vielä tietoa. Tämän vuoksi hän ei kykene antamaan testamentissaan täydellisiä määräyksiä mahdollisten olosuhdemuutosten varalle. Päättäjävallan delegointi voi siis olla testamentintekijän näkökulmasta perusteltua. Päättäjävaltaa voidaan delegoida testamentinsaajalle tai sitä voidaan siirtää myös ulkopuoliselle henkilölle, yleensä testamentin toimeenpanijalle.¹⁵⁰

Dynaamisessa testamentissa testamentintekijä voi siirtää määräysvaltaansa esimerkiksi testamentin saajan ja testamentattavan omaisuuden määrittämisen osalta. Testamentin saajan valitseminen on kuitenkin niin olennaisesti perittäväälle kuuluva toimi, että sitä ei voida kokonaan delegoida muille. Onkin sanottu, ettei testamenttia voi tehdä epämääräisen henkilöpiirin hyväksi. Jälkisaädöksen tulee näin ollen rajata selvästi ne seikat, joiden perusteella valinta on tehtävä. Perittävän tulee asettaa pääpiirteittäin ne valintakriteerit, joita toimeenpanijan tulee noudattaa valitessaan testamentinsaajaa.¹⁵¹ Testamentista on käytävä ilmi tarkka tunnusmerkistö saajan valintaa varten. Testamentattavan saannon suuruuden tai yksilöinnin osalta perittävän tulee myös rajata delegeoitua valtaa. Toimeenpanijalle tulee antaa yksityiskohtaiset ohjeet ja rajat päätöksen tekemistä varten.

Dynaaminen testamentti sisältää ajallisesti ja oikeudellisesti muuntuvia perinnönjättäjän tahtoon perustuvia elementtejä. Näillä muuntuvilla elementeillä voidaan tavoitella veroetuja testamentinsaajan kannalta. Jos testamentin määräykset eivät ole täysin selvillä perittävän kuolinhetkellä, vaan testamentin saajat tai heidän osuutensa määräytyvät vasta kuolinhetken jälkeisten tapahtumien, kuten ajan kulumisen, ehtojen täyttymisen tai jonkin oikeustoimen toteutumisen perusteella, tilanne voi kuitenkin olla perintöverotuksellisesti ongelmallinen. Joskus testamentin ehto voi vaatia PerVL 7 §:n lykkäävän ehdon soveltamista. Tällöin vero määrätään testamentinsaajalle vasta sitten, kun ehto on täytynyt ja omaisuus on siirtynyt saajalle. Perintöverotusta voidaan toisaalta lykätä myös PerVL 25.3. §:n säännösten mukaisesti enintään vuodella¹⁵². Jos perintöverotus joudutaan toimittamaan tilanteessa,

¹⁵⁰ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 173-175

¹⁵¹ Mikkola, Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua, Defensor Legis 6/2014, s. 875

¹⁵² PerVL 25.3 §: Verohallinto voi kuolinpesän osakkaan ennen verotuksen toimittamista tekemästä hakemuksesta lykätä perintöverotuksen toimittamisen määräajaksi, kuitenkin enintään vuodeksi perukirjan Verohallinnolle jättämiselle säädetyn ajan päättymisestä, jos hakemuksen tueksi esitetään painavia syitä. Tällaisena syynä on muun muassa

jossa testamentin lopullisesta vaikutuksesta ja toteutumisesta ei ole täyttä varmuutta, toimitettua perintöverotusta voidaan myöhemmin myös muuttaa PerVL 38.3 §:n mukaisesti. Käytännössä tämä säännös tarkoittaa sitä, että perintöverotus toimitetaan siten, että se vastaa toteutuneita tosiseikkoja.¹⁵³ Pääasiallisesti dynaamisen testamentin hyödyntäminen perintöverosuunnittelussa toteutuu ajallisen elementin kautta. Perittävä voi esimerkiksi delegoida päätösvaltaansa jaettavan omaisuuden määrän suhteen niin, että tietyn saajan rahalegaatti jää arvomääräisesti testamentin toteutumisajan mukaisen perintöveroasteikon rajan alapuolelle. Perittävä voi toisaalta myös määrätä, että testamentinsaaja saa ottaa pesästä mitä omaisuutta haluaa ja kuinka paljon hän haluaa¹⁵⁴. Testamentinsaaja voi näin omilla valinnoillaan vaikuttaa perintöverotuksensa määrään valitsemalla sen hetkisen perintöverolainsäädännön mukaisesti edullisimman vaihtoehdon. Hän voi esimerkiksi ottaa omistusoikeuden siihen osaan jäämistöstä, jonka hän saa verottomasti. Ylimenevään osasta jäämistöä hän voi tyytyä käyttöoikeuteen, joka on siis PerVL 2.2 §:n mukaisesti verotonta. Edellä mainitun kaltaisten määräysten delegoinnissa tulee kuitenkin muistaa tarkkarajaisuus ja selkeys. Pelkkä toimeenpanijan ohjeistaminen siten, että jäämistö tulee jakaa niin, että siitä seuraa mahdollisimman pieni veroseuraamus, ei ole sallittua delegointia.

pidettävä perinnönjaon toimittamista pesässä, johon sisältyvän maatalan tai muun yrityksen toimintaa jatketaan kuolinpesän tai sen osakkaiden lukuun, kun kysymyksessä ei ole kuolinpesän kokonaisvaroihin nähden vähäinen varallisuususerä.

¹⁵³ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 186-187

¹⁵⁴ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 184

4.3 Lahja

4.3.1 Lahja perintöverosuunnittelun välineenä

Lahja on varallisuusosoikeudellinen oikeustoimi, jolla varallisuutta siirretään joko vastikkeetta tai alivastikkeellisesti lahjanantajalta lahjansaajalle. Oikeusseuraamuksen aikaansaaminen edellyttää pätevää luopumistahdonilmaisua ja vastaanottoilmaisua, joka voi olla joko nimenomainen tai konkludenttinen. Lahjaa ei siis voida luokitella yksipuoliseksi oikeustoimeksi. Lahjaoikeustoimeen liittyy myös kiinteästi lahjoitettavan omaisuuden hallinnan siirto. Hallinnan siirto on kuitenkin juridinen käsite, joka voi saada monenlaisia erilaisia muotoja. Lahjanantajan omistajavallan päättyminen lahjoitettuun esineeseen ja lahjansaajan omistajavallan alkaminen saattavat ilmetä jo lahjaesineen antamista ja vastaanottamista koskevista tahdonsisällöistä. Tätä traditiomuotoa ei kuitenkaan yleisesti pidetä riittävänä, vaan on edellytetty, että lahjaesine siirtyy fyysisesti lahjansaajan hallintaan. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa lahjaoikeustointa selitetään seuraavilla eri tekijöillä: a) lahjan pitää olla oikeustoimi saajan ja antajan välillä, b) lahjan pitää olennaisesti vähentää antajan varallisuutta tai antajan pitää luopua jostain sellaisesta, joka olisi ilman hänen toimiaan lisännyt hänen varallisuuttaan, c) lahjan pitää olennaisesti lisätä lahjansaajan varallisuutta, d) lahjanantajan tahdonsisällöstä johtuen lahjan pitää olla sellainen, josta saajan ei tarvitse maksaa vastiketta ja e) oikeustoimen täytyy tulla lahjansaajan tietoisuuteen ja hänen täytyy myös tietää, että oikeustoimi on lahja.¹⁵⁵

Lahjanantajana voi olla vain esineen tai oikeuden oikea omistaja. Pääsääntöisesti irtaimen esineen omistajana pidetään sitä henkilöä, jolla on esine hallussaan. Hallussapito on ihmisten yleensä helppo havaita. Tämä on kuitenkin vaikeaa silloin, kun lahjana annettu varallisuus on jossain muualla, kuin siellä missä lahjoitus tapahtuu. Kiinteistön ja eräiden muiden esineiden omistusoikeuden toteamisesta ei ole jätetty hallinnan toteamisen varaan, vaan näitä varten on luotu erityinen kirjaamisjärjestelmä. Kirjaamisasioista pidetään rekisteriä, josta muun muassa kiinteistön omistus on todettavissa. Lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin ylläpito kuuluu tänä päivänä Maanmittauslaitokselle. Lainhuutorekisterin ohella muun muassa osakkeiden, ajoneuvojen ja veneiden omistuksesta pidetään omaa rekisteriään. Kysymys oikeasta lahjanantajasta nousee esiin erityisesti silloin, kun lahjanantajiksi ilmoitetaan molemmat lahjansaajan vanhemmat. Lahjanantajana pidetään yleisesti sitä vanhempaa, jonka

¹⁵⁵ Kangas, Lahja, s. 34–38

nimiin omaisuus on aikanaan hankittu. Tosiasiallinen tilanne voi kuitenkin olla toinen – varsinkin silloin, kun lahjanantajina ovat aviopuolisot. Molempien katsominen lahjoittajiksi tarkoittaa vähintään sitä, että molemmat vanhemmat merkitään luovutuskirjaan luovuttajiksi. On myös varauduttava todistamaan, että lahjanantajapuolisoiden tarkoituksena on aikanaan ollut hankkia nyt lahjoitettava omaisuus yhteiseen lukuun. Todisteena tästä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että molemmat puoliset ovat osallistuneet omaisuuden rahoitukseen. Jos omaisuuden hankkimiseen on otettu laina, on molempien puolisoitten tullut olla siinä velallisenä tai takaajana. Kun vanhempien lapsilleen antama lahja on useimmiten rahaa ja kun vanhemmilla on yleisesti vain yksi pankkitili, nousee esiin kysymys siitä, miten ongelma omistajuudesta ratkaistaan. Tili voi olla molempien nimissä, tai vain toisen, jolloin toisella taas on rinnakkainen käyttöoikeus. Aviopuolisoiden ollessa kyseessä irtaimen perhevarallisuuden ja rahan todellisia omistussuhteita on yleensä kuitenkin mahdotonta selvittää. Hallinnalla onkin enemmän merkitystä muiden kuin puolisoitten välisessä suhteessa. Jos lahjoitettavat rahasummat eivät ole huomattavan suuria, ei tapauksiin yleensä puututa, vaan katsotaan, että puoliset ovat yhdessä omistaneet lahjoittamansa varat riippumatta siitä, kenen nimissä varat ovat olleet. Koska perintö- ja lahjaverolain mukaan eri antajilta saadut lahjat verotetaan erikseen, puolisoitten erikseen lahjoittamalla varoilla voidaan helposti säästää veroetuja.

Verotus- ja oikeuskäytännössä on katsottu, että lahjoituksen kohteena voi olla vain koko esine tai esineen muu kuin arvomääräinen osa. Esimerkiksi määräosuus omaisuudesta (1/3, 3 000 m²:n määräala tai osakkeet nro 12–19) voi näin ollen olla lahjoituksen kohteena. Asunto-osakkeesta, kiinteistöstä tai muustakaan esineestä ei voi siis luovuttaa tietyn euro määrän arvoista osaa. Lahja tulee toisin sanoen aina yksilöidä. Lahjoituksen kohteena voi olla myös rajoitettu omistusoikeus esineeseen. Tyypillisesti tällaisesta on kyse silloin, kun lahjoituksen kohteena on esine, jonka käyttöoikeus tai tuotto on pidätetty lahjanantajalle. Tilanne on sama, jos omistusoikeus ja käyttöoikeus lahjoitetaan eri henkilöille. Veronalaisena lahjana pidetään tuolloin omistusoikeutta esineeseen vähennettynä saantohetken käyttöoikeuden arvolla.¹⁵⁶ Perintöverosuunnittelun näkökulmasta määräosuuksien lahjoittaminen usean vuoden aikana on houkutteleva vaihtoehto. Esimerkiksi kiinteistön lahjoittaminen alle 4 000 euron arvoisissa määräosuuksissa kolmen vuoden välein käy varmasti mo-

¹⁵⁶ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s.115–119

nen perintöverotusta pohtivan mielessä. Tässä vaiheessa tulisi kuitenkin pysähtyä miettimään asettuuko lahja PerVL 33a §:n asettamien rajojen sisään. Tästä enemmän luvussa 5.2.

Lahja on yksi käytetyimpiä jäämistösuunnittelun keinoja. Sen avulla tietty omaisuus voidaan siirtää halutulle taholle varmemmin kuin testamentilla. Oikein toimitetulla lahjoituksella on myös mahdollista suosia arvomääräisesti yhtä rintaperillistä muiden lakiosaperillisten kustannuksella. Yleensä lakiosajärjestelmä asettaa tosin rajat tälle suosimiselle. Riittävän ajoissa toteutettu lahjoitus voi kuitenkin tehdä rintaperillisen lakiosaoikeuden tyhjäksi jopa kokonaan.¹⁵⁷ Yleisimmin lahjoituksia käytetään perintöverosuunnittelussa antamalla lahjansaajalle PerVL 19 §:n mukainen, alle 4 000 euron lahjoitus kolmen vuoden välein, jotta välttyttäisiin kokonaan lahjaverolta. Lahjoittamalla omaisuutta osissa myös yli 4 000 euron arvosta saavutetaan veroetuja progression näkökulmasta. Tehokkain tapa hyödyntää lahjaa perintöverosuunnittelussa on yhdistää useita eri lahjoituksen muotoja ja aloittaa lahjoittaminen mahdollisimman ajoissa.

4.3.2 Ennakkoperintö

Ennakkoperintö on jäämistöoikeudellinen instituutio, jolla pyritään turvaamaan perittävän omaisuuden mahdollisimman oikeudenmukainen jako perillisten kesken. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi perintöä jaettaessa huomioidaan myös tietyt perittävän eläessään antaman lahjat. Näin menetellään lähes kaikissa niissä maissa, jotka kuuluvat roomanisgermaaniin oikeuskulttuurin piiriin. Ennakkoperintö on vain perilliselle annettu lahjoitus (PK 6:1). Saajan ei kuitenkaan tarvitse olla lahjan antamisella lähin perillinen, mikäli hän lahjanantajan kuollessa on oikeutettu perinnön saamiseen. Jos ennakon saaja kuolee ennen perittävä, on ennako vähennettävä hänen jälkeläistensä perintöosista (PK 6:8.1).

Ennakkoperintö vaikuttaa perintöosan (PK 6 luku) ja lakiosan suuruuteen (PK 7 luku). Ennakkoperintösäännöstö voi tulla sovellettavaksi myös tilanteessa, jossa kysymys lakiosasta ei nouse edes esille. Ennakkoperinnön vaikutusta perintö- ja lakiosan suuruuteen ei voi hahmottaa, ellei jäämistöä laskennallisesti rekonstruoida. Laskennallisen rekonstruktion järjestelmässä jäämistö jaetaan kahteen osaa. *Reaaliseen jäämistöön* kuuluu se omaisuus, joka

¹⁵⁷ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 225

kuolinpesässä on perittävän ja pesän velkojen maksamisen jälkeen. *Laskennalliseen jäämistöön* kuuluu reaalinen jäämistö ja siihen lain mukaan tehtävät lisäykset. Tällaisia lisäyksiä ovat ennakkoperintöjärjestelmässä lahja ja lakiosajärjestelmässä ennakkoperintö, suosiolahja, testamenttiin rinnastuva lahja ja ylisuuret henkivakuutusmaksut.¹⁵⁸ Ennakkoperinnöksi katsottava lahjoitus lisätään siis perittävän laskennalliseen jäämistöön ja huomioidaan perinnönjaossa lahjansaajan perintöosuutta vähentävänä saantona.

Esimerkki: P:llä on kaksi lasta, A ja B. P on antanut A:lle eläessään 100 000 euron arvoisen lahjan. P:n kuollessa hänen reaalinen jäämistönsä on 100 000 euroa. P ei ole tehnyt testamenttia. Reaalinen jäämistö ja siihen lisätty ennakkoperintö ovat yhteensä 200 000 euroa. Perillisten laskennalliset perintöosat ovat 100 000 euroa. Koska A on saanut perintöosansa jo perittävän eläessä, saa B koko reaalinen jäämistön. Näin kumpikin rintaperillisistä saa koko perintöosansa vähentymättömänä.

PK 6:1.1:n mukaisesti rintaperillisen saama lahja oletetaan ennakkoperinnöksi (ennakkoperintöolettaja), jos muuta ei ole määrätty tai olosuhteista johtuen ei voida muuta olettaa. Jos perittävä on lahjakirjassa määrännyt, että rintaperillisen saama lahja ei ole ennakkoperintöä, määräyksen voi kuitenkin kumota myöhemmin testamentilla.¹⁵⁹ Ennakkoperintöolettaman taustalla on oletus siitä, että normaalitapauksissa perittävä ei halua suosia yhtä rintaperillistä tai ottolastaan toisten kustannuksella. Tämä on tietystikin vain olettaja. Se voidaan kumota esittämällä näyttöä siitä, että lahjan antajalla on ollut tosiasiallinen suosimistarkoitus. Olettaman voi kumota myös sillä, että perittävä antaa samalla kertaa kaikille perillisilleen yhtä suuren osan samanlaatuisesta omaisuudesta. Jos perittävä on antanut eläessään lahjan henkilölle, joka ei ole hänen perillisensä tai sijaantuloperillisensä, lahjaa ei voida missään olosuhteissa huomioida ennakkoperintönä. Näin ollen esimerkiksi avo- tai aviopuolisolle annettu lahja ei voi tulla huomioiduksi ennakkoperintönä lahjanantajan kuoleman jälkeisessä perinnönjaossa.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuusosoikeus, s.385–388

¹⁵⁹ KKO 1996:30: Perittävä oli lahjakirjassa määrännyt, että perillisen saamaa kiinteistön lahjaa ei ollut vähennettävä saajan perintöosuudesta perittävän jälkeen. Myöhemmin tekemässään testamentissa perittävä oli todennut perillisen saaneen mainitulla lahjalla lakiosansa. Lahjakirjan määräys oli kuoleman varalta annettu määräys, jonka perittävä voi testamentinmääräyksellään muuttaa.

¹⁶⁰ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuusosoikeus, s.389

Kun ennakkoperintö annetaan, sitä käsitellään verotuksessa lahjana, josta saajan on maksettava lahjaveroa kulloinkin voimassaolevan lahjaverotaulukon mukaisesti. Myöhemmin perittävän jälkeen toimitettavassa perintöverotuksessa ennakkoperintö otetaan huomioon pesän varoihin lisättävänä eränä siten kuin aiemmin PK:n säännöksistä kerrottiin. Myös avioliittolain säännökset vaikuttavat ennakkoperinnön huomioimiseen. Koska avioliitossa olleen henkilön antama lahja otetaan huomioon aviopuolisoista ensin kuolleen jälkeisessä perinnönjaossa, myös lesken antaman lahjat on merkittävä ensin kuolleen puolison jälkeen laadittavaan perukirjaan. Jos ennakkoperintö huomioidaan perinnönjaossa ja näin ollen myös perintöverotuksessa, perintöverosta vähennetään perilliselle aiemmin maksuunpantu lahjavero. Perintöveron ylimenevää lahjaveron määrää ei kuitenkaan palauteta. Perinnön saaminen ennakkoon voi siis koitua perilliselle kalliimmaksi, sillä lahjaverotus on nykyään jonkin verran perintöverotusta kireämpää. Tilanteessa, jossa lahjaverotus on jäänyt toimittamatta ja lahjaveron määräämistä koskeva kymmenen vuoden vanhentumisaika on kulu- nut, perintöverotuksessa ei vähennetä laskennallisen lahjaveron määrää (KHO 18.9.1987 taltio 3851).

Ennakkoperintö otetaan perintöverotuksessa huomioon antamisajastaan riippumatta ja arvostetaan pääsääntöisesti antamishetken käyvän arvon mukaan. Tämän jälkeen tapahtuneet arvonmuutokset suuntaan tai toiseen kuuluvat siis lahjansaajan riskille. Perintöverotuksessa ennakkoperinnön arvona pidetään pääsääntöisesti lahjaverotuksessa vahvistettua arvoa. Jos kyseessä on ollut lahja, johon lahjanantaja (perittävä) on pidättänyt käyttöoikeuden elinajakseen, lahjaverosta on vähennetty käyttöoikeuden pääomitettu arvo. Myös tällaisessa tapauksessa ennakkoperinnön arvona perintöverotuksessa pidetään lahjan nettomääräistä arvoa. Perintöverotuksessa huomioidaan muukin kuin ennakkoperintönä saatu lahja, jos perillinen tai testamentinsaaja on saanut lahjan *kolmen vuoden kuluessa* ennen perittävän kuolemaa. Lahjan arvoa pidetään näissäkin tilanteissa saadun omaisuuden arvoa sillä hetkellä, kun lahja on annettu. Myös tällaisten lahjojen kohdalla aikaisemmin suoritettu lahjavero vähennetään määrättävästä perintöverosta vastaavasti kuin edellä on selostettu. Kyseessä on lahjan ja perinnön kumulointi. Säännöksen tarkoituksena on estää se, ettei perittävä antaisi ennen kuolemaansa perillisilleen tai testamentinsaajilleen lahjoja siinä tarkoituksessa, että perintöverotuksen progressio kevenisi. Vaikka lahjanantaja olisi määrännyt,

että kyse ei ole ennakkoperinnöstä, lahja otetaan siitä huolimatta huomioon verotuksessa.¹⁶¹

Lahjan käyttämistä perintöverosuunnittelussa tulee suunnitella tarkkaan. Jos perittävä lahjoittaa perillisilleen suuria summia sillä ajatuksella, että hajauttamalla omaisuuden jakoa ajallisesti perilliset välttävät veron progressiosta johtuvan korkeamman verotuksen, voi ennakkoperintöolettama tehdä tämän suunnitelman kuitenkin tyhjäksi. Ennakkoperintö huomioidaan perinnönjaossa lisäämällä pesän säästöön ennakkoperinnön arvo (PK 6:7). Tästä laskennallisesta summasta määrätään perintöosuuksien laskennalliset arvot, joiden mukaan perintöverotus toimitetaan. Verotus voi siis nousta yllättävän korkeaksi progressiivisen veroasteikon ja ennakkoperinnöstä johtuvan laskennallisesti suuren perintöosuuden yhteisvaikutuksen ansiosta.

Esimerkki: P on lahjoittanut lapsilleen A:lle, B:lle ja C:lle suuria summia neljä vuotta ennen kuolemaansa. A on saanut lahjaksi 80 000 euroa (lahjavero 8 210 euroa), B 50 000 euroa (lahjavero 4 310 euroa) ja C 35 000 euroa (lahjavero 2 810 euroa). P:n kuollessa hänen jäämistönsä käypä arvo on 300 000 euroa. Oikeudenmukaisen perinnönjaon saavuttamiseksi P:n pesän käypään arvoon lisätään perillisten saamat ennakkoperinnöt. P:n pesän laskennalliseksi arvoksi saadaan näin ollen 465 000 euroa

Perillisten laskennallisiksi jäämistöosuuksiksi saadaan 155 000 euroa kullekin. Koska A on saanut ennakkoperinnöksi 80 000 euroa, hän saa reaalisessa perinnönjaossa 75 000 euroa. B saa näin ollen 105 000 euroa ja C 120 000 euroa. Kunkin perillisen laskennallisen perintöosuuden mukaan laskettu perintövero on 17 200 euroa. Neljä vuotta sitten maksetun lahjaveron vähentämisen jälkeen perillisiä verotettaisiin perintösaannostaan seuraavasti: A 8 990 euroa, B 12 890 euroa ja C 14 390 euroa. Jos P:n antamia lahjoja ei huomioitaisi perinnönjaossa, olisi kunkin perillisen perintövero 9 500 euroa. Perintöveron ja neljä vuotta sitten maksetun lahjaveron yhteismäärät olisivat näin ollen A:n osalta 17 710 euroa, B:n osalta 13 810 euroa ja C:n osalta 12 310 euroa.

¹⁶¹ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 258–262

Perintöverosuunnittelun kannalta olisi siis tarkoituksenmukaisempaa välttää perittävän antamien lahjoitusten olettaminen ennakkoperinnöksi.¹⁶² Helpoin keino välttää ennakkoperintöolettamalta on antaa kaikille perillisille yhtä suuret lahjat. Koska ennakkoperintöolettama perustuu oikeudenmukaisuuden periaatteelle, ei yhtä suurten lahjoitusten kohdalla tarvitse pohtia suosimisen mahdollisuutta.¹⁶³ Perillisten näkökulmasta olisi myös hyvä muistaa niin sanotun individuaaliperiaatteen olemassaolo. Individuaaliperiaatteen mukaan perinnönjaoissa huomioidaan vain ne ennakkoperinnöt, joihin joku vetoaa ja nekin vain niiden osalta, jotka ovat kyseisiin luovutuksiin vedonneet.¹⁶⁴ Toisin sanoen jos perilliset ovat tyytyväisiä perittävän eläessä saamiinsa lahjoihin ja perinnönjakohetkellä saamiinsa jäämistöosuuksiin, ei heidän kannata vedota toistensa saamiin ennakkoperintöihin.

4.3.3 Suosiolahja

Jos perittävä lahjoittaa omaisuutta rintaperillisilleen, eikä anna määräystä siitä, onko lahjoitusta pidettävä ennakkoperintönä vai ei, luovutusta pidetään edellä mainitulla tavalla PK 6:1.1:n mukaisesti ennakkoperintönä. Jos perittävä kuitenkin nimenomaisesti määrää, että rintaperilliselle annettua lahjoitusta ei ole otettava huomioon ennakkoperintönä, on kyse yleensä suosiolahjasta. Suosiolahjanormi koskee vain perittävän jälkeläisilleen, otolapselle ja tämän jälkeläiselle sekä näiden puolisoille antamia lahjoja.¹⁶⁵ PK 7:3.3:n mukaan pesän varoihin on lisättävä perittävän yllä mainitulle sukulaiselle antama sellainen lahja, jolla on ilmeisesti ollut tarkoitus suosia sen saajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. Suosiolahja on siis eräänlainen sulku, jolla kavennetaan minimiinsä mahdollisuus antaa lahja, jota ei ole otettava huomioon lainkaan lakiosaa laskettaessa. Lakiin ei sisälly nimenomaista aikarajaa sille, kuinka vanha lahja voidaan ottaa suosiolahjana huomioon. Oikeus vaatia suosiolahjan lisäämistä reaali-jäämistöön on lakiosaperillisen keino suojautua suosiosta vastaan. Testamentinsaaja, joka ei ole rintaperillinen, ei voisi siis vedota suosiolahjaan.

Suosiolahjaolettamaa ei voi kumota määräämällä, että lahja ei ole suosiolahja. Perittävän tällaiselle ilmoitukselle ei siis voida antaa ratkaisevaa merkitystä. Suosiolahjaolettama voi

¹⁶² Norri, Perittävän tahdon tulkinnasta, Defensor Legis 2005/2, s.343

¹⁶³ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 229

¹⁶⁴ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 251

¹⁶⁵ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 268

kuitenkin kumoutua lahjoituksen sisällön perusteella. Jos perittävä on esimerkiksi luovuttanut omaisuutensa yhdelle perillisistään ja luovutuksen ehdoista voidaan päätellä, että luovutuksen tarkoituksena on ollut luovuttajan vanhuudenpäivien turvaaminen, lähtökohtana on olettaa, että luovutus ei olisi suosiolahja. Todistustaakka on yleisesti sillä, joka väittää lahjoitukseen liittyvän suosiotarkoituksen. Näytön hankkiminen voi kuitenkin olla vaikeaa, sillä luovutus on voinut tapahtua vuosia ennen lahjanantajan kuolemaa.¹⁶⁶

4.3.4 Testamenttiin rinnastuva lahja

Suosiolahjasäännös koskee siis perittävän jälkeläisilleen, ottolapselleen tai tämän jälkeläiselle sekä näiden puolisoille antamia lahjoja. Jos lahjansaaja ei kuulu tähän henkilöryhmään, oikeustoimi ei voi olla suosiolahja. Tällöin lahjoituksesta ei voi myöskään seurata lakiosan täydennysvelvollisuutta. Jäämistösuunnittelua voikin siis toteuttaa vapaammin silloin, kun lahjansaaja on suosiolahjasäännöksen piiriin kuulumaton henkilö. Tällöin on kuitenkin mahdollista, että kyseessä on testamenttiin rinnastuva lahja. Testamenttiin rinnastuva lahja voidaan antaa kenelle tahansa. Se voidaan antaa myös juridiselle henkilölle. Testamenttiin rinnastuvasta lahjasta on kyse silloin, kun lahja on annettu sellaisissa olosuhteissa ja sellaisin ehdoin, että se on rinnastettavissa testamenttiin. Tällaista lahjaa ei kuitenkaan lisätä lakiosalaskelmassa pesän varoihin, jos siihen on olemassa erityisiä vastasyitä (PK 7:3.3).

Testamenttiin rinnastuvan lahjan keskeiset tekijät ovat aika ja saannon ehdot. Jos saantotapahtuma kytkeytyy jollain tavalla perittävän kuolemaan, se saattaa tehdä luovutuksesta testamenttiin rinnastuvan lahjan. Yleisesti ajatellaan, että luovutuksen tulee ajoittua lähelle kuolinhetkeä joko kokonaisuudessaan tai sen keskeisten ehtojen tulee täytyä juuri tuolloin. Tyypillisesti luovutus sijoittuu lähelle perittävän kuolemaa silloin, kun parantumattomasti sairas perittävä antaa viimeisen lahjoituksensa sairautensa aikana. Ehdot sitovat luovutuksen sitä tiiviimmin kiinni kuolinhetkeen, mitä enemmän ja mitä tärkeämpiä oikeuksia perittävä pidättää itsellään luovutetun omaisuuden osalta. Harkinnassa on kuitenkin kyse kokonaisarviosta, jossa sekä aika että lahjoituksen ehdot kytkeytyvät toisiinsa. Mitä pidempi aika luovutuksen ja kuoleman välillä on, sitä voimakkaampi tulee olla ehtojen kytkeytyminen kuolinhetkeen, jotta kyseessä voisi olla testamenttiin rinnastuva lahja.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuus-oikeus, s.409–410

¹⁶⁷ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 275–276

Testamenttiin rinnastuvaksi katsottava lahja lisätään pesän varoihin PK 7:3.3:n mukaisesti. Lahja lisätään jäämistöön laskennallisesti perillisen vaatimuksesta. Jos lahja ei ole testamenttiin rinnastuva, eikä se ole myöskään ennakkoperintö tai suosiolahja, sitä ei voida huomioida pesän laskennallisena lisäyksenä. Myös testamenttiin rinnastuva lahja voidaan jättää lisäämättä, jos tähän on olemassa erityisiä vastasyitä (PK 7:3.3). Erityisenä vastasyynä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että lahjan saaja on hoitanut perittävää pitkään.¹⁶⁸ Lahjoituksella on voitu myös kompensoida muille perillisille aiemmin annettuja lahjoituksia ja näin tasoittaa perillisten välisiä suhteita. Laskennallisen lisäyksen tekeminen tämänkaltaisissa olosuhteissa voisi lain esitöiden mukaan johtaa kohtuuttomuuteen (KKO 1969 II 4, KKO 1971 II 14).¹⁶⁹

4.3.5 Lahjanluontoinen kauppa

Lahjanluontoisista oikeustoimista säädetään PerVL 18.3 §:ssä, jonka mukaan lahjaksi katsotaan käyvän hinnan ja maksetun vastikkeen välinen positiivinen erotus, jos luovutuskirjassa sovittu vastike on enintään kolme neljäsosaa käyvästä hinnasta. Yhden ja saman luovutuksen katsotaan siis verotuksessa sisältävän osan, jota pidetään vastikkeellisena (kauppa, vaihto), ja osan, jota pidetään vastikkeettomana (lahja). Lahjaksi katsotaan näin ollen vain se osa, jos luovutuksen kohteen käypä hinta ylittää sovittu vastikkeen neljänneksellä. Laissa oleva vastikkeen arvoa koskeva määre on vakiintunut kaavamaiseksi rajaksi, jota noudatetaan verotuksessa yleensä hyvin yhtenäisesti. Kun menettely on kaavamaisista, korostuu tässä myös se, että käypä arvo pystytään määrittelemään ennen vastikkeen tason määrittämistä. Käytettävän hinnan tasoa on mahdollista arvioida myös hakemalla ennakkoratkaisu.

Tavallisimmin lahjanluonteisuutta esiintyy sukulaisten tai muuten läheisten henkilöiden välisissä osake- ja kiinteistökaupoissa. Taustalla on usein pyrkimys suosia ostajaa myymällä hänelle esimerkiksi huoneisto markkina-arvoa alempaan hintaan. Koska lahjanluontoinen

¹⁶⁸ Hoitotyön tulee kuitenkin olla intensiteetiltään sellaista, että se voisi oikeuttaa perillisen vaatimaan työhyvitykseen.

¹⁶⁹ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuus-oikeus, s.411–412

luovutus mahdollistaa myynnin alihintaan ilman veroseuraamusta, se on erittäin käyttökelpoinen keino myös perintöverosuunnittelussa.¹⁷⁰ Perintö- ja lahjaverolaki sallii siis omaisuuden myynnin neljänneksen halvemmalla kuin sen käypä hinta olisi. Tällaisella järjestelyllä voi siis siirtää suuriakin summia verottomasti.

Esimerkki: P möi omistamansa vapaa-ajan kiinteistön kummipojalleen A:lle 100 000 eurolla. Kiinteistön käyväksi arvoksi katsottiin 124 000 euroa. Käyvän arvon ja maksetun vastikkeen positiivinen erotus on 24 000 euroa, joka on alle neljänneksen kiinteistön käyvästä arvosta. P lahjoitti näin ollen A:lle 24 000 euroa verottomasti. Jos A olisi saanut summan P:ltä suoraan lahjana, olisi hän maksanut lahjasta lahjaveroa II-veroluokan mukaisesti 4 720 euroa.¹⁷¹

Lahjanluonteisessa kaupassa tulee huomioida myös mahdolliset myyntivoittoveroseuraukset. Tuloverolakiin on otettu vuoden 2005 alusta lukien erillinen säännös hankintamennon määrittämisestä lahjanluonteisessa kaupassa (TVL 47.5). Sen mukaan jos omaisuus on luovutettu käypää arvoa alempaan hintaan siten, että kyse on lahjanluonteisesta kaupasta (kauppahinta alle kolme neljäsosaa käyvästä hinnasta), luovutus jaetaan maksetun kauppahinnan ja käyvän arvon suhteen perusteella vastikkeelliseen ja vastikkeettomaan osaan. Vastikkeellisesti luovutetun osuuden hankintamenoksi katsotaan siihen kohdistuva osa omaisuuden hankintamennosta. Säännöstä on perusteltu sillä, että verovelvollisen luovuttaessa omaisuutta lahjanluonteisella kaupalla, luovutusta voidaan pitää todelliselta luonteeltaan osaksi lahjana ja osaksi kauppana. Luovutusvoiton verotuksessa verotuskohtelun tulisi siten olla sama riippumatta siitä, ovatko lahjoitus ja kauppa toteutuneet yhdellä vai useammalla luovutustoimella.¹⁷² Lahjanluonteisella kaupalla saadut verohyödyt saattavat näin ollen vähentyä myöhemmin omaisuutta myytäessä luovutusvoiton verotuksen yhteydessä.

Lahjanluonteinen kauppa on myös yksi tavanomaisimmista suosiolahjan muodoista.¹⁷³ Omaisuuden myyntiä alihintaan perintöverosuunnittelun tarkoituksessa tulee siis suunnitella

¹⁷⁰ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s.129–132

¹⁷¹ Asunto-osakkeiden ja kiinteistön kaupoissa tulee huomioida myös varainsiirtovero. Kyseisessä esimerkissä A:n varainsiirtoverovelvollisuus kohdistuu kiinteistöön, joten veroprosentti olisi tällöin 4 %. A maksaisi kiinteistön kaupasta varainsiirtoveroa 4 000 euroa, joka olisi kuitenkin edullisempi vaihtoehto kuin lahjavero 4 720 euroa.

¹⁷² Ossa, Perheen omaisuuden verosuunnittelu, s. 159–160

¹⁷³ Aarnio & Kangas, Perhevarallisuus oikeus, s.409

tarkkaan. Jos käyvän hinnan ja maksetun vastikkeen erotuksena annettu lahja katsotaan myöhemmin suosiolahjaksi, voi tällä olla perintöverosuunnitelmaa haittaavia vaikutuksia.

4.3.6 Verottomat lahjat perintö- ja lahjaverolain mukaisesti

PerVL 19 §:ssä säädetään verottomasti annettavista lahjoista. Säännöksen mukaan lahjaveroa ei suoriteta a) tavanomaisesta koti-irtaimistosta, joka on tarkoitettu lahjansaajan tai hänen perheensä henkilökohtaiseen käyttöön (alle 4 000 euroa), b) kasvatusta, koulutusta tai elatusta varten annetuista varoista, jos lahjoitus on annettu sellaisessa muodossa, ettei lahjansaajalla ole ollut mahdollisuutta käyttää lahjoitusta muihin tarkoituksiin tai c) muusta lahjasta, jonka arvo on 4 000 euroa pienempi. Näitä lahjoituksen muotoja kannattaa siis hyödyntää osana perintöverosuunnittelua saavuttaakseen veronsäästöä.

Tavanomaiseksi koti-irtaimistoksi katsotaan yleisesti huonekalut, taloustavarat, kodinkoneet, televisiot, tietokoneet ynnä muut tavallisesti kotona käytettävät tavarat. Näiden kyseisten tavaroiden tulee olla nimenomaisesti tavanomaisia ja niiden täytyy tulla perheen omaan käyttöön. Tavanomaisuus ratkaistaan tapauskohtaisesti. Esimerkiksi hieman alle 4 000 euroa maksava öljymaalaukset ei ole tavanomainen, sillä niitä ei ole tavanomaisesti joka kodin seinällä. Myöskään koruja ei pidetä koti-irtaimistona. Jos koti-irtaimistolahja on yli 4 000 euroa, se on kokonaan veronalainen. Jos koti-irtaimistolahja on enintään 4 000 euroa, sitä ei lasketa yhteen muihin lahjoihin kun sovelletaan PerVL 19.3:n mukaista kolmen vuoden yhteenlaskusääntöä. Tällaisia lahjoja voi siis antaa periaatteessa useastikin, sillä yhteenlaskusääntö koskee vain yli 4 000 euron arvoisia koti-irtaimistolahjoja.

Euromääristä ja avustustarpeesta riippumatta lahjaverottomaksi on säädetty myös koulutukseen tai kasvatukseen tai elatukseen käytettävät lahjat taikka muutoin näihin tarkoituksiin sellaisessa muodossa annetut lahjat, ettei lahjansaajalla ole mahdollisuutta käyttää lahjaa muihin tarkoituksiin. Lahjansaaja voi olla kuka tahansa, eli kyseessä ei ole pelkästään huoltajan huollettavalleen antama lahja. PerVL 19 §:n säännöksen mukainen verottomuus ei tarkoita avioliittolaissa ja laissa lapsen elatuksesta säännellyn elatusvastuun toteuttamista. Lakiin perustuvan elatusvelvollisuuden täyttäminen ei ole lahja – se ei ole vapaaehtoista. PerVL 19 §: säännöksillä tarkoitetaan lähinnä jo täysi-ikäisen lapsen tai muun henkilön saamia koulutus-, kasvatus- tai elatuslahjoja. Verotus- ja oikeuskäytäntö on asettanut varsin tiukat soveltamisedellytykset kyseisten lahjamuotojen verottomuudelle. Pelkkä lahjakirjan

sanamuoto ”opiskeluun ja koulutukseen” ei verottajalle riitä. Veroton lahja näihin tarkoituksiin edellyttää sellaista muotoa, ettei lahjaa voi käyttää muihin tarkoituksiin. Paras tapa verottomaan koulutus-, kasvatus- tai elatuslahjaan onkin jonkin koulutuksen tai elantomenon maksaminen suoraan kolmannelle taholle. Esimerkiksi maksamalla jonkin ulkomaisen yliopiston lukukausimaksuja toisen puolesta voi lahjoittaa suuriakin summia verottomasti. Jos koulutus-, kasvatus- tai elatuslahja katsotaan verottomaksi, siihen ei myöskään sovelleta kolmen vuoden yhteenlaskusääntöä.¹⁷⁴

Helpon tapa harjoittaa lahjaverosuunnittelua on pitää mielessä niin sanottu ”sentin alle 4 000 euroa”-sääntö. Lahjoitettava omaisuus voi olla esimerkiksi rahaa, osakkeita, auto tai vaikka osa asunnosta. Kyseessä voi toisin sanoen olla mitä tahansa omaisuutta, kunhan sen arvo jää alle 4 000 euroa. Tällaisista lahjoista ei mene PerVL 19 § mukaan lainkaan lahjaveroa. Alle 4 000 euron -säännön osalta ei vaadita, että lahjanantaja tai -saaja olisivat keskenään sukua. Verottoman alle 4 000 euron lahjan voi siis antaa kenelle tahansa. Esimerkiksi vaaliavustuksia suoraan ehdokkaalle annettaessa on verottomuuden turvaamiseksi käytetty yleensä juuri tätä alle 4 000 euron sääntöä. Tätä lahjoitusmuotoa käytettäessä on kuitenkin aina huomioitava lahjojen yhdistämisen, eli kolmen vuoden yhteenlaskusääntö. Lahjansaajan samalta lahjanantajalta saamat lahjat lasketaan yhteen ja lopullinen kokonaislahjavero määrätään lahjojen yhteissumman perusteella, jos lahjat on saatu kolmen vuoden aikaperiodin sisällä. Verosta vähennetään se lahjavero, joka on jo suoritettu aikaisemmista lahjoista.

Esimerkki: A saa isältään P:ltä 1.4.2013 3 500 euroa. Koska lahja jää alle 4 000 euron rajan, A ei ole lahjasta lahjaverovelvollinen. Keväällä 2014 A tarvitsee lisää rahaa, ja saa P:ltä toiset 3 500 euroa. Koska edellisestä lahjoituksesta on kulunut alle kolme vuotta, sovelletaan A:n saamaan lahjaan kolmen vuoden yhteenlaskusääntöä. A:lle määrätään lahjaveroa 7 000 eurosta 340 euroa. Tammiukuussa 2015 A tarvitsee vielä 2 000 euroa. Kolmen vuoden yhteenlaskusäännön mukaisesti A on saanut isältään P:ltä kolmen vuoden sisällä yhteensä 9 000 euroa, josta on maksettava lahjaveroa 500 euroa. Koska A on maksanut jo aiemman lahjan perusteella lahjaveroa 340 euroa, vähennetään se hänen kolmannen lahjan verovelvollisuudestaan. A maksaa viimeisestä lahjastaan siis veroa 160 euroa.

¹⁷⁴ Lindholm, Lahjaverokirja, s. 47–49

Perintö- ja lahjaverolain mukaan eri lahjanantajilta saadut lahjat on verotettava erikseen. Näin ollen jos useammalla lahjanantajalla on varallisuutta antaa oma lahja, päästään hyödyntämään alle 4 000 euron sääntöä ja lahjoitetut kokonaissummat voivat nousta hyvinkin suuriksi. Lahjan jaottelu toimii myös toisin päin. Jos lahjanantaja antaa alle 4 000 euron lahjan mahdollisimman monelle henkilölle, saa kukin erikseen verottoman lahjan. Lahjoittaja voi tällä tavalla lahjoittaa siis kokonaissummaltaan suurenkin summan. Kysymyksessä täytyy kuitenkin olla todellisesta lahjoituksesta, eikä vain siitä, että käytetään mahdollisimman monta henkilöä pilkkomaan kokonaissumma alle 4 000 euron.¹⁷⁵ Esimerkiksi lahjoittamalla alle 4 000 euron potit kymmenelle eri henkilölle sillä ehdolla, että he lahjoittavat lahjan edelleen yhdelle ja samalle henkilölle, ei takaa verotonta 40 000 euron lahjoitusta. Tällaisessa oikeustoimessa olisi kyse PerVL 33 a §:n mukaisesta veronkierrosta.

Myös PerVL 2 §:ssä säädetään perintö- ja lahjaverosta vapaaksi säädetystä saannoista. Säännöksen mukaan omaisuudesta, joka on annettu lahjana valtiolle tai sen laitokselle, maakunnalle, kunnalle, kuntayhtymälle, seurakunnalle tai muulle uskonnolliselle yhdyskunnalle sekä armeliaisuus- tai opetuslaitokselle, aatteelliselle yhdistykselle tai muulle yhteisölle, laitokselle tai säätiölle, jolla on tieteellinen, taiteellinen, kansanvalistusta, maanpuolustusta tai kotimaista elinkeinoelämää edistävä tai muu yleishyödyllinen tarkoitus, ei tarvitse maksaa lahjaveroa. Samoilta kohteilta *testamentatusta* omaisuudesta ei myöskään tarvitse maksaa perintöveroa.¹⁷⁶

4.3.7 Oikeuksien pidättäminen lahjoitettuun omaisuuteen

Perintö- tai lahjaveroa ei suoriteta testamentilla tai lahjana saadusta elinkautisesta nautinto-oikeudesta, eläkkeestä taikka muusta elinkaudeksi tai määrävuosiksi jollekin testamentilla tai lahjana annetusta etuudesta (PerVL 2.2 §). Sama verottomuus on ulotettu koskemaan niitä tapauksia, joissa lahjan antaja pidättää itselleen tai jollekin toiselle toistuvaisluonteisen edun. Käytännössä verottomuus näkyy siinä, että muuten verollisena pidettävän lahjan arvosta voidaan vähentää verovapaan toistuvaisedun pääomitettu arvo (PerVL 9.3 § ja 21 §). Tätä laissa tarjottua vähennysmahdollisuutta voidaan pitää yhtenä verosuunnittelun merkit-

¹⁷⁵ Lindholm, Lahjaverokirja, s. 41–45

¹⁷⁶ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 68–69

tävimmistä keinoista. Kyseisessä järjestelyssä saavutetaan sitä suurempi etu, mitä nuoremalle henkilölle oikeus pidätetään (kts. luku 4.1.4). Edunsaajiksi voidaan nimetä myös useita henkilöitä, jolloin kerroin määräytyy nuorimman henkilön mukaan. Esimerkiksi aviopuolisoiden lahjoittaessa omaisuutta rintaperilliselleen, kannattaa heidän pidättää käyttöoikeus omaisuuteen molemmille puolisoille. Tästä saa myös sen hyödyn, että toisen kuollessa käyttöoikeus jää vielä toiselle puolisolle. Lahjan arvoksi katsotaan tällöin käyttöoikeudella vähennetty arvo. Käyttöoikeuden pääomittamisessa käytetään pääsääntöisesti laskennallisen tuottokertoimen viittä prosenttia käyvästä arvosta.

Esimerkki: 60-vuotias P haluaa lahjoittaa 400 000 euron arvoisen asuinkiinteistön tyttärelleen A:lle. Lahjoituksen yhteydessä P kuitenkin pidättää elinikäisen käyttöoikeuden kiinteistöön sekä itselleen, että 43-vuotiaalle puolisolleen E:lle. P:n edun pääomituskerroin on PerVL 10 §:n mukaisesti 9 ja E:n pääomituskerroin on 12. Edun pääomituksessa käytetään sen edunsaajan kerrointa, joka on suurempi. Näin ollen käyttöoikeuden arvoksi saadaan $12 \times 5 \% \times 400\,000$ euroa = 240 000 euroa. A:n veronalaisen lahjan arvoksi jää 160 000 euroa, josta hän maksaa lahjaveroa I veroluokan mukaisesti 20 170 euroa. Jos P olisi lahjoittanut kiinteistön A:lle ilman käyttöoikeuden pidättämistä, olisi A:n lahjaveroksi määrätty 59 770 euroa.¹⁷⁷

Oikeuksien pidättämistä lahjoitettuun omaisuuteen tulisi kuitenkin harkita tarkkaan. Esimerkiksi tuotto-oikeuden pidättäminen lahjanantajalle itselleen tai sen lahjoittaminen jollekin muulle kuin omistusoikeudensaajalle voi tuntua verotusnäkökulmasta hyvältä idealta, sillä itse nautintaoikeus on PerVL 2.2 §:n mukaan veroton. Myös tuotto-oikeuden pääomitetun arvon vähentämisoikeus lahjan kokonaisarvosta houkuttelee kyseiseen lahjoitusmuotoon. Lahjansaajan näkökulmasta tulisi kuitenkin huomioida se seikka, että tuotto-oikeuden pääomitetun arvon vähentämisestä huolimatta lahjalle jää jonkinasteinen verotusarvo, josta lahjansaajalle määrätään maksettavaksi lahjaveroa. Tällöin lahjansaaja on sidottu maksamaan lahjaveron määrä muusta omaisuudestaan, sillä saatua lahjaa rasittaa joko lahjanantajan tai jonkun toisen henkilön oikeus. Kyseisenlaisten oikeuksien pidättämistä kannattaa pohtia siis myös muulta kuin verotuskantilta. Vaikka kyseisellä menettelyllä voi saavuttaa huomattaviakin veroetuja, voi menettely käydä muuten raskaaksi. Esimerkiksi syytingin pidättämi-

¹⁷⁷ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 134–136

nen lahjoitettuun kiinteistöön voi koitua lahjansaajalle suureksi rasitteeksi saadusta veroedusta huolimatta. Myös lahjanantaja voi kärsiä tilanteessa. Suurempien ongelmien välttämiseksi lahjaehtojen laadintaan kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Erityisesti syytinkiehdon muuttamisen, purkamisen ja korvaamisen mahdollisuutta tulisi pohtia. Syytinkiehdon muuttamisen yhteydessä on myös huomioitava siitä aiheutuvat veroseuraamukset.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Saari, Syytingin vaarat, MetsäPäijänne 3/2012, s.19

4.4 Henki- ja säästövakuutukset

4.4.1 Henkivakuutus

Henkivakuutus sopimus on *vakuutuksenottajan* ja *vakuutuksenantajan* tekemä sopimus, missä vakuutuksenantaja sitoutuu suorittamaan sopimuksessa mainitulle edunsaajalle korvauksen, jos vakuutuksenottajaa tai muuta vakuutuksessa mainittua henkilöä kohtaa *vakuutustapahtuma* (kuten esimerkiksi kuolema). Vastineeksi tästä edusta vakuutuksenottaja sitoutuu suorittamaan sovittun suuruisen vastikkeen vakuutuksenantajalle. Henkivakuutuksessa vakuutuksenottajalla tarkoitetaan henkilöä, joka on tehnyt vakuutusyhtiön kanssa henkivakuutus sopimuksen. Henkivakuutukset voivat olla joko riski- tai pääomahenkivakuutuksia tai näiden yhdistelmiä. *Riskihenkivakuutus* tehdään kuoleman varalta. Siinä korvauksen saavat vakuutustapahtuman johdosta vakuutuksen ottajan edunsaajat tai perilliset. Riskihenkivakuutus on yleisesti voimassa vain tietyn ajan. Sen voi ottaa esimerkiksi ulkomaanmatkan ajaksi, vakuutetun määrättyyn syntymäpäivään saakka taikka kunnes vakuutuksenottamisesta on kulunut tietty aika. Jos vakuutuksenottaja on elossa sopimusajan päättyessä, vakuutuksenantaja saa pitää suoritetut vakuutusmaksut. *Pääomavakuutuksen* ovat joko elämänvara- tai kuolemanvaravakuutuksia. Ensin mainittu tarkoittaa lähinnä vakuutussäästämistä ja siinä edunsaajana on pääasiallisesti vakuutettu itse. Edunsaajana voi olla myös vakuutuksenottajan nimeämä henkilö, jolloin kuolintapauskorvaus maksetaan tälle edunsaajalle, jos vakuutuksenottaja kuolee ennen vakuutuksessa mainittua ajankohtaa. Yleensä vakuutusta ei käytetä pelkkänä elämänvaravakuutuksena, vaan siihen liittyy myös kuolemanvaraisturva.

Henkivakuutus on eräässä mielessä kaikkein tehokkain jäämistösuunnittelun väline. Sen avulla vakuutus korvauksena saatava rahamäärä voidaan siirtää ohi sekä osituksessa että perinnönjaossa jaettavien varojen. Jäämistösuunnittelun kannalta merkittävin ominaisuus on se, että sen perusteella maksettu vakuutus korvaus ei kuulu vakuutetun jäämistöön, jos vakuutuksessa on voimassa oleva edunsaajamääräys (VakSopL 47.3 §). Henkivakuutus tarjoaa myös mahdollisuuden määrätä vakuutus summasta perintökaaren ja avioliittolain jaksosäännöksistä poikkeavalla tavalla. Lisäksi henkivakuutuksen avulla voidaan hankkia edunsaajille suojaa vakuutuksenottajan velkojia vastaan. Riskihenkivakuutus on käyttökelpoisin yleensä nuorilla ja vähävaraisemmilla ihmisillä. Sen avulla voidaan muun muassa turvata vakuutuksenottajan omaisten asema siinä tapauksessa, että vakuutuksenottajaa

kohtaa enneaikainen kuolema. Vanhemman ja varakkaamman vakuutuksenottajan kohdalla tällainen varautuminen ei ole niinkään tarpeen. Vakuutuksenottajan ikääntyessä henkivakuutuksen tehtäväksi voi tulla esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen järjestäminen. Henkivakuutusta voi käyttää myös yrityksen siirtämisessä seuraavalle sukupolvelle. Tällöin kyseessä olisi pääomahenkivakuutus.

Henkivakuutusta voi käyttää samoihin tarkoituksiin kuin mihin testamenttia käytetään. Vakuutuksenottaja voi määrätä esimerkiksi siitä, kenelle vakuutuskorvaus maksetaan. Tätä kutsutaan *edunsaajamääräykseksi*. Edunsaajamääräys voi sisältää myös määräyksen siitä, että edunsaajan aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta vakuutuksen perusteella suoritettavaan vakuutuskorvaukseen (AL 35.2 §). Vakuutuksenottaja voi päättää myös sen, kenelle vakuutuskorvauksen arvomäärä menee edunsaajan kuoltua (*toissijaismääräys*). Vakuutuksenottaja voi myös määrätä, että edunsaajan on käytettävä vakuutuskorvaus määrättyyn tarkoitukseen (tarkoitemääräys). Hän voi myös vaatia edunsaajamääräyksen tekemisestä vastiketta itselleen.¹⁷⁹

Perinnönjättäjän omistamat henkivakuutukset voidaan jakaa verotuksen näkökulmasta säästöhenkivakuutuksiin ja eläkevakuutuksiin. TVL 36 §:n 1 kohdan mukaan veronalaista tuloa ei ole vakuutussuoritus, joka maksetaan vakuutetun kuoleman johdosta kertakorvauksena hänen lähiomaiselleen. Säännös koskee sekä kuolintapauskorvauksen pääomaa sekä sen tuottoa. Säännöksen mukaisia lähiomaisia ovat perittävän puoliso, suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa oleva perillinen, ottolapsi tai tämän rintaperillinen, kasvattilapsi ja puolison lapsi (TVL 34.3 §:n 2 kohta). Veronalaista tuloa ei ole myöskään vakuutussuoritus, joka suoritetaan vakuutuksenottajan kuolinpesälle. Näin käy jos vakuutus sopimuksen edunsaajamääräystä ei ole tai jos se ei ole enää voimassa. Yllä mainituissa tilanteissa maksettu vakuutuskorvaus kuuluu siis *perintöverotuksen* piiriin. Muille henkilöille maksettu kuolintapauskorvaus on veronalaista pääomatuloa koko määrältään. Jäämistösuunnittelun näkökulmasta mielenkiintoinen seikka koskee kuolinpesään kohdistuvaa verotussäätelyä. Oikealla edunsaajamääräyksellä voidaan niissä tilanteissa, joissa perillinen on muu kuin TVL 36 §:n 1 kohdassa tarkoitettu lähiomainen, tietyllä tapaa valita vakuutuskorvauksen verokohteluksi joko pääomatulo- tai perintöverotus, sen mukaan kumpi lopulta muodostuu edullisemmaksi.

¹⁷⁹ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 189–191

Käytännössä tämä koskee niitä edunsaajia ja perillisiä, jotka kuuluvat PerVL 11 §:ssä tarkoitettuun II veroluokkaan.

Perintöverosuunnittelun kannalta olennainen säännös vakuutusasuorituksia koskien löytyy PerVL 7a.2 §:stä. Kyseisessä säännöksessä säädetään vakuutuskorvauksiin liittyvästä niin sanotusta vapaaosasta, jonka mukaan kunkin edunsaajan tai perillisen saama vakuutuskorvaus on perintöverosta vapaa siltä osin kun vakuutuskorvaus on enintään 35 000 euroa. Vapaaosa on saajakohtainen. Lesken saadessa vakuutusasuorituksen edunsaajamääräyksen perusteella hänen vapaaosansa on PerVL 7a.2 §:n mukaan kuitenkin aina puolet tai vähintään 35 000 euroa. Edellytyksenä säännöksen soveltamiselle on, että vakuutuksen edunsaajana on joko yksin leski tai jonka piiriin leski muutoin kuuluu. Sääntely koskee vain avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevia puolisoita. Henkivakuutuskorvauksen vapaaosaa koskevan sääntelyn voidaan sanoa asettavan vakuutuskorvaukset parempaan asemaan suhteessa muuhun perintönä siirtyvään varallisuuteen.

Silloin, kun vakuutuskorvaus maksetaan vakuutuksessa olevan edunsaajamääräyksen perusteella, vapaaosan ylittävä osa korvauksesta lisätään niin sanotusti edunsaajan perintöosuuden päälle erillisenä eränä. Tällaisissa tilanteissa veronalaisen vakuutuskorvauksen määrittely ei tuota ongelmia, koska edunsaajalle maksettavaa vakuutuskorvausta käsitellään itsenäisenä muusta jäämistöstä erillisenä eränä. Vakuutuskorvaus oikeuttaa myös perintö- ja lahjaverolain yleisvähennyksiin, eli puoliso- ja alaikäisyysvähennykseen. Kun vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesälle, lesken ja perillisten osuus vakuutuskorvauksesta on perintöverotuskäytännössä laskettu fiktiivisen osituksen ja perinnönjaon mukaan. Näissä tilanteissa veronalaisen vakuutuskorvauksen ja vapaaosan määrittely voi käydä ongelmalliseksi jos jäämistö on ylivelkainen ja vakuutuskorvaustakin joudutaan käyttämään velkojen katteeksi. Vapaaosan määrittely voi olla ongelmallista myös silloin, jos vakuutuksenottaja oli avioliitossa, puolisoilla oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen ja leski saa tasinkoa. Kummassakin tilanteessa vakuutuskorvaus sulautuu muuhun jäämistövarallisuuteen, jolloin ei voida enää sanoa, kuinka suuren vakuutuskorvauksen leski saa avio-oikeuden nojalla tai perillinen perintönä.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 217–222

4.4.2 Säästövakuutus

Säästövakuutuksilla tarkoitetaan pitkäaikaiseen säästämiseen tai sijoittamiseen tarkoitettuja *säästöhenkivakuutuksia*. Vakuutuskorvausten veronalaisuutta koskevat tuloverosäännökset on muiden kuin kuolemantapausten osalta sijoitettu TVL 34 §:ään. Peruseriaatteena on, että vakuutus suorituksista on veronalaista vain vakuutuksen tuotto, jos vakuutus suoritus suoritetaan säästösummana eli kertasuorituksena tai useampana eränä lyhyempänä kuin kahden vuoden aikana vakuutetun saavutettua määrään. Edellytyksenä tälle on, että suoritus tulee vakuutuksenottajan puolisolle, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevalle perilliselle, ottolapselle, kasvattilapselle tai puolison lapselle. Jos suoritus maksetaan muulle kuin luettelossa mainitulle henkilölle, suoritus on kokonaisuudessaan veronalaista pääomatuloa.

Lähipiirin vakuutustuotto verotetaan aina pääomatulona. Säädettyin edellytyksin vakuutus suorituksen tuloverotus kohdistuu siis vain vakuutuksen tuottoon, ei siis itse pääomaan. Pääomasuoritus on jätetty tuloverotuksen ulkopuolelle, mutta siitä maksetaan kuitenkin PerVL 18 a §:n mukaisesti lahjaveroa. Lahjaverotuksen toimittamisen edellytyksenä on vielä edunsaajan saannon vastikkeettomuus ja se, että edunsaaja ei ole itse maksanut vakuutusmaksuja. Jos saaja on maksanut maksuista osan, vastaava vakuutus suorituksen osa on vastikkeellinen eikä siten lahjaveronalainen. Sama koskee saannon osittaista vastikkeellisuutta.

Lahjaveron alaiseksi katsottava vakuutus korvaus ei ole kuitenkaan kokonaisuudessaan lahjaveron alainen, sillä saantoon on säädetty erityinen *vapaaosa*. Vapaaosan suuruus on 8 500 euroa saajaa kohden. Vapaaosa on lisäksi rajoitettu kolmen vuoden jaksoihin. *Saaja kohtaisuus* tarkoittaa sitä, että esimerkiksi lapsen molemmilta vanhemmiltaan erikseen saamia vakuutus etuja koskee vain yksi vapaaosa. Näin ollen esimerkiksi vanhempien lapselleen ottaman, samana päivänä maksettavan vakuutus suorituksen katsotaan muodostuvan erillisistä lahjoista. Lahjoista erotetaan yhteensä 8 500 euron suuruinen vapaaosa, ja saantojen loppuosa muodostaa kaksi veronalaista lahjaa. Vapaaosat ja lahjat lasketaan alkupe räisten vakuutus korvausten määrien suhteessa. Vapaaosan on siis katsottava muodostuvan kummankin vakuutuksen osasta.

Esimerkki: A:n vanhemmat P ja O ovat ottaneet A:lle vakuutukset, joiden yhteis summa on 15 000 euroa. Vakuutuksista 11 700 euroa tulee P:ltä ja 3 300

euroa O:lta. Kun täysimääräinen vapaaosa on 8 500 euroa, se jakaantuu seuraavasti: P:ltä tuleva osuus on 78 % ja O:lta tuleva 22 % vapaaosasta. P:ltä tuleva vapaaosa on $78 \% \times 8\,500$ euroa = 6 630 euroa ja O:lta tuleva vapaaosa $22 \% \times 8\,500$ euroa = 1 870 euroa. P:ltä tulevasta vakuutusosuudesta määrätään lahjaveroa I veroluokan mukaan 180 euroa. O:lta tuleva vakuutusosuus on alle veronalaisen määrän, joten siitä ei määrätä lahjaveroa. Jos vanhemmat olisivat päättäneet lahjoittaa A:lle summat suoraan rahana, olisi A:n lahjaverovelvollisuus ollut 716 euroa.

Verollista on vain 8 500 euron ylittävä osa saajan vakuutuskorvausten yhteismäärästä kolmen vuoden yhteenlaskuaikana. Vapaaosa ei siis ole myöskään vakuutuskohtainen. Lahjavakuutusten yhteen laskemiseen sovelletaan normaaleja kumulointisäännöksiä (PerVL 19.1 §:n 3. kohta ja 20.2 §), mikä merkitsee sitä, että yhteenlasku määräytyy relaatiokohtaisesti. Kun ylimenevään osaan sovelletaan lahjaverotuksen yleisiä normeja, ylimenevä osa tulee veronlaiseksi vasta jos sen arvo on 4 000 euroa tai enemmän. Tästä esimerkiksi seuraa se, että vanhempi voi kolmen vuoden välein siirtää jokaiselle lapselleen vakuutuksella verovapaasti jopa 12 499 euroa.¹⁸¹

¹⁸¹ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 158–161

4.5 Sukupolvenvaihdoshuojennus

Perittävän omaisuuteen voi sisältyä myös yritys-, maa- ja metsätaloustoimintaa. Tällaisen omaisuuden perintöverosuunnittelun kannalta on huomionarvoista tutustua perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdosta koskeviin huojennussäännöksiin. Jos joku perittävän lähipiiristä on halukas jatkamaan perittävän yritystoimintaa, sukupolvenvaihdos on tällöin yksi parhaimmista verosuunnittelun keinoista. Sukupolvenvaihdos on kuitenkin aina suunniteltava huolellisesti. Kenties järkevintä olisi pyrkiä toteuttamaan se jo perittävän elinaikana, jolloin suunnittelumahdollisuudet ovat laajemmat. Luopujan elinaikana vaihdos voidaan tehdä muun muassa lahjana tai lahjanluontoisella kaupalla.¹⁸²

Yritysten ja maatilojen sukupolvenvaihdoksista johtuvia veroseuraamuksia on helpotettu perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksillä. Nämä säännökset sisältävät siirtyvän varallisuuden arvostussäännöksen sekä mahdollisuuden saada maksuaikaa perintö- ja lahjaveron maksamiseen.¹⁸³ PerVL 55 §:n mukaan perintö- ja lahjaverosta jätetään verovelvollisen ennen verotuksen toimittamista Verohallinnolle tekemästä pyynnöstä osa maksuunpanematta, jos a) veronalaiseen perintöön tai lahjaan sisältyy maatila, muu yritys tai osa niistä, b) verovelvollinen jatkaa perintönä tai lahjana saaduilla varoilla maatalouden tai maa- ja metsätalouden harjoittamista tai muuta yritystoimintaa perintönä tai lahjana saadulla maatilalla tai näin saadussa yrityksessä ja c) edellä a kohdassa tarkoitettusta maatilasta, muusta yrityksestä tai niiden osasta määrätyn perintö- tai lahjaveron suhteellinen osa koko verosta on suurempi kuin 850 euroa. Maksuunpanematta jätettävän veron osan laskemiseksi vähennetään PerVL mukaan määrätystä verosta vero, joka perintöosuudesta tai lahjasta olisi määrättävä, jos maatilán varallisuus sekä siihen kohdistuvat velat samoin kuin muuhun yritykseen kuin maatilaa kuuluva yritysvarallisuus arvostettaisiin määrään, joka vastaa 40 prosenttia verovelvollisuuden alkamisesta edeltäneeltä vuodelta toimitettavassa tai toimitetussa tuloverotuksessa noudatettavien tai noudatettujen, varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain (1142/2005) 3 ja 4 luvun mukaisten perusteiden mukaisesta määrästä.

¹⁸² Lindholm, Perintöverokirja, s. 101

¹⁸³ Lindholm, Perintöverokirja, s. 100

Jos maatilán, muun yrityksen tai sen osan luovutus PerVL 55 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa on osittain vastikkeellinen ja vastike on enemmän kuin 50 prosenttia käyvästä arvosta, maatilaa, muuhun yritykseen tai sen osaan kohdistuva lahjavero jätetään kokonaan maksuunpanematta. Jos verovelvollinen kuitenkin luovuttaa pääosan maatilasta, muusta yrityksestä tai sen osasta, josta huojennus on myönnetty, ennen kuin viisi vuotta on kulunut perintö- tai lahjaverotuksen toimittamisesta, verovelvollisen maksettavaksi pannaan huojennuksen mukaisesti maksuunpanematta jätetty vero korotettuna 20 prosentilla.

Jos maatilasta, muusta yrityksestä tai niiden osasta määrätyn perintö- tai lahjaveron suhteellinen osa koko verosta on 1 700 euroa tai enemmän ja jos PerVL 55 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa mainitut edellytykset ovat olemassa, tämän veron osan maksuaikaa pidennetään verovelvollisen tekemästä pyynnöstä. Vero, jonka maksamiseen on myönnetty pidentystä, kannetaan yhtä suurina, vähintään 850 euron suuruisina vuotuiserinä enintään viiden vuoden aikana sen mukaan kuin valtiovarainministeriön asetuksella tarkemmin säädetään. Pidentenyt maksuajalta ei myöskään peritä korkoa. Jos verovelvollinen kuitenkin luovuttaa pääasiallisen osan maatilasta, muusta yrityksestä tai sen osasta, Verohallinto määrää kaikki vielä tällöin maksamatta olevat maksuerät kannettaviksi seuraavan kantoerän yhteydessä.

PerVL 55 ja 56 §:ssä tarkoitetaan maatilán tai muun yrityksen osalla myös vähintään yhtä kymmenesosaa maatilán tai yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista tai osuuksista. Täyden huojennuksen saaminen edellyttää näin ollen, että a) luovutuksen kohteena on yritys tai sen osa, b) luovutuksensaaja jatkaa yritystoimintaa samassa yrityksessä ja c) luovutuksensaaja maksaa vastiketta yli 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta. Verovelvollisen on aina esitettävä huojennusta koskeva pyyntö verottajalle ennen verotuksen toimittamista.

Huojennuksen saaminen edellyttää, että luovutuksen (lahjan) tai saannon (perinnön) kohteena on yritys tai sen osa. Yrityksen osalla tarkoitetaan edellä mainitun mukaan myös vähintään kymmentä prosenttia yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista. Kymmenen prosentin edellytyksen on täytyttävä jokaisessa erillisessä saannossa. Sitä mitä yrityksellä nimenomaisesti tarkoitetaan, ei ole erikseen määritelty perintö- ja lahjaverolaissa. Yleisesti yrityksellä tarkoitetaan liiketoimintaa harjoittavaa yhtiötä, jota tulisi verottaa EVL:n mukaan.

Näin ollen pelkästään TVL:n mukaan verotettavaa toimintaa harjoittavaan yritykseen huojennussäännöstä ei voi soveltaa. Arvopaperikauppaa harjoittavaan yhtiöön huojennusta voidaan soveltaa, kun arvopaperikauppaa voidaan pitää elinkeinotoimintana. Siltä edellytetään jatkuvuutta, suunnitelmallisuutta, aktiivisuutta, taloudellisen riskin ottoa ja voiton tavoittelemista. Kysymys on aina kokonaisarviointista.

Huojennussäännöksen mukaan luovutuksensaajan on myös jatkettava yritystoimintaa saamassaan yrityksessä. Huojennuksen edellytykset eivät täyty, jos yhtiön yritystoiminta on jo aikaisemmin loppunut ja luovutuksensaaja aloittaa toiminnan uudelleen. Jos yritystoiminta on kuitenkin pakottavasta syystä keskeytynyt ennen luovutusta, ei keskeytyminen kuitenkaan estä huojennuksen saamista. Pakottava syynä on yleisesti pidetty esimerkiksi yrittäjän työkyvyttömyyttä. Yritystoiminnan jatkaminen ei tarkoita sitä, että yrityksen omistaja on itse henkilökohtaisesti harjoittanut yritystoimintaa ennen yrityksen luovutusta. Jatkumisedellytys täyttyy näin ollen myös, jos yhtiöön kuuluvaa yritysvarallisuutta on käytetty yritystoiminnassa esimerkiksi vuokrasopimuksen nojalla. Vaikka yrityksestä luopuvan ei tarvitse harjoittaa toimintaa henkilökohtaisesti, yritystoiminnan jatkaminen edellyttää luovutuksensaajan henkilökohtaista osallistumista yhtiön liiketoiminnan johtamiseen. Luovutuksensaajan katsotaan jatkavan yritystoimintaa, jos hän työskentelee luovutuksen jälkeen yhtiön hallituksen varsinaisena jäsenenä tai toimitusjohtajana. Yritystoiminnan tulee jatkua välittömästi luovutuksen jälkeen. Jatkuvuuden katsotaan toteutuvan myös tilanteissa, joissa yritystoiminnan jatkaminen viivästyy tilapäisen esteen vuoksi. Tällaisena tilapäisenä esteenä voidaan pitää muun muassa alaikäisyyttä, asevelvollisuuden suorittamista tai opiskelua. Huojennuksen saamiseksi lahjan tai perinnön saajan on jatkettava yritystoimintaa heti esteen lakattua, kuitenkin viimeistään noin vuoden kuluttua lahjoitushetkestä.

Täyden huojennuksen saamisen edellytyksenä on, että luovutuksensaaja maksaa vastiketta yli 50 prosenttia osakkeiden käyvästä arvosta. Veroa *huojennetaan osittain* silloin, kun osakkeista ei ole suoritettu vastiketta lainkaan tai suoritettun vastikkeen määrä on enintään puolet osakkeiden käyvästä arvosta.¹⁸⁴ Huojennuksen laskemiseksi lahjoitetulle tai lahjanluonteisella kaupalla luovutuksella saaduille osakkeille määritetään käyvän arvon lisäksi myös niin sanottu sukupolvenvaihdosarvo (spv-arvo). Huojennettavan lahjaveron määrä on käyvästä arvosta lasketun veron ja spv-arvosta lasketun veron erotus tai käyvästä arvosta lasketun

¹⁸⁴ Kess, Onnistunut sukupolvenvaihdos, s. 95–101

veron ja 850 euron erotus. Lahjasta jää siten maksettavaksi osakkeiden spv-arvosta laskettava lahjaveroa vastaava määrä, siis aina vähintään 850 euroa. Osakeyhtiössä spv-arvo lasketaan niin, että yhtiön yritysvarallisuus arvostetaan määrään, joka vastaa 40 prosenttia arvostamislain 4 ja 5 §:n mukaisten perusteiden mukaan lasketusta määrästä. Arvostamislain 4 ja 5 §:ssä säädetään osakeyhtiön osakkeen vertailuarvon laskemisesta, joten spv-arvo on yleensä 40 prosenttia osakkeen vertailuarvosta.

Esimerkki: A perii isältään P:ltä 1 000 000 euron arvoisen yhtiön osakekannan joulukuussa 2013. Osakekannan arvo on 200 000 euroa, kun arvostusperusteena on 40 prosenttia verovelvollisuuden alkamista edeltäneeltä vuodelta toimitettavassa tai toimitetussa tuloverotuksessa noudatettavien tai noudatettujen ArvostamisL: 3 ja 4 luvun mukaisten perusteiden määrästä. Näin saadaan huojennukseksi, kun perintöverotusarvona on käypä arvo:

Erotus 1

perintövero 1 000 000 eurosta	159 500 euroa
- perintövero 200 000 eurosta	23 500 euroa
= erotus 1	136 000 euroa

Erotus 2

perintövero 1 000 000 eurosta	159 500 euroa
-	850 euroa
= erotus 2	158 650 euroa

Erotuksista pienempi vähennetään maksuunpantavasta verosta, jolloin maksuunpantavan veron määräksi saadaan:

perintövero 1 000 000 eurosta	159 500 euroa
- erotus 1	136 000 euroa
= maksuunpantava vero	23 500 euroa ¹⁸⁵

¹⁸⁵ Immonen – Lindgren, Onnistunut sukupolvenvaihdos, s. 174

4.6 Yhtiöittäminen

Yksi vähemmän käytetyistä ja samalla vähemmän tutkituista perintöverosuunnittelun keinoista on *yhtiöittäminen*. Yhtiöittämisellä tarkoitetaan yleisesti jonkin toiminnan muuttamista yhtiömuotoiseksi ja yhtiölähtöiseksi. Perintöverosuunnittelun näkökulmasta yhtiöittämisellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi kuolinpesän yhtiöittämistä (TVL 24.1 § kohta 2)¹⁸⁶, tai perittävän verosuunnittelun näkökulmasta yhtiön perustamista lähimpiin kesken omaisuuden pilkkomistarkoituksessa. Yleisimmin yhtiöittäminen tulee kyseeseen perheen kesken. Yhtiöittäminen voi tällöin tapahtua esimerkiksi perheen omistaman sijoitusyhtiön tai tavallisen perheyhtiön kautta. Ottamalla lapset mukaan yhtiön omistajapohjaan voidaan saavuttaa suuriakin verotushyötyjä.

Yhtiöittämisen avulla saavutettava verotushyöty perustuu pääosin lahjaverolta välttymiseen. Kun lapset ovat yhtiön osakkaita ja näin ollen esimerkiksi suoraan osingon saajia, välttyään varallisuuden siirrolta vanhemmilta lapsille. Lasten liittäminen yhtiön omistajapohjaan jo yrityksen perustamisvaiheessa on hyvä keino veroetujen saavuttamiseen. Yhtiön alkuvaiheessa alkupääoman sijoittaminen ei vaadi yleensä suuria omaisuuseriä, joten lasten nimiin ostettavien osakkeiden arvo jää todennäköisesti jopa alle lahjaverotuksen rajan. Yhtiön kehittyessä ja varallisuuden kasvaessa esimerkiksi sijoitustoiminnan myötä, kaikki osakkaat hyötyvät omaisuuden kasvusta ja voitonjaosta, eikä vanhempien tarvitse lahjoittaa lapsilleen omissa nimissään ansaitsemiaan voittoja. Yhtiöittämistä voidaan hyödyntää myös perhesuhteiden ulkopuolella. Ottamalla yrityksen osakkaiksi henkilöitä, joille tulevaisuudessa tahoo luovuttaa omaisuutta lahjan, perinnön tai testamentin kautta, voi saavuttaa veroetuja.

Osakkeenomistaja voi saada varoja yhtiöstä esimerkiksi palkkana ja osinkona. Palkan nostaminen edellyttää luonnollisesti sitä, että osakkeenomistaja myös tosiasiallisesti työskentelee yhtiön palveluksessa. Pelkkää nimellistä palkannostoa ei siis suositella. Palkan suuruuden tulisi lisäksi olla linjassa työn vaativuuden kanssa, jottei synny riskiä peitellystä osingonjaosta. Palkka verotetaan saajansa ansiotulona progressiivisen veroasteikon mukaan ja yhtiö joutuu suorittamaan palkan sivukulut, mutta menot ovat sen toiminnassa vähennyskelpoisia. Osakkeenomistaja voi saada yhtiöltään myös vuokra- tai korkotuottoja, mutta ne ei-

¹⁸⁶ Kts. Ossa Jaakko: Kuolinpesän verokohtelu, 2003, s. 78

vät voi ylittää käypää hintatasoa. Lisäksi yhtiö voi tarvita toiminnassaan esimerkiksi osakkeenomistajalta vuokrattua tilaa tai lainaa.¹⁸⁷ Jos yhtiöön kertyy voittovaroja, niitä voidaan nostaa yhtiöstä myös osinkoina. Luonnollisen henkilön ja kuolinpesän listaamattomasta yhtiöstä saama osinko jaetaan pääomatulo-osinkoon ja ansiotulo-osinkoon. Pääomatulo-osinkoa on verovuodesta 2014 alkaen kahdeksan prosentin vuotuinen tuotto osingonsaajan omistamien osakkeiden matemaattiselle arvolle aiemman yhdeksän prosentin sijaan (TVL 33b § 1 momentti). Osakkeen matemaattinen arvo lasketaan yhtiön verovuotta edeltävän vuoden nettovarallisuuden perusteella. Osingonsaajan verovuonna listaamattomista yhtiöistä saama pääomatulo-osinko on 150.000 euroon asti 25 prosenttisesti veronalaista pääomatuloa. Raja on verovelvolliskohtainen, ei siis yhtiökohtainen. 150.000 euron ylittävästä pääomatulo-osingosta 85 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 15 prosenttia verovapaata tuloa. (TVL 33b § 1 momentti). Kahdeksan prosentin vuotuisen tuoton ylittävältä osalta saatu osinko on ansiotulo-osinkoa. Ansiotulo-osingosta 75 prosenttia on veronalaista ansiotuloa ja 25 prosenttia verovapaata tuloa. (TVL 33b § 2 momentti).¹⁸⁸ Yleisesti ottaen osinkoa saava osakas saavuttaa parhaat veroedut nostamalla yhtiöstä osinkoa 8 prosentin vuotuisen tuoton mukaisesti pääomatulona. Tämä onkin yleinen käytäntö varsinkin pienyritysten kohdalla.

Omaisuuksien siirtäminen lähipiirille yrityksen kautta palkkana tai osinkona voi näin ollen tulla verotuksellisesti paljon edullisemmaksi, kuin se, että omaisuus esimerkiksi lahjoitettaisiin. Lahjoitusta edeltäisi myös lahjoituksen antajan oma tuloverotus, joten yhtiöittämisellä välttyttäisiin niin sanotulta tuplaverotukselta. Myös perintötilanteissa yhtiöittäminen säästää perillistä osin perintöveroilta, sillä hän on jo valmiiksi yksi yrityksen omistajista, sen sijaan että perisi esimerkiksi vanhempansa kokonaan omistaman yrityksen.

¹⁸⁷ Kulovaara, Milloin yritystoiminta on elinkeinotoimintaa? TVL:n ja EVL:n soveltaminen, rajanvetotilanteet ja lainsäädännön kehittäminen pk-yhtiöiden näkökulmasta, s. 47–48

¹⁸⁸ Verohallinto, Verohallinnon ohjeet. Osinkotulojen verotus 2014

4.7 Edunvalvonta

Jäämistö- ja perintöverosuunnitelman toteuttaminen on usein pitkäkestoinen prosessi, joka voi pisimmillään viedä jopa kymmeniä vuosia. Jos suunnitelmaa toteuttava henkilö joutuu tänä aikana edunvalvonnan piiriin tai hänen valitsemaalleen edustajalle vahvistetaan edunvalvontavaltuus, suunnitelman toteuttaminen voi vaikeutua. Tämä on seurausta muun muassa lahjaa koskevasta sääntelystä. Lahja on yksi yleisimmistä perintöverosuunnittelussa käytettävistä instrumenteista ja HolhTL 32.1 § yksiselitteisesti kieltää edunvalvojaa lahjoittamasta päämiehensä omaisuutta. Edunvalvonnan piiriin kuuluva päämies voi tosin lahjoittaa itse omaisuuttaan, jos hänen toimikelpoisuuttaan ei ole rajoitettu eikä hän ole menettänyt oikeustoimikelpoisuuttaan. Vastaavasti myös valtuuttaja voi vahvistetusta edunvalvontavaltuutuksesta huolimatta lahjoittaa omaisuuttaan, jos hän ei ole menettänyt tosiasiallista oikeustoimikelpoisuuttaan. Keskeistä onkin tunnistaa, mitä oikeustoimia lahjoituskielto koskee. Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain (EVVL) 18 § ja HolhTL 32.1 § jättävät tämän kuitenkin epäselväksi. Holhousoimilain valmistelutöissä on todettu, että lahjan käsitettä on tutkittava laajasti. Lain esitöiden mukaan lahjoituskielto koskee kaikkia vastikkeettomia oikeustoimia, joilla omaisuutta siirretään pois päämieheltä. HolhTL 32.1 § ja EVVL 18 § koskevat myös vajaavastikkeellisia luovutuksia ja muita disponointeja, joilla siirretään varallisuusarvoisia etuja pois päämiehen määräämisvallasta ilman asianmukaista vastiketta. Lahjan lisäksi myös lahjanluonteiset kaupat ovat siten kiellettyjä.

Asiaa ei tulisi ratkaista pelkästään HolhTL 32.1 §:n ja sitä koskevien esitöiden perusteella, vaan arvioinnissa tulisi ottaa huomioon myös muu holhousoikeudellinen sääntely. HolhTL 37.1 §:n mukaan päämiehen omaisuutta on hoidettava niin, että sitä ja sen tuottoa voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja hänen *tarpeidensa tyydyttämiseen*. Asiaa ratkaistaessa tulisi siis huomioida muitakin seikkoja kuin pelkästään päämiehen taloudelliset edut. Esimerkiksi jos päämies on oikeustoimikelpoisena ollessaan ryhtynyt toteuttamaan tietynlaista jäämistö- ja perintöverosuunnitelmaa, on yleensä päämiehen tarpeiden toteuttamista toimia tämän suunnitelman tavoitteiden suuntaisesti myös sen jälkeen, kun hän ei enää itse kykene antamaan asiaa koskevia päteviä tahdonilmaisuja. Näin voidaan toteuttaa päämiehen todellista yksityisautonomiamia. Tämä on tosin mahdollista vain HolhTL:n ja EVVL:n osoittamissa varsin ahtaissa rajoissa.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 331–334

Perintöverosuunnitelmaa tekevä henkilö voi kuitenkin jo ennen toimintakykynsä menettämistä varautua siihen, että hänen tekemäänsä suunnitelmaa voidaan jatkaa myös sen jälkeen, kun hän on menettänyt kykynsä tehdä päteviä oikeustoimia. Etenkin silloin, kun henkilö on iäkäs, riski hänen terveydentilansa heikkenemisestä voi olla merkittävä. Nykyisen lainsäädäntö tarjoaa tähän hyvän työkalun *edunvalvontavaltuutusta* koskevan sääntelyn myötä. Edunvalvontavaltuutuksen avulla henkilö voi järjestää asioiden hoidon edeltä käsin siltä varalta, että hän ei enää myöhemmin kykene itse huolehtimaan asioistaan.¹⁹⁰ Edunvalvontavaltuutuksen tekeminen on yksi ennakoivan vanhuusajan suunnittelun muoto.¹⁹¹ Tämä on toisin sanoen varteenotettava työväline perintöverosuunnittelun kannalta. Edunvalvontavaltuutuksen avulla päämies voi muun muassa valtuuttaa edunvalvojan myymään tai muuten luovuttamaan kiinteää omaisuutta, hakemaan kiinnitystä tai vaikka perustamaan pantti-oikeuden kiinteistöön. Päämies voi myös määrätä valtakirjassa HolhTL 32.1 §:n estämättä, että valtuutetulla on oikeus lahjoittaa valtuuttajan omaisuutta. Valtuutuksessa voidaan antaa myös lupa vajaavastikkeellisten kauppojen tekemiseen. Tällä tavoin perintöverosuunnitelman tehnyt päämies voi jatkaa jo aloitetun suunnitelman toteuttamista, ja suunnitelma voidaan jaksottaa pidemmälle aikavälille ilman pelkoa siitä, että päämiehen edunvalvonnan alaisuuteen joutuminen häiritsee suunnitelman toteutusta.

Edunvalvontavaltuutuksen väärinkäytön riskin minimoimiseksi valtuutus tule tehdä mahdollisimman yksityiskohtaisesti. EVVL 18 §:n mukaisesti valtuutettu saa antaa lahjan valtuuttajan omaisuudesta vain, jos lahjan antamisen perusteet on yksilöity valtakirjassa. Valtakirjassa tulisi siis yksilöidä lahjan saaja, lahjoituksen kohde ja lahjan antamisen ajankohta riittävällä tarkkuudella. Mahdollista on myös ilmoittaa vain ne perusteet, joiden mukaan nämä seikat määräytyvät. Lahjan kohde on riittävällä tarkkuudella yksilöity ja sen antamisen perusteet on tarpeellisella tarkkuudella ilmoitettu silloin, kun nämä seikat voidaan todeta yksiselitteisesti lahjoitushetkellä.¹⁹² Edunvalvontavaltuutuksen vähimmäissisällöstä säädetään EVVL 6.2 §:ssä. Valtakirjasta on käytävä ilmi valtuuttamistarkoitus, valtuutetun kelpoisuus, valtuuttajan ja valtuutetun henkilöllisyys ja valtakirjan voimaantuloehto.¹⁹³

¹⁹⁰ Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 338–339

¹⁹¹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Vanhuuden ennakointia – välineenä edunvalvontavaltuutus, s. 156

¹⁹² Kolehmainen & Rabinä, Jäämistösuunnittelu, s. 338–339

¹⁹³ Antila, Edunvalvontavaltuutus, s. 39–41

5. Perintöverosuunnittelun rajat

5.1 Yleisesti veronkierrasta

Verosuunnittelulla tarkoitetaan yleisesti sellaisten veroseuraamusten selvittämistä, jotka liittyvät suunnittelutilanteessa avoinna oleviin toimintavaihtoehtoihin. Verosuunnittelun tarkoituksena on huolehtia, että veroseuraamukset tulevat otetuksi huomioon arvioitaessa vaihtoehtojen edullisuutta verovelvollisen kannalta. Verosuunnittelu itsessään on näin ollen hyväksyttävää, mutta sen aggressiivisempia ilmiöitä pidetään eettisesti kyseenalaisina. Hyväksyttävänä ja eettisenä verosuunnitteluna voidaan pitää esimerkiksi yrityksen yritysmuodon valintaa: verovelvollinen voi lähtökohtaisesti valita vapaasti haluamansa ja hänelle verotuksellisesti parhaiten sopivan yritysmuodon.¹⁹⁴ Epäeettisenä ja kiellettynä verosuunnitteluna voidaan pitää esimerkiksi yhdistyksen toiminnan määrittämistä yleishyödylliseksi veroetujen saavuttamismielessä, vaikka todellisuudessa toiminnan tarkoituksena olisi hyödyttää vain pientä henkilöpiiriä. Verosuunnittelu tulee siis aina toteuttaa *lain sallimin keinoin*, ja myös suunnittelutoimien tulee olla moraalisesti kestäviä. Moraali on kuitenkin subjektiivista ja tässä mielessä kyseessä on perinnönjättäjän tahdonvallan asia.¹⁹⁵

Epäeettisiä ja kiellettyjä verosuunnittelun keinoja ovat veron kiertäminen, verovilppi ja verorikos. *Veron kiertämisellä* tarkoitetaan toimintaa, jossa tehdyillä toimenpiteillä tavoiteltua veroetua pidetään lain tarkoitukselle vieraana, ja jos toimenpide on epätavallinen ja ilman tavoitellun veroedun saavuttamista ilmeisen tarpeeton¹⁹⁶. Tällöin verovelvollisen valitsemaa toimintatapaa ei voida hyväksyä verotuksessa, mutta kysymyksessä ei ole kuitenkaan rikoslainsäädännössä tarkoitettu rikos. Veron kiertämiseen ei liity myöskään hallinnollisia sanktioita, kuten veronkorotusta, jos tapauksen tosiseikat on ilmoitettu avoimesti ja oikein. Rajanveto verosuunnittelun ja veron kiertämisen välillä voi olla kuitenkin joskus vaikea hahmottaa. *Verovilpin* käsite ei ole vielä täysin vakiintunut, mutta sillä voidaan yleisesti tarkoittaa ilmiötä, joka jää verosuunnittelun ja verorikoksen välimaastoon. Verovilpissä annetaan joko vääriä tietoja tai pyritään salaamaan oikeita tietoja veron välttämistarkoituksessa. Tekoon liittyy

¹⁹⁴ Mattila, Ajankohtaisia näkökohtia veron kiertämisestä -luento

¹⁹⁵ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 17

¹⁹⁶ Tikka, Veron minimoinnista, s. 26

hallinnollinen sanktio, eli veronkorotus. Rikosoikeudellista sanktiota siitä ei näin ollen anneta.¹⁹⁷ Verovilppiä törkeämpi veronvälttämistoimi on *verorikos*, johon liittyy rikosoikeudellinen rangaistus. Verorikoksista säädetään rikoslain (RL) 29 luvussa. Teon törkeysasteen ja tavoitellun veroedun suuruuden mukaan teko voi olla joko veropetos (RL 29:1 §), törkeä veropetos (RL 29:2 §), lievä veropetos (RL 29:3 §) tai verorikkomus (RL 29:4 §).¹⁹⁸ Veronkorotuksen tai rikosoikeudellisen rangaistuksen määrääminen on perintö- ja lahjaverotusasioissa yleensä harvinaista. Ne eivät tule kyseeseen esimerkiksi tahattomissa laiminlyöntitapauksissa (unohdus). Tilanne on kuitenkin toinen silloin, kun kyse on ilmeisestä lainvastaisesta veron välttämisyriytyksestä. Tietämättömyys ja erehdys sinällään eivät kuitenkaan ole rangaistuksen määräämisen esteenä.¹⁹⁹ Yleisesti ottaen syytettä ei tulisi nostaa muissa kuin sellaisissa tapauksissa, joiden vero-oikeudellinen arvostelu on selvä ja verovelvollinen on selvästi menetellyt lainvastaisesti.²⁰⁰

Veron kiertämistä voidaan torjua erilaisin keinoin. Monesti verovelvollisen tavoittelema veroetu jää saavuttamatta ilman, että verotuksessa turvaututtaisiin normeihin, joiden nimenomainen tarkoitus on veron kiertämisen estäminen. Näin tehdään tilanteissa, joissa laista löytyy kohta, joka selvästi osoittaa, miten asia tulee ratkaista. Joskus lain tavoitteleman lopputuloksen saavuttamiseksi on kuitenkin otettava käyttöön kompetenssinormi, joka antaa veroviranomaisille ja muutoksenhakuasteille normaalitulkintaa laajemmat toimivaltuudet.²⁰¹ Perintöverosuunnitteluun liittyviä veronkiertonormeja löytyy laissa verotusmenettelystä ja perintö- ja lahjaverolaista.

5.2 Veronkiertosäännökset

5.2.1 Laki verotusmenettelystä 28 §

Verotusmenettelylain 28 §:n mukaan ”jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta ja tarkoitusta, on verotusta toimitettaessa meneteltävä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa”. Veronkiertämisen ominaispiirteet on kuvattu yleislausekkeessa väljin termein. Tämän johdosta lausekkeen soveltamisala voi synnyttää oikeudellista epävarmuutta. Lisäksi soveltamisalan

¹⁹⁷ Kaksoisrangaistavuuden kielto (KKO 2013:59): Ne bis in idem; Oikeus, vero, Talous. Juhlajulkaisu Kauko Wikström 1943-21/12-2013, s. 207

¹⁹⁸ Mattila, Ajankohtaisia näkökohtia veron kiertämisestä -luento

¹⁹⁹ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 23

²⁰⁰ Aerschot – Ilveskivi – Piispanen, Kaarlo Tuori 50 vuotta, s. 234

²⁰¹ Mattila, Ajankohtaisia näkökohtia veron kiertämisestä -luento

marginaaliin syntyy harmaa alue, jonka osalta ei voida varmuudella tietää, mitkä verovelvollisen yksityisoikeudellisesti pätevät veron minimointijärjestelyt hyväksytään verotuksessa ja mitkä ei. Oikeuskäytännössä on katsottu, että verovelvollinen ei voi itse vedota omaksi edukseen veronkiertosäännökseen. Tällä voi olla yksittäistapauksissa veroseuraamusten kannalta olennainen merkitys.

Yleislausekkeen soveltamisen yhden pääryhmän muodostavat ne tapaukset, joissa voidaan puhua oikeudellisen muodon ja taloudellisen sisällön ristiriidasta. Näitä tapauksia on mahdollista luonnehtia myös toteamalla, että niissä on kysymys yksityisoikeuden tarjoamien muotojen väärinkäytöstä. Esimerkiksi lasten ja vanhempien väliset oikeustoimet voivat joskus olla verotuksellisesti ongelmallisia. Joskus kysymyksenä voi olla, onko lapsen ja vanhempien välinen, velaksi jäänyt kauppahintavelka laina vai lahja. Kun kauppahinta jää velaksi, laina vai lahja -ratkaisu tehdään kokonaisarvion perusteella. Käytännön ratkaisutoiminnassa keskeisessä osassa on kysymys laina-ajan pituudesta ja lainan lyhentämistävästä sekä lyhentämisaikataulusta laina-ajan kuluessa. Laina-ajan pituus ei käytännössä aiheuta ongelmia, mikäli lainan lyhentämisestä on laadittu asianmukainen lyhennysaikataulu. Pitkä laina-aika ilman lyhennysaikataulua ja lyhennyksiä saa aikaan lähes poikkeuksetta lahjaveroriskin. Lahjaverotusriski koskee myös lainaa, jonka takaisinmaksusta ei ole sovittu muuta kuin että se maksetaan takaisin sitä vaadittaessa.

Verovelvollinen saattaa joskus myös jakaa oikeustoimen keinotekoisesti useaan osaa siinä tarkoituksessa, että osien perusteella määrättävät veroseuraamukset olisivat yhteisvaikutukseltaan hänelle edullisemmat kuin ne veroseuraamukset, joihin päädyttäisiin, jos arvioinnin perustaksi otettaisiin järjestely yhtenä kokonaisuutena. Verovelvollinen voi ryhtyä myös edestakaisiin oikeustoimiin, jotka toistensa taloudellisen vaikutuksen kumoavina palvelevat vain veroedun saavuttamista. Sarjatoimien kohdalla verovelvollinen joutuu varautumaan siihen, että verotuksessa yleislausekkeen nojalla luovutaan yksittäisten toimien erillisestä arvioinnista ja että soveltamisratkaisu perutetaan oikeustoimiketjun kokonaisarviointiin. Sarjatoimille on ominaista, että kaikki toimenpidesarjaan kuuluvat toimet suunnitellaan samanaikaisesti. Olennaista on se, että jo sarjatoimen ensimmäinen oikeustoimi on osa suunniteltua kokonaisjärjestelyä. Tästä syystä oikeuskäytännössä on suhtauduttu pidättyväisesti sellaisten oikeustoimien yhdistämiseen, jotka toteutetaan pitkähkön ajan kuluessa. Julkaistuissa KHO:n päätöksissä sarjatoimen ensimmäisen ja viimeisen osatoimen välinen aika on yleensä ollut päiviä tai kuukausia. Sarjatoimena on saatettu arvioida esimerkiksi ennen

kauppaa tehtyä lahjoitusta tai muuta luovutusta luovutusvoittoveron välttämiseksi. Oikeustoimen välisen ajan kasvaessa toimenpidesarjaa on voitu arvioida yhtenä kokonaisuutena vain, mikäli verovelvollisen toiminta oikeustoimien välillä osoittaa suunnitelmallisuutta. Oikeuskäytännössä muodostuneen kannan mukaan useiden vuosien välein tehtyjä oikeustoimia ei voida pitää sarjatoimena ilman erityistä näyttöä siitä, että toimenpidesarja olisi suunniteltu jo ensimmäistä oikeustointa tehtäessä.²⁰²

Verotusmenettelylaissa on myös säännös selvittämättömästä omaisuuden lisääntymisestä. Se on tietyn tyyppistä arvioverotusta ja verotetaan ansiotulona tuloverotuksessa. Siihen liittyy säännönmukaisesti myös veronkorotus. Säännöksen perusajatuksena on, että verovelvollisen on kyettävä selittämään, kuinka hänen nettovarallisuutensa on lisääntynyt. Kysymys voi olla esimerkiksi omaisuuden hankinnasta tai velkojen poismaksusta. Tulo- ja menopuolen täytyy siis toisin sanoen olla tasapainossa, menoja ei voi olla yllättäen tuloja enemmän. Jos verovelvollinen ei pysty esittämään luotettavaa selvitystä siitä, että omaisuuden lisäykseen on katsottava muodostuneen aikaisemmin verotetusta tai verovapaasta omaisuudesta, jota ei voida enää jälkiverottaa, pidetään lisäystä hänen verotettavana tulonaan. Tällaisen arvioverotuksen kohteeksi joutuneet vetoavat usein siihen, että lähisukulaiset ovat antaneet heille verottomia lahjoja. Tällöin lahjat on myös kyettävä näyttämään luotettavasti toteen niin, että verottaja vakuutetaan lahjoitusten todellisuudesta. Luotettavia todisteita ovat muun muassa tiliotteet ja pankin tositteet. Epämääräiset sukanvarsiteoriat ja vanhempien kirjalliset todistukset eivät yleensä vakuuta verottajaa. Tällaisissa tapauksissa todistustaakka on verotus- ja oikeuskäytännössä asetettu verovelvolliselle.²⁰³ Perintö- ja lahjaveron kiertämisyritykset salaamalla varojensiirtoja ei näin ollen yleisesti onnistu.

5.2.2 Perintö- ja lahjaverolaki 33a §

PerVL 33a §:ssä todetaan, että ”jos perinnönjakosopimukselle, luovutustoimelle tai muulle perintö- tai lahjaverotukseen vaikuttavalle oikeustoimelle on annettu sellainen oikeudellinen sisältö tai muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, tai jos on ryhdytty muuhun toimenpiteeseen ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että perintö- tai lahjaverosta vapauduttaisiin, on perintö- tai lahjaverotuksessa meneteltävä asian varsinaisen luonteen tai

²⁰² Ossa, Perhe, perintö ja verotus, s.100–105

²⁰³ Lindholm, Lahjaverokirja, s. 45–46

tarkoituksenmukaisesti”. Säännöksen sisältö mukailee VML 28 §:ää. Kyseinen veronkiertosäännös otettiin perintö- ja lahjaverolakin vasta vuonna 1996 voimaan tulleella lailla²⁰⁴. Siihen asti selviin veronkiertotapauksiin sovellettiin yleistä näennäisoikeustoimioppia. Käytännössä puuttumiskyvnys oli kuitenkin muodostunut hyvin korkeaksi, eikä normisto pystynyt vastaamaan monenlaisiin uusiin järjestelyihin, joita mutkistuva aina toi tullessaan. Lain säätäminen ei kuitenkaan ole muuttanut oikeustilaa monien vakiintuneiden käytäntöjen osalta, ja kaiken kaikkiaan normin merkitys on käytännössä jäänyt vähäiseksi. Tämä koskee sekä Verohallinnossa että hallinnollisissa tuomioistuimissa noudatettua ratkaisukäytäntöä.²⁰⁵ Normi on nähty lähinnä ennakoestävänä, eikä siis viranomaisen harkintavaltaa kasvattavana. Ehkä hivenen liioitellen voisikin sanoa, että KHO on vahvistanut sen kannan, että veronkiertosäännöksen soveltaminen ei juuri voi tulla kyseeseen perintö- ja lahjaverotuksessa. Tämä taas on varmistunut monien veronsäästökeinojen sallittavuuden (kuten esimerkiksi pilkkominen tai hallinnan pidättäminen).²⁰⁶

Hallituksen esityksessä (HE 68/1995) PerVL 33a §:ää ohjataan tulkittavaksi tuloverotuksessa vakiintuneen käytännön mukaisesti. Koska normien toimintaympäristö on kuitenkin täysin erilainen, jää ohjeistus yleisesti sanottuna soveltajalle epäselväksi. On joka tapauksessa selvää, että verovelvollisella on aina oikeus valita sekä sisällöltään että muodoltaan verotuksellisesti edullisin menettelyvaihtoehto, jos se vain vastaa oikeustoimen todellista luonnetta ja tarkoitusta. Usein käytännön soveltamistilanteissa korostuvat asian selvittämiseen liittyvät näyttökysymykset ja todistustaakan jako. Perintö- ja lahjaverotuksessa asian selvittäminen alkaa pääsääntöisesti verovelvollisen täyttäessä ilmoittamisvelvollisuutensa joko antamalla perukirjan tai lahjaveroilmoituksen. Jos viranomainen katsoo tarpeelliseksi, se voi pyytää verovelvolliselta lisätietoja tai selvityksiä asian valmisteluvaiheessa. Tietoja voidaan joskus hankkia myös sivullisilta, joita koskee yleinen tai erityinen tiedonantovelvollisuus. Perintö- ja lahjaverotuksessa tämä ei ole kuitenkaan tavallista. Verotustilanteet ovat erilaisia, ja on hyvin vaikea yleisesti määritellä, milloin näyttövelvollisuus (todistustaakka) tietyssä asiassa siirtyy veroviranomaiselle. Asian selvittämisvastuun on yleisesti säädetty (HL 31 §, VML 26.4 §) kuuluvan sekä veroviranomaiselle että verovelvolliselle. Yleisenä periaatteena asian selvittämisessä on verotuskäytännössä pidetty sitä, että asiassa näyttöä tulee esittää sen osapuolen, jolla on siihen paremmat edellytykset. Selvittämisvelvollisuus

²⁰⁴ HE 68/1995

²⁰⁵ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 88–91

²⁰⁶ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 21

ei siis kuulu pelkästään toiselle osapuolelle vaan mahdollisesti molemmille – tapauksen erityispiirteiden mukaan. Selvittämismvastuu voi olla myös samanaikaista ja toisiaan täydentävää.²⁰⁷

Perintöverotuksen osalta mahdolliset soveltamistilanteet liittyvät lähinnä testamentin sisältöön, omistajattoman tilan testamenttiin, perinnöstä tai testamentista luopumiseen, lesken suojasäännöksiin tai ennakkoperintöön. Testamentin sisällön tulkinnan osalta eroja siviilioikeuden ja vero-oikeuden välillä ei juurikaan ole, vaan molemmissa lähtökohtana on testamentin tekijän tahdon subjektiivinen tulkinta. Testamentti voi kuitenkin sisältää määräyksiä, joiden tarkoituksena on perinnönjättäjän jälkeen järjestellä pesän omaisuutta siten, että veroja maksettaisiin mahdollisimman vähän. Määräyksiin voidaan esimerkiksi pilkkoa jäämistövarallisuus pienempiin osiin määräämällä omaisuutta suoraan lapsenlapselle, määrätä tiettyyn omaisuuteen toiselle käyttöoikeus ja toiselle omistusoikeus tai määrätä verovapaa määräinen osa jäämistöstä leskelle tai alaikäiselle perilliselle. Kun ennakkoperintö on yleensä lahjansaajan kannalta verotuksellisesti epäedullinen, lahjakirjassa saatetaan määrätä, ettei lahjaa ole pidettävä ennakkoperintöinä. Myös leskensuojasäännöksiin vetoaminen joko osittain tai kokonaan antaa monenlaisia mahdollisuuksia järjestellä jäämistövarallisuuden saantoja. Sama koskee myös ositusta. Yhteistä näille tapauksille on se, ettei niihin puuttuminen verotusmenettelyssä tule juuri kyseeseen. Erityisesti testamentintekijän tahtoa kunnioitetaan myös verotuksessa.²⁰⁸

5.2.3 Veronkiertonormiston huomioiminen perintöverosuunnittelussa

Perintöverosuunnitelmaa tehdessä kannattaa jo etukäteen varmistua siitä, ettei suunniteltua toimenpidettä voida pitää veronkiertona. Tämän voi varmimmin ja verottajaa sitovalla tavalla tehdä hakemalla verottajalta ennakkoratkaisua. Jos hakija itsekkin epäilee, että suunnitellut toimenpiteet ovat ristiriidassa veronkiertosäännösten kanssa, on hyvin todennäköistä, että veronkiertosäännöstä sovelletaan. Siinä tapauksessa voi olla järkevämpää jopa suunnitella toimenpiteet uudelleen sen sijaan, että hakee ennakkoratkaisua.²⁰⁹ Myös oikeustapauksien merkitys korostuu verosuunnittelun yhteydessä. Punnittaessa eri toimintavaihtoehtoja verosuunnitteluprosessin aikana niiden verovaikutuksia voidaan arvioida kuitenkin huomatta-

²⁰⁷ Puronen, Perintö- ja lahjaverotus, s. 438

²⁰⁸ Puronen, Näin onnistut perintöverosuunnittelussa, s. 88–91

²⁰⁹ Rehn, Perintö, lahja ja verotus, s. 58

vasti varmemmin, mitä enemmän relevantteja oikeustapauksia on käytettävissä. Oikeustapauksia tutkittaessa on hyvä huomioida myös tapauksista esitetyt näkemykset oikeuskirjallisuudessa.^{210 211}

²¹⁰ Myrsky, Prejudikaattien merkitys verotuksessa, s. 88–90

²¹¹ KHO 21.08.2001/1893: X ja Y, jotka olivat kihlakumppanit, olivat keskinäisessä testamentissaan muun ohella määränneet, että toisen heistä kuoltua saa eloonjäänyt täyden hallintaoikeuden kaikkeen toisen nimissä olevaan omaisuuteen. Lisäksi eloonjääneellä on oikeus käyttää jäljelle jääneet vainajan rahavarat ja talletukset tarvittaessa omaan elatukseensa. Testamentissa oli vielä määrätty, että molempien kuoltua on X:n jäljellä oleva omaisuus menevä yleishyödylliselle säätiölle. X:n jälkeen laaditun perukirjan mukaan hänen jäämistöönsä sisältyi pankkitalletuksia runsaat miljoona markkaa. Pankkitileillä olleista varoista oli siirretty sijoitusrahastoihin yhteensä 800 000 markkaa. Y ja säätiö olivat testamentin tulkinnasta tekemällänsä sopimuksella sopineet muun muassa, että säätiö saa omistukseensa sijoitusrahastot ja Y saa niiden laskennallisena tuottona elinaikanaan 10 000 markkaa kuukaudessa, minkä säätiö suorittaa suoraan Y:lle. Sopimuksessa ei ollut tehty varaumaa vuonna 1940 syntyneelle Y:lle suoritettavan tuoton tarkistamisesta sijoitusrahastojen tuoton perusteella. Sijoitusrahastojen arvo oli luettava Y:n testamentilla saamaksi omaisuudeksi, josta perintövero on suoritettava.

6. Lopuksi

Suomalaisessa yhteiskunnassa on vuosikymmenten saatossa siirrytty pienet perinnöt – paljon perillisiä -ajasta suuret perinnöt – vähän perillisiä -aikaan.²¹² Vaurastumisen myötä moni perittävä on herännyt siihen ajatukseen, että heidän jälkeensä käytävässä perinnönjaossa perilliset saattavat joutua suuren verorasituksen kohteeksi, ja joskus tämän myötä jopa taloudellisesti kohtuuttomaan tilanteeseen. Perintöverosuunnittelu koetaan yleisesti kansalaisen perusoikeudeksi sillä ajatuksella, että verovelvollisella on lähtökohtaisesti aina oikeus valita se vaihtoehto, joka on hänelle taloudellisesti kaikkein edullisin. Verosuunnittelulla pyritään näin ollen ennakoimaan tulevan perinnönjaon veroseuraamukset ja valitsemaan sellaiset perintöoikeudelliset toimintavaihtoehdot, joiden avulla perillisten verorasitus saataisiin minimoitua mahdollisimman vähäiseksi.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu niitä keinoja, joiden avulla perinnönjättäjä voi vaikuttaa hänen jälkeensä jäävään omaisuuteen kohdistuvaan perintöveron määrään lain sallimissa rajoissa. Perinnönjättäjä voi järjestellä omaisuuttaan elinaikanaan ja kuolemansa varalta useilla erilaisilla keinoilla. Yleisimmin käytetty jäämistösuunnittelun keino on testamentti. Perittävä voi valita useista erilaisista testamenttauksen muodoista hänelle ja perillisilleen sopivimman vaihtoehdon, tai jopa yhdistää erilaisia testamenttimuotoja saavuttaakseen parhaimman verotuksellisen lopputuloksen. Perintöverosuunnittelussa *yhdistäminen* onkin tärkeä avainsana. Suurimmat veroedut saavutetaan yleisimmin yhdistämällä useita erilaisia perintöverosuunnittelun keinoja. Testamentti eri muodoissaan on mainio perintöverosuunnittelun väline, mutta yhdistettäessä se myös esimerkiksi ajoissa aloitettuun lahjoitussuunnitelmaan, aviovarallisuussuunnitteluun ja henki- tai säästövakuutuksiin, saavutetaan varmimmin perillisten kannalta kaikkein paras lopputulos.

Perintöverosuunnittelu kannattaa aloittaa tutustumalla tässä tutkimuksessa esiteltyihin erilaisiin jäämistö- ja verosuunnittelun välineisiin. Ei voida yksioikaisesti todeta, että kaikki välineet sopivat kaikille ja kaikkiin tilanteisiin. Tutustumalla perintöverosuunnittelun eri keinoihin ja niiden toimintamekanismiin, perittävä löytää itselleen ja perillisilleen parhaiten sopivat työkalut. Perittävän tulisi lisäksi tuntea hyvin hänen jälkeensä jäävä omaisuus. Erilaiset

²¹² YLE Uutiset, Perintösuunnittelu kiinnostaa – testamentit silti harvinaisia

omaisuuserät jakautuvat ja likvidoituvat eri tavoin, ja tämä tulisi huomioida perintöverosuunnitelmaa tehtäessä. Varsinkin suurten jäämistöjen kohdalla perittävä olisi hyvä neuvotella perintöverosuunnitelmastaan asiantuntijan kanssa. Käymällä suunnitelmaa ja sen tavoitteita läpi esimerkiksi perintö- ja vero-oikeuteen perehtyneen juristin kanssa, perittävä saavuttaa haluamansa lopputuloksen varmimmin ja välttää hänelle tuntemattomat sudenkuopat.

Perintöverosuunnittelun keinojen ja omaisuutensa lisäksi perittävä tulee huomioida suunnitelmassaan myös itse perilliset. Pelkkä suoraviivainen veron minimointi saattaa johtaa itse perillisen kannalta onnettomaan lopputulokseen. Hyvä jäämistö- ja perintöverosuunnitelma huomioi näin ollen myös perillisen tahdon. Aina ei ole kysymys vain pelkästä varallisuudesta, vaan usein perinnönjaossa tulee huomioida myös perillisten tunnearvo- ja henkilökeimianäkökohdat. Perillisten tahdon huomiointi on tärkeä seikka myös perintöverosuunnitelman onnistumisen näkökulmasta. Toimiessaan toisin perinnönjakovaiheessa kuin perittävä oli eläessään ajatellut, perillinen voi tehdä koko perintöverosuunnitelman tyhjäksi. Onnistunut perintöverosuunnitelma huomioi näin ollen aina kolme asiaa – perintöverosuunnittelun työkalut, jäämistöomaisuuden laadun ja perillisten tahdon.